

Tartalom:

Először a közösségnek kell talpra állnia, hogy át tudja alakítani a politikáját

Interjú Duray Miklósal

2

Farkas Iván: Dél-Szlovákia gazdasági helyzete

6

Kvarda József: A kistelepülések helyzete és fennmaradásuk esélyei Szlovákiában

12

Fibi Sándor: A magyarság megtartása és összetartása csak együtt lehetséges

15

Ádám Zita: Ami a számok mögött van, vagy az őszinte kérdésekről és csakis a közös gondolkodásról

19

Egy felmérés margójára: A szlovákiai magyarság 61 százalékának fontos a magyarság helyzete

23

A szlovákiai magyarok számának csökkenése várható - Interjú Gyurgyík Lászlóval

24

Gyöngül nemzeti azonosságtudatunk interjú Lampl Zsuzsannával

26

Felvidéki Magyarok, Tornalja, illusztrációs foto

Karaffa János: A szlovákiai magyar katolikusok küzdelme saját püspökért és püspökségért

27

Duray Miklós: A Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma és az államhatáron átívelő magyar nemzetpolitika

31

NYELVHÁBORÚINK

A tiltakozástól a beletörődésig 36

Bauer Edit: A Velencei Bizottság jelentése 38

MKP: A Velencei Bizottság szlovák államnyelvtörvénnyel kapcsolatos véleményének elemzése 40

Korom Ágoston: Mit vizsgálhat az Európai Bíróság a szlovák államnyelvtörvény kapcsán? 45

Kisebbségi nyelvhasználat Szlovákiában egy ET-jelentés tükrében 50

Koncsol László: A dunaszerdahelyi tüntetés margójára 51

Varga Sándor: A szlovákiai magyarság az önfeladás útján? 53

Duray Miklós búcsút intett az aktív pártpolitizálásnak, ez azonban esetében nem jelenti, hogy megszűnik azzal foglalkozni, ami olyan szervesen tartozik hozzá, mint a tulajdon bőre. Mi, szlovákiai magyarok, a sorsunk alakulása mindig is a legfontosabb dolgok közé tartozunk majd életében, és az egyetemi katedrán is, ahol térségünk kortárs politikatörténetének elemzésével foglalkozik. A szlovákiai magyar politika rendszerváltást követő húsz évről kérdeztük Duray Miklóst.

Először a közösségnek kell talpra állnia, hogy át tudja alakítani a politikáját

● **Megfogalmazható egyetlen, mondjuk úgy: a legnagyobb tanulság az elmúlt húsz évvel kapcsolatosan a szlovákiai magyar közösség és a szlovákiai magyar politikai képviselő szempontjából?**

– Nem egyetlen tanulságot, hanem tanulságok egész sorozatát lehetne megfogalmazni, egy alapos elemzés alapján. Elsősorban arról, hogy milyen hibákat, milyen akaratlan és milyen tudatos vétségeket követett el a felvidéki magyar politika. Az akaratlan vétségeket inkább a tanulás árának kell tekinteni, a tudatos vétségeket pedig a politikusi alkalmatlanságnak vagy elkötelezetlen-

ségnek a számlájára lehet írni. Ha e rendszer alapján próbáljuk értékelni a felvidéki magyar politikát, akkor én a legfontosabb eseményeknek a pártalakításon kívül az 1994. január 8-ai komáromi nagygyűlést, a pártok egyesítését, és a nagy nehezen küzdött komáromi magyar egyetemet tartom. Ez a három esemény az elmúlt húsz év legfontosabb mérföldköve. Amit pedig a negatív oldalról fogalmaznék meg, az az, hogy amikor 1998-ban kormányba léptünk, nem fogalmaztuk meg határozottan a kormányba lépés feltételeit. A másik óriási baklövés az volt, hogy a komáromi nagygyűlésen megfogalmazott el-

vek megvalósítására nem eléggé törekedtünk. A harmadik nagy hiba pedig 2009-ben Bugár Béla pártalapítása volt. Az összegező tanulságot úgy fogalmazhatom meg, hogy az egységpolitizálás megteremtése, az arra való törekvés egy elég fontos közös élménye volt a felvidéki magyar politikusok nagy részének, és a felvidéki magyarság számára lelkesítő élmény volt a magyar pártok egyesülése. A baj az, hogy ezt nem minden felvidéki magyar politikus vette komolyan és tartotta magára nézve kötelezőnek, s tulajdonképpen ebből eredtek a belső feszültségek az MKP-ban. Ez vezetett el 2007-ben

az elnökcseréhez, illetve a leváltott elnök új pártjának megalakításához 2009-ben.

● **A 2009-es pártalapítást viszont az ideai parlamenti választásokon a szlovákiai magyarság is honorálta, hiszen Bugár pártja teljesen egyértelműen a szlovákiai magyarok szavazatainak köszönhetően jutott a parlamentbe. Ez a szikár tény mit árul el a szlovákiai magyarság mint közösség húsz év alatt megtett útjáról?**

– Nekem az az érzésem, hogy nem a felvidéki magyar választópolgár tudatos magatartásával történt meg, hogy mintegy 150-ezer magyar a Most-Híd pártra sza-

vazott és alig valamivel több mint 100-ezer az MKP-ra. A történetek háttérében azt kell keresni, hogy az új párt megalakítása miatt kit hibáztattak, és kit jutalmaztak. Azt tapasztaltam, mintha a felvidéki magyarok az MKP számlájára írták volna, hogy Bugár Béla pártot alapított, s nem az ő számláját terhelte a pártítás, ami bekövetkezett. És még egy olyan élménye volt a felvidéki magyaroknak, amiről nem elégszer beszélünk: 1998-ban Bugár Béla személyiségének tudták be, hogy az MKP kormányzati szerepvállalása után az állami hivatalokban kezdték emberszámba venni a magyarokat. Ezt kimondottan Bugár politikusi eredményének tekintették, ugyanakkor a hibákat, melyeket elkövetett az MKP, azt Bugártól elválasztották és az MKP számlájára írták. Tehát: szétvált a személyiség és a párt a felvidéki magyar választók szemében, a pártot negatívan értékelték, a személyt viszont, aki kilenc éven keresztül a párt elnöke volt, pozitívan. A 2010-es választási eredmény háttérében én ezt látom.

● **Lehet, hogy ez így is van. Szerintem azonban mégiscsak történnie kellett valaminek a szlovákiai magyarsággal mint közösséggel is, hiszen ha elvonatkoztunk a pártpolitikától, akkor is megmutatkozik egy mérhetetlen szétforgácsolódottság, értékvesztés, közösségépítési képtelenség. Nálunk lényegesen kisebb és szegényebb határon túli magyar közösségek tudtak építkezni, rádiójuk, televíziójuk, plurális sajtójuk van... Mit mond ez rólunk, a közösségről önnek?**

– Azt gondolom, ennek az oka szintén a politikai életünkben található meg.

Amikor 1989-1990-ben újraindult a többpártrendszer Csehszlovákiában a kommunista hatalom bukása után, akkor egy olyan magyar politikai erő került előtérbe, amely úgymond demokratikus politikai keretek között pontosan másolta azokat a magatartási formákat, amelyeket az 1950-es évek elején a magyar kommunisták tanúsítottak. Tehát: besorakozni úgymond a többség mögé vagy mellé, és csak addig nyújtózkodni, ameddig ez a többség engedi, vagy elfogadja. Ez a politikai magatartási típus nem az önállóságra és a demokrácia adta lehetőségek kihasználására biztatott, hanem inkább a kommunizmus kereteinek a folytatására. Hogy ez mégsem volt teljesen egysíkú, az azért volt lehetséges, mert a Független Magyar Kezdeményezésen kívül még két párt jött létre, viszont a politikai térfelet az FMK és a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom próbálta egymás közt felosztani azzal az elhatározással, hogy a harmadikat, az Együttélést megpróbálják kiszorítani. Ebben a viaskodásban telt az első nyolc év a pártegyesítésig, de a pártegyesítés után a Magyar Koalíció Pártján belül is ezek a tendenciák érvényesültek, gyengítve a párt belső életét.

● **Minden idők legjobb eredményét az 1994-es vá-**

lasztásokon a hármaskoalíció érte el. Ezt követte a Mečiar-féle választójogi törvénymódosítással kikényszerített pártegyesítés, amely nem csupán ennek a következménye volt...

– A Mečiar-törvény csak meggyorsította az egyesülést, de nem ez volt az alapvető oka. A pártegyesítést elsősorban a felvidéki magyar választópolgár akarta. A politikai osztály megosztott volt, arról nem is beszélve, hogy maga a szlovák politika sem fogadta ujjongva a három magyar párt egyesülését. Inkább annak örültek volna, ha az Együttélés kiszorul a politikai életből, és marad partnerként a szlovák politika számára az a két politikai erő, amelyet elfogadhatóbbnak tart, mert alkalmazkodóbb a szlovák célokhoz.

● **Ha a nyolcéves kormányzati szerepvállalást nézzük a felvidéki magyar politika szempontjából, leszűrhető-e belőle olyan következtetés, hogy az ön által említett szlovák elvárás és törekvés végül sikerrel járt? Arra gondolok, hogy az autonóm szlovákiai magyar politika a két Dzurinda-kormány idején „sikeresen” kiszorult a szlovák nagypolitikából, és mind a mai napig problémát jelent, hogy újra önálló, szuverén, önépítő programot tudjon megfogalmazni.**

– Nem is annyira a két kormányzati ciklusban szorult ki a nagypolitikából a szuverén program, hanem már korábban kezdett kiszorulni, hiszen a pártegyesítéshez vezető út is tulajdonképpen arról szólt, hogy el kell felejteni a komáromi naggyűlésnek az eredményét. Tehát az autonóm politizálás és az autonómiára való törekvés háttérbe szorítása a három párt egyesítésének is a feltétele volt már. A két kormányzati időszakban pedig olyan választási programok születtek, amelyek eleve nem számoltak egy belső önrendelkezéssel sem a politikai élet vonatkozásában, sem a magyar közösség vonatkozásában. Az ebből adódott feszültség vezetett el oda, hogy 2007-ben le kellett váltani Bugár Bélát, de ez a kérdés nem kapott zöld utat az elnökcserével sem az MKP-ban.

● **Mekkora szerepe volt Bugár Bélának abban, hogy a Magyar Koalíció Pártjának magyar vonatkozású elementáris követeléseit tiltólistára kerültek a két Dzurinda-kormány megalakításáról szóló koalíciós szerződésekben?**

– Hát gondoljunk vissza! 1998-ban mielőtt az új kormánykoalíció hozzáfogott volna a kormányprogram megfogalmazásához, a koalíciós szerződés tilalmakat

Minden idők legjobb eredményét az 1994-es választásokon a hármaskoalíció érte el. A képen a koalíciós szerződés megkötése, 1994. júniusában

rendelt el a Magyar Koalíció Pártjával szemben, azt fogalmazta meg: mi az, amiről le kell mondania az MKP-nak. Ez azonnal megosztotta az MKP vezetését, de sajnos, kisebbségben maradtak, akik ezzel nem értettek egyet. És ez a szellemiség nyomta rá bélyegét a kétszer négyéves kormányzati részvételre is. Eleve úgy fogalmaztuk meg elképzeléseinket a kormányba beilleszkedve, hogy önmagunk vettük számba, mit nem fogad el a szlovák politika, és azt már szóba sem hoztuk. Amikor a nagy alkotmánymódosítás volt 2000-ben, a szavazataink fejében el akartuk érni, hogy a preambulumból kerüljön ki az a kitétel, hogy a „szlovák nemzet akaratából” született az alaptörvény, mert ez eleve másodrendű polgárokká teszi az etnikailag nem szlovákokat, mégsem fogalmaztunk meg olyan javaslatot, amely ennek a helyére kerülhetett volna – tudván: nincs, és ma sincs szlovák párt, amely ezt támogatná vagy elfogadná. Egy javaslatunk volt, s azt eleve elvetette már az MKP elnöksége is, hogy legyen az alkotmány-

ban megfogalmazva az ún. kisebbségi önkormányzatok rendszere. Ez a magyarországihoz hasonló, a személyi autonómián alapuló rendszer lett volt. Ezt nem a szlovák partnerek utasították el, hanem mi, magyarok döntöttünk úgy, hogy ezzel nem is lépünk fel a koalíciós tárgyalásokon. Tehát: önmagunk mondtunk le olyan célokról, amelyek legitim célok voltak, a demokráciával összeegyeztethető célok, de nyilván annak érdekében, hogy más gazdasági célokat ne veszélyeztessen az elképzelés, önmagunk adtuk fel.

● **Említette, hogy a nyolc kormányzati év egyetlen kedvező döntése a komáromi Selye János Egyetem. De ezt is az utolsó pillanatban hagyták jóvá, így nem is kapott kifutási időt, hogy kedvező körülmények közt jusson túl az alapítás nehézségein.**

– 2004-ben csak azért került sor a Selye Egyetem létrehozására, mert ez az uniós csatlakozás éve volt, és a korábbi politikai tárgyalások során az uniós államok értetlenségüket fejezték ki, hogy

a félmillió felvidéki magyarságnak miért nincs egyeteme. E miatt az értetlenség miatt lett engedékenyebb a szlovák politika. Ha annak idején nem kerül bele a csatlakozási folyamat politikai témáiba, még ma sincs magyar egyetem Szlovákiában.

● **Azt követően, hogy a Magyar Koalíció Pártja ellenzékibe került, hogyan változott a párt kommunikációja? Mekkora zűrzavar alakult ki belül, és tényleg elhitte nyolc év alatt az MKP, hogy most már mindörökké kormányon lesz?**

– Az MKP csúcsvezetése nem igazán értette meg, hogy miért kerültünk be 1998-ban a kormányba. A vezető politikusok nagy része azzal volt eltelve, hogy a kvalitásaink miatt kerültünk a kormányba, és talán eszükbe sem jutott, hogy Brüsszelből és Washingtonból érkezett megrendelés a magyarok bevétele a kormányba. Tulajdonképpen ők követték ki az MKP útját a kormánykoalícióba 1998-ban. 1998-ban és 2002-ben Szlovákia még nem tagja a NATO-nak, illetve az Európai Uniónak. Wa-

shington a NATO miatt volt érdekelt, hogy stabilitás legyen Szlovákiában, Brüsszel pedig az európai uniós csatlakozás miatt. Miután mindkét tömörülésben tagságot szerzett Szlovákia, a következő kormányba az MKP már nem került be. Feltételezem, hogy ha 2007-ben vált volna uniós taggá Szlovákia, akkor a 2006-os választások győztese, történetesen Robert Fico is bevette volna a koalícióba az MKP-t. Az, hogy a Most-Híd jelenleg benne van a kormányban, csak egyszerű számtan: nélküle nem lehetne kormányozni, mert nem lenne meg a parlamenti többsége a koalíciónak.

● **A két Dzurinda-kormány idején azonban volt egy szlovák érdek is: hogy minél kevesebb kisebbségi elvárás, követelés fogalmazódjon meg a csatlakozási folyamatban.**

– Így van, de ez egy járólékos szlovák érdekként került terítékre. Azzal ugyanis, hogy szinte kötelezővé tették Dzurindának, hogy az MKP-t vegye be a kormányba, ők ennek az ellenértékét is megkérték. Hogy úgy ellenőrizhessék a felvidéki magyar politikát, hogy a kormányon belülről korlátozzák a politikai céljait. Ha az MKP kormánytag, az azt jelenti, hogy nem lép fel a csatlakozási tárgyalások során önálló igényekkel.

● **És ebből nem voltak nagy viták az MKP-n belül?**

– Voltak, csak nem kerültek a nagy nyilvánosság elé. Említettem az alkotmánymódosítást, ami az uniós csatlakozás érdekében történt, az nagy feszültséget jelentett nemcsak az elnökségben, hanem az országos tanácsban is, de nem vontuk le belőle a tanulságot. Pontosab-

A nyolc kormányzati év egyetlen kedvező döntése a komáromi Selye János Egyetem.

ban egyet mégis: ha minimalizáljuk a magyar érdek megjelenítését a kormánykoalícióban, akkor több gazdasági csoportérdeket tudunk érvényesíteni.

● **Hozzávetőleg hány olyan ember, kis csoport lehet, amely a Magyar Koalíció Pártja nyolcéves kormányzása alatt jelentős vagyoni tette szert, vagy szépen gyarapodott a politikának köszönhetően?**

– Talán inkább a területeket jelölném meg, s abból lehet következtetni személyekre is: az egyik a Slovnaft megszerzése volt, a másik a Transpetrol privatizálása, a harmadik az önkormányzati lakásépítési program, a negyedik pedig a mezőgazdaság. 2006-ban tulajdonképpen azon buktunk el, hogy nagyon mohókká váltunk, és meg akartuk szerezni a közlekedésügyi minisztériumot is. Tudvalévő, hogy ott van a legtöbb mozgatható pénz. S ez már túlságosan nagy fatálnak tűnt a 2006-ban kormányt alakító párt és Robert Fico számára, megítélésem szerint ez volt az az utolsó banánhéj, amin az MKP kormánytagsága elcsúszott.

● **Területeket, érdekeltségeket említett, de ezekhez nagyjából mennyi szlovákiai magyar köthető?**

– Nyilvánvaló, hogy szám szerint nem sok, maximum több tucat ember, néhány vállalkozói és pénzügyi kör meggazdagodását, sikerességét tette lehetővé. Maximum úgy kétszáz emberét... De ez csak vélekedés.

● **Igaza van azoknak, akik azt mondják, hogy a szlovákiai magyar párt ebből profitált?**

– Szerintem a párt nem profitált belőle, legalábbis tudtommal nem.

● **Azért firtatom ezt, mert nemrégén Bordás Sándor szociálpszichológus egy összehasonlító elemzésében azt írta, a legmarkánsabban épp a felvidéki magyarság körében mutatható ki, hogy azok, akik a magyar politikának köszönhetően váltak tehetőssé, gazdaggá, szinte semmit nem származtatnak vissza profitjukból a felvidéki magyar közösségnek.**

Egy felvidéki magyar újraépítkezési programot elindítani a civil szervezeteken keresztül lehetséges ez, mert amit a politika elrontott, ugyanaz a politika nem tudja helyrehozni.

– Sajnos, ez így van. Nézzük meg, hogy a Transpetrol és a Slovnaft legalisan mozgatható pénzből, tehát abból az összegből, ami törvény alapján adható alapítványi célokra vagy egyéb közhasznú, közérdekű támogatásokra, beleértve a befizetett adó egy százalékát is, ebből szinte semmi nem jut a felvidéki magyar kultúra vagy iskolák támogatására.

● **Összefügghet ez a magatartás, életszemlélet azzal, amiről többször beszélünk már a szlovákiai politika elmúlt húsz évét elemezgetve, hogy ki kell szolgálni a szlovák elvárásokat, így a sikeres vállalkozók adakozásának iránya is ennek megfelelő?**

– Az az érzésem, hogy ilyen összefüggés nincs. Mert nem hiszem, hogy bárki is meg tudná akadályozni, ha a Slovnaft, a Transpetrol vagy az OTP Slovakia magyar intézmény megsegítésére adjon pénzt. Lehet, hogy a sajtó ezt bírálná, de megakadályozni senki nem tudná, és még sem teszik. Nyilván, ebben a magatartásban van egy politikai hátsó gon-

hetséges ez, mert amit a politika elrontott, ugyanaz a politika nem tudja helyrehozni. Ezt csak új erővel lehet elkezdni. De ez csak akkor lehetséges, ha van hozzá pénzügyi háttér is. Számításaim szerint évi 10-15 millió eurós összeg kellene ahhoz, hogy a felvidéki magyar társadalmat újra lehessen mobilizálni, a hiányosságokat kipótolni, és új életet lehelni a felvidéki magyar közösségbe. Ez a pénz csak közösségi programokra kellene, iskolák állapotának a javítására, iskolabuszok vásárlására, a közművelődés támogatására, a magyar házak rendszerének életben tartására és fejlesztésére, a magyar közösségnek elkötelezett sajtó és média működtetésére.

● **Mennyit tenne ki ez fejenként? Vagy milyen módszerekkel lehetne ennyi pénzre szert tenni?**

– El tudom képzelni, hogy ezt a pénzt össze lehetne adni olyan forrásokból, amelyek nem magántőkéből származnak, hanem nagyvállalati tőkékből. Megítélésem szerint a Slovnaft, az OTP Slovakia és a CBA úgy tudna ennyi pénzt betenni egy magyar közalapítványba, hogy nem hiányozna a költségvetéséből. Persze e mellett azt sem tartom teljesen elvetendőnek, amit még a kilencvenes években megfogalmaztunk: hogy legyen egy önkéntes felvidéki magyar közadózás a közösségi céljaink támogatására.

● **Jól értem, hogy ön szerint a magyar közösségnek is talpra kell állnia, nem csupán a politikájának?**

– Először a közösségnek kell talpra állnia, hogy át tudja alakítani a politikáját.

GYURKOVITS RÓZA

Farkas Iván:

Dél-Szlovákia gazdasági helyzete

Kiindulópontként leszögezhetjük, ha napjaink szlovákiai gazdasági helyzetképét akarjuk felvázolni, hogy Robert Fico kormánya konszolidált gazdaságot örökölt 2006-ban. Ezt követően azonban minden problémát az adósság drasztikus növelésével oldott meg – a takarékoskodás „idegen fogalom” volt számára, így hihetetlen adósságcsapdába, adósságspirálba sodorta az országot. Hatalomgyakorlásának végére, 2010-re a „görög útra” tévedt, az államháztartás hiánya elérte a nemzeti össztermék (NÖT) 8 %-át. Súlyosbította a helyzetet, hogy mérhetetlen korrupció jellemezte a közpénzek merítését, a gazdasági oligarchia irányította az államháztartást, az ország gazdaságpolitikáját.

A Fico-kormány regnálásának eredményeként az államháztartás hiánya a 2006. júniusában mért 3,3 %-ról 2010. júniusára a NÖT 7,8 %-ára emelkedett. A külső tartozás 2006. júniusában 27,5 mld. USD volt, 2010. júniusában 68,8 mld. USD.

Nézzük most, mit ígértek a választópolgároknak a jelenlegi kormánykoalíció pártjai: az államháztartás konszolidációját; takarékoskodást; az államapparátus fokozatos leépítését; a leszakadó, hátrányos régiók felkarolását; a járulékteher fokozatos csökkentését, a járulékok átfogó reformját. Az

adóteher megemelését semmiképpen.

A választások után 8 hónappal mi a valóság? A kormány gazdasági mentőcsomagja idén 1,7 mld. -t hoz az államháztartás konyhájára: 850 mill. -t az adóteher és járulékteher emelésével; 850 mill. -t takarékoskodással, sajnos a középosztályt, a vállalkozókat és az alacsony keresetűeket sújtva, pedig a választási kampányban főleg ezeket a társadalmi rétegeket szólították meg, sikeresen.

Az államháztartás állapotának legjellemzőbb adatai: idén 8 mld. kölcsönt kell felvennie az államnak, mi-

közben összehasonlításképpen : az állami költségvetés bevételi oldalán 13 mld. , a kiadási oldalon pedig 16,9 mld. szerepel s ezzel az államháztartás hiánya: a NÖT 5 %-a alá kerülhet. A 2011-es állami költségvetés további jellemzői: az eddigieknél jóval magasabb inflációval számol, a reálbérek stagnálnak vagy csökkennek, ideiglenesen megtorpanhat a gazdasági növekedés. A fogyasztói árak meglódultak, jóval magasabb ütemben nőnek, mint az EU más tag-országaiban. A Statisztikai Hivatal és a pénzügyminisztérium hatáskörébe tartozó Pénzügy-politika Intézete adatai alapján januárban egy átlagos család havi kiadásai 18 -val emelkedtek

meg, ebből 12 -t a kormány gazdasági intézkedéscsomagja okozott. Nem igaz tehát az állítás, hogy főleg a világgpiaci tendenciák okozták az áremelkedést – ezek csupán egyharmadnyi részben felelősek.

Lássuk Dél-Szlovákiát! Az életszínvonal tekintetében 20-22 éve, a rendszerváltozás előtt és közvetlenül azt követően térségünk az ország egyéb térségeivel való összehasonlításban a legfejlettebbek közé tartozott. Nem abszolút értékben, hanem viszonylagos összehasonlításban. Ennek okai: térségünket akkor látszólag és viszonylag nem kezelték mostohagyerekként a beruházások terén és a térségfejlesztésben, az itt élő embe-

Várható életkor Szlovákiában – hol élnek a legrövidebb ideig:

férfiak (66,6 - 69 év)	nők (75,9 - 77 év)
1. Pozsony	1. Szenic
2. Komárom	2. Komárom
3. Léva	3. Selmecebánya
4. Selmecebánya	4. Korpona
5. Korpona	5. Losonc
6. Nagykürtös	6. Poltár
7. Losonc	7. Rimaszombat
8. Gyetva	8. Rozsnyó
9. Breznóbánya	9. Nagyrőce

A munkanélküliség aránya a munkaképes lakosság %-ban – járési adatok 2011. januárjában Szlovákiában:

Rimaszombati járás	33,30 %
Nagyrőcei járás	31,76 %
Rozsnyói járás	26,27 %
Késmárki járás	25,11 %
Tőketerebesi járás	24,85 %
Nagykürtösi járás	23,82 %
Losonci járás	23,27 %

A munkanélküliség aránya a munkaképes lakosság %-ban – járási adatok 2011. januárjában Nyitra megyében:

Komáromi járás 16,12 %
Lévai járás 14,36 %
Érsekújvári járás 13,06 %

Az országos átlag ugyanekkor: 12,98 %. Az országos átlag alatti járások (a 18 közül): Pozsony, Dunaszerdahelyi járás, Galántai járás, Vágsellyei járás.

rek szorgalma - háztáji, ott-honi 2. műszak; az olcsó energiahordozók.

Az elmúlt 20 évben sok víz lefolyt a Dunán – komoly fordulat állt be. Életkörülményeink romlottak, ezt mutatják **térségünk demográfiai mutatói, melyek összefüggnek az életszínvonalal.**

A következő aspektus az elvándorlás, ami nem mérhető adat, csak becsléseink vannak. Dél-Szlovákia jársaiból az elvándorlás, főleg a fiatalok elvándorlása erőteljesebb az országos átlagnál – ez a jövőre nézve nem biztató. A közelgő májusi népszámlálás részben erre a kérdésre is választ adhat.

Ennyi adat is elég azonban ahhoz, hogy megállapíthassuk, hogy Dél-Szlovákia 18 járása közül a döntő többség a leszakadó, hátrányos járások közé tartozik

Vajon mit tesz az aktuális kormány a helyzet javítására, vajon ura-e a helyzetnek?

A kormányprogramalapján elmondhatjuk: soha nem volt ennyire szűkös, általános a leszakadó, hátrányos régiók felkarolásának célkitűzése; úgy tűnik, ez immáron nem prioritás többé, az uniós források felhasználását

is ennek megfelelően centralizálták, a Régiófejlesztési Operatív Programok és a Vidékfejlesztési Alap pályázatainak elbírálása megmaradt a központi államigazgatás szintjén – az EU-ban egyedülként Szlovákiában. Pedig sokkal többet tehetne a kormány a leszakadó, hátrányos helyzetű térségekért: bőven van még forrás az EU-alapok Szlovákiának megítélt 11,4 mld. -s keretében, mert 2010. december 31-éhez a keret csupán 13,5 %-a, 1,54 mld. volt kimerítve, holott a 2007-2013 közötti EU programozási időszak közel 60 %-a mögöttünk van.

Meglátásunk szerint a destrukció helyett hozzá kell látni a leszakadó térségek fejlesztéséhez. Destrukcióról beszélek, mert a kormány a szükséges lépések ellenkezőjét teszi: a vasúti szárnyvonalakat megszünteti, az állami hatáskörben levő üzemeket bezárja, aminek jó példája Reciklációs Üzem Szepsiben, melynek fenntartója a környezetvédelmi minisztérium. De ilyen az a kormánydöntés is, hogy bár az érintett önkormányzatok még az előző ciklusban megpályázták, nem adott támogatást ipari parkok telepítésére Királyhelmecknek, Heténynek... Destrukció az is, hogy a gazdasági kormánycsomaggal és az előkészületben levő járulékreformmal azokat terhelik, akik a gazdasági válság idején a foglalkoztatottságot javíthatnák – a kis- és középvállalkozókat vállalkozókat, iparosokat. Ellehetetleníti őket, nem tudnak majd beruházni, fejleszteni, újabb munkaerőt alkalmazni – elfojtja őket. Ezekkel továbbá a középosztályt, a bérből és fizetésből élőket sújtja.

Jogos kérdés: kitől várja

azt a kormány, hogy jelen helyzetben növelje a foglalkoztatottságot? Erre a regnáló hatalom adós a válasszal.

S hogy mi a helyzet néhány területen, ágazatban, amely Dél-Szlovákia fejlesztése szempontjából kulcsfontosságú? Az EU – alapok merítése terén igen gyenge a hatékonyság. 2010. december 31-én a 11,4 mld. -s keret csupán 13,5 %-a volt kimerítve, pedig a programozási időszak közel 60 %-a már eltelt. Szlovákia a sereghajtó az EU 25 tagországa közül, ha nem számítjuk a 2 legifjabb tagot, Romániát és Bulgáriát. A parlamenti választási kampányban csak az MKP javasolta az EU-alapok merítésének keretét meghatározó Nemzeti Stratégia Referenciakeretének (NSRK) megnyitását és átszabását, mert amikor Fico kormánya azt 2007-ben elfogadta, teljesen más gazdasági térben mozogtunk, mint 2010-ben, a gazdasági válság idején. Azt javasoltuk, hogy az operatív programok költségvetése változzon, többet áldozunk gyorsforgalmi utak építésére, munkahelyteremtésre, lakásépítésre és a leszakadó régiók fejlesztésére. Tény, hogy a kormány ma ennek a célkitűzésnek a végrehajtására törekszik. Az időközben megszűnt régiófejlesztési és építésügyi tárca hatáskörei osztódtak – legtöbb hatáskör a közlekedési tárcához került – ezzel az EU-alapok tekintetében létrejött egy szuperminisztérium. Eközben az ROP és a VIDÉKFEJLESZTÉSI ALAP továbbra is központi állami hatáskörben maradt. A kulcskérdés az, hogy vajon mindebből mekkora haszna lesz térségünknek, Dél- és Kelet-Szlovákiának? A közlekedési infrastruktúra terén felmerül a kérdés: miért csak az egyik vasúti európai fo-

lyosót korszerűsítik EU-forrásokból? Az NSRK megnyitása, más operatív programok forrásainak átcsoportosítása a Közlekedés OP-ba, a D1 autópálya építésére akkor elfogadható, ha emiatt korábbi időpontban elkezdik az R7-es építést, és korábban folytatják majd az R2-es kivitelezését. Szarvas-hiba, hogy a masszív választási kampány ellenére ebben a választási időszakban nem kezdik el az R7-es építést és nem folytatják az R2-es építést, pedig egy 30 km hosszú, a Krasznahorka-váralja és Méhi közötti szakasz dokumentációja elkészült. Csupán az R4-es építést kezdték el, ami örvendetes, de nem elégséges.

A korszerű gyorsforgalmi utak a gazdaság ütőerei. Délen nincs rájuk szükség? Besztercebányai megyei hatáskörben épül két Ipoly-híd a folyó felső folyásánál – június végén várható a hidak átadása. Nyitra megyei hatáskörben készül két híd és egy összekötő út építése – a források megvannak, az ETE HU-SK támogatta azok kivitelezését. A magyar kormányfő átadta szlovák partnerének a 82 határmetszéspont jegyzékét, amely a meglévő és tervezett közlekedési kapcsolódási pontokat veszi jegyzékbe a magyar és szlovák államhatár vonalán. Ezeket mindenképpen fejleszteni kellene.

A mezőgazdaság helyzete sem jó. A szélsőséges időjárás, klímaváltozás erőteljesen sújtja az ágazatot. A gazdasági válság következményei nagyon erősen éreztetik hatásukat az ágazatban. A kormány intézkedései – főleg a kormányzati gazdasági csomagban – mindezt csak tetézik, mert a kormány prioritásaiban az utolsó helyek egyikén tanyázik a mezőgazdaság. A mezőgaz-

A Dél-Szlovákia fejlesztése szemszögéből kulcsfontosságúnak számító Az EU – alapok merítése terén igen gyenge a hatékonyság.

dások által hasznosított gázolaj jövedéki adókedvezményét 15 év után eltörölték, az alapélelmiszerek a termelő általi értékesítés esetén 1,5 évig kedvezményes, 6 %-os HÉA-val (áfa) voltak megterhelve – ez igen előnyös volt ez térségünk gazdasági számára –, a kormány eltörölte ezt a kedvezményt is. Egy százalékkal megemelte a HÉA általános adókulcsát (19 helyett 20 %). Csökkent a marhatenyésztés állami támogatása; Szlovákia máig nem kérvényezte Brüsszelben a külföldiek általi földvásárlás moratóriumának meghosszabbítását. Az eredmény? Munkahelyek ezrei – akár 10 ezer munkahely – szűnhetnek meg az idén!

Az agrártárca hatáskörébe tartozik az Állami Régiófejlesztési Ügynökség. Ez a terület igen félrecsúszott az utóbbi időben, a hatáskörök ugyan megosztódnak a megyei hatáskörökkel, az eredmény azonban az, hogy a 2000-ben létrehozott regionális és helyi régiófejlesztési ügynökségek és ezek országos hálózata szinte szétesett – fejlesztésükre nincs kon-

cepció, nincs biztos forrásuk, a metodikai segítségnyújtás is akadozik. Eredeti célkitűzésük az volt, hogy a régiókban segítsék a helyi autoritásokat a pályázatok megírásánál és implementálásánál – néhol ma is ellátnak e feladatukat, de igen nehézkesen, akadozva.

Zajlik az önkormányzatok pénzügyi, gazdasági ellehetlenítése is! Hatalmas tévedés, hogy a kormányprogramba nem került be az adóvisszatérítés tengerszint feletti magassági egyúthatójának visszarendezése a 2006-os szintre – így évente 1 mld. korona, 33 mill. vándorol megalapozatlanul a 267 m alatti települések költségvetéséből a 267 m feletti települések költségvetésébe! Vagyis a Duna-menti síkságon, a Garam-, Ipolymentén, Gömörben és a Kelet-szlovákiai síkságon elterülő települések így is megdőlnek a magasabban fekvő településeket még ma is. Más viszont bekerült a kormányprogramba: a kommunális reform, vagyis a települések összevonásának lehetősége.

2005-ben az MKP ellenállásán múlt, hogy az akkori kormány nem hajtotta végre, de az akkori közigazgatási kormánybiztos, ma a Kormányhivatal igazgatója újra előállt ezzel a javaslattal. A településszerkezetet nem szabad kizárólag gazdasági megfontolások alapján megítélni, mert szerepe, illetékessége annál sokkal szélesebb körű. A rossz tapasztalat miatt kísért a múlt: a 2001-es közigazgatási reform, a 2007-es egyházmegyei beosztás reformja igazolja, hogy veszélyes dolog lehet a települések összevonása főleg a nyelvhatáron, a szórványban. E tervet ellen is csupán az MKP tiltakozott! Ugyanis ma már megmutatkozik, hogy a helyi önkormányzatok lehetnek a gazdaságfejlesztés kezdeményezői – bizonyítja ezt Galánta, Léva vagy Kenyhec példája.

20 év alatt nagyot változott a világ, térségünk viszonylagos gazdasági helyzete is az országban. Voltak komoly eredmények néhány területen – akkor, amikor az MKP a kormánykoalícióban

volt: a környezetvédelmi, oktatásügyi, kulturális, települési infrastruktúrában volt ennek látható nyoma. Azonban lesújtó a kép két meghatározó területen, a munkahelyteremtésben, az ipari infrastruktúra telepítésében – kivételt képeznek a galántai, lévai és kenyheci ipari parkok –, polgártársaink tízezrei számára Magyarország adott munkalehetőséget, igen sokan az elvándorlás mellett döntöttek – Csehország, Írország, Nagy-Britannia irányába. Vannak ennek objektív és szubjektív okai. Objektív ok, hogy a mindenkor szlovák politikai elit mostohagyerekként kezeli térségünket, pedig békében él itt félmillió magyar és egymillió szlovák. Szubjektív, hogy a kivételektől eltekintve a helyi önkormányzatok nem készültek fel a beruházók fogadására – fejlesztési stratégiával, területrendezéssel, lobbizással úgy, mint az ország más területein. A korszerű közlekedési infrastruktúra terén – pedig a korszerű közutak, vasutak a gazdaság ütüerei, amerre azok haladnak, oda települ a tőke, a munkahelyteremtő beruházások. Ami az eltelt 20 év alatt sikerült: Párkányban a Mária-Valéria híd, az R2-es elkerülő szakaszai, elkezdtek az Ipoly-hidak, R4-es építését. Hátrányunkra változott közben a közigazgatási és egyházmegyei beosztás, 20 év elteltével sem önellátó Szlovákia az élelmiszer-ellátásban, pedig minden feltétel adott lenne hozzá.

PARADIGMAVÁLTÁS TÉRSÉGÜNK FELZÁRKÓZTATÁSÁRA

Az ideai népszámlálás – adatai számunkra akár mennyire lehangolóak lesznek is – pozitív hozadéka az

lehet, hogy sokkal több magyar értelmiségit sarkallhatnak cselekvésre, mint eddig – a szakemberek szerint szinte biztos, hogy a lélektani félmillió határ alá csúszunk – első ízben önálló létünk során.

A paradigmaváltás lényege: meg kell határoznunk az irányt a fokozatos, lassú leépüléstől a felépülés irányába. A Magyar Koalíció Pártja gazdasági és régiófejlesztési tanácsának elnöke vagyok, s még a múlt évben eldöntöttük, hogy a gazdasági – régiófejlesztési programot immár nem a zöld asztalnál, Pozsonyban fogjuk megírni, hanem a tanács tagjaival felkeressük mind a 18 járásunkat, eltérképezzük a gondokat és a lehetséges kitörési pontokat. Tavaly ősszel 4 keleti járást kerestünk fel, tavasszal folytatjuk majd a munkát nyugati irányba haladva.

Ha áttörést akarunk elérni, ki szeretnénk jutni áldatlan helyzetünkből, **összpon-tosítanunk kell jövőbeni emberi erőforrásainkat!** A „Magyar gyermek magyar óvodába, elemi és középiskolába” program gazdasági-szociális kérdés is, mert ha az eddigi folyamat folytatódni fog – tekintettel a demográfiai adatokra és a lemorzsolódásra –, mi lesz a magyar iskolák tanítóinak, tanárainak százaival, ezreivel? Nem mellékes az sem, hogy fiataljaink milyen alapokat kapnak, szakmailag, emberileg felkészülnek-e az életre, a kihívásokra, az érvényesülésre. Comenius állította: anyanyelvén tudja a gyermek leghatékonyabban elsajátítani az ismeretanyagot. Ezt máig nem tudta megcáfolni senki, a kor kihívása pedig az, hogy minél nagyobb tudású, alaposabb szakismeretekkel bíró emberek kerüljenek ki az oktatási

intézményeinkből. A magyar nyelvű oktatás színvonalának javítása érdekében elengedhetetlen szükség van egy önálló magyar pedagógiai intézet és kutatási-fejlesztési bázis létrehozására.

Ez elemi infrastruktúraként fogható fel ugyanúgy, mint a gazdaság ütőereit jelentő **korszerű közlekedési folyosók**. A fejlődés alapfeltétele az R7-es, R2-es gyorsforgalmi utak mihamarabbi megépítése, az R4 –es gyorsforgalmi út befejezése. Az Ipoly-hidak építése elkezdődött, ebben a munkában sem szabad megállni, tovább kell folytatni az építésüket. A magyar kormányfő 82 pontos listát adott át szlovák partnerének a magyar-szlovák határmetszéspontokról, a meglévő és tervezett közlekedési kapcsolódási pontokról a határvonal mentén. Nekünk elemi érdekünk, hogy ezeknek a megépítése megtörténjen, mert nem csupán közlekedési lehetőséget jelentenek, hanem gazdasági kapcsolatrendszer kialakításának lehetőségét is. A meglévő három közúti Ipoly-híd mellett a tervezet további 22 lehetséges Ipoly-hídat jelöl meg (1950-ig 50 szolgálta a forgalmat. Ideális esetben három észak-déli gyorsforgalmi út (európai folyosó) kéne nyugaton a CTEC, középen a Helsinki V/C folyosó Párkány vagy Ipolyság felé, keleten a Via Carpatia, melynek része az épülő R4-es. Két új Duna-híd kéne Komáromnál és Párkánynál, hogy a komplementáris, egymást kiegészítő határ menti térségeket logisztikailag össze lehessen kötni – ezáltal ötvözni lehetne a szomszédos térségek előnyeit – szinergikus effektus, egymást felerősítő hatás jöhetne létre a Párkány-Esztergom, a Komárom-Komárom, akár a Kassa-

Miskolc régióban. Ezekre most az jellemző, hogy az egyik oldal erősen iparosodott, de rossz közlekedési infrastruktúrával rendelkezik, és fordítva... Ma egy párkányi vállalkozó, ha áruját kamionnal Esztergomba akarja átszállítani, 200 km-es kerülőt kell tennie Ipolyság vagy Medve felé. Ez tartahatatlant. A híd szerepét kiválón szemlélteti a 2001 októberében átadott Mária-Valéria híd, mely teljesen megváltoztatta Párkány és lakóinak mindennapjait. Egy teherforgalom bonyolítására alkalmas híd a gazdaságban indíthatna el pezsgést. Amíg ilyen híd nincs, addig is szükség volna teherkompra Párkánynál, kompra Bős és Dunaremete, illetve Pat és Almásfüzitő között.

A magyarul szlovákiai határ menti régióban sok minden hiányzik még. Jelszavasan: Szükség lenne alacsonyabb rendű közutakra az Ipolytól keletre, és kerékpárutakra az egész határ mentén – az idegenforgalom végett. Korszerűsíteni kellene a komáromi és a párkányi folyami kikötőt, lehetővé kell tenni a környezetkímélő folyami teherszállítást, kombinált fuvarozást kell beindítani Ro-Ro és Ro-La szerelvények számára. Személyhajók kikötési lehetőségét kell megteremteni Komáromban és Párkányban az idegenforgalom fellendítése

céljából. Somorjáról hajóját indul a Dunán Pozsonyba és Bécsbe, folytatni kéne a másik irányba is...

Szlovákiában eddig csupán az egyik európai vasúti folyosót korszerűsítik, pályasebességét 160 km/óra-ra növelik, a másik – Pozsony, Galánta, Érsekújvár, Párkány – mikor kerül sorra? Nem szabad megengednünk a vasúti szárnyvonalak leépítését! Inkább fejleszteni kell azokat, a Pozsony-Komárom vonal személyforgalmának magánkézbe adása követendő példa lehetne.

Kitörési pontot jelenthet az **EGTC – Európai Területi Társulás** program. Az ilyen társulás csak másodsorban nemzetstratégiai eszköz, elsősorban az évtizedekkel ez előtt kettészelt gazdasági egységek újjáélesztésének EU által garantált eszköze, párhuzamosan a határ menti zsákregiók, gazdaságilag leszakadó, kettészelt, elmaradt térségek fejlesztésének eszköze is. (2007-ben Pálffy István és társai kezdeményezésére hozta létre ennek keretét az EP, Szlovákiában a 95/2008 sz. törvény rendelkezik az EGTC-kről.)

Az EGTC előnyei: A határon átnyúló EU pályázatoknál nincs szükség partnerre, önmagában mint jogi személy pályázhat. A pályázatok kiértékelésénél előnyben részesül, akár megyei szintű hatáskörökkel lehet felru-

Kitörési pontot jelenthet az EGTC – Európai Területi Társulás

házni – a hatósági eljárás kivételével. Iskolákat, kórházakat, vállalkozásokat hozhat létre. A magyar – szlovák határ mentén már létrejött az Ister – Granum EGTC, az Abaúj Abaújban EGTC, a Pons Danubii EGTC. Előkészületben van a Sajó – Gömör EGTC, az Arrabona EGTC (Szigetköz – Csallóköz), az Ung – Tisza – Túr – Szamos EGTC. Legiszlatív különbségek Magyarországon és Szlovákiában a bejegyzés módja és hatósága között vannak, de létezik értelmezési különbség is. Magyarország stratégiai, tartós, hosszú távú szervezetnek tartja az Európai Területi Társulást, Szlovákia viszont csak eseti jellegű szerkitörési pontot jelenthet **az EGTC – Európai Területi Társulás**vezetnek.(Emlékeztet a parlamenti tortúra 2008. őszén a régiófejlesztési törvény módosításánál.)

Segíthet térségünk felzárkóztatásában **az EU-források sokkal hatékonyabb felhasználása**. Már a jelenlegi, a 2007 – 2013 közötti programozási időszakban is; főleg azonban a következő, a 2014 – 2020 közötti időszakban, amikor a prioritásokat a mai kormány fogja megfogalmazni. Minden szinten keményen meg kell

dolgoznunk azért, hogy térségünk kitörési pontjait a lehető legerőteljesebben megjelenítsük az új célkitűzésekben. Tisztázunk kell, hogy amennyiben lehetséges, konkrét fejlesztésekre és beruházásokra, nem pedig üzemeltetésekre és soft-projektekre – tanfolyamokra, képzésekre, konferenciákra – kell a felhasználható forrásokat elkölteni. Elképzeléseinknek kockázatai is vannak. A legfőbb, hogy az EU szolidaritási elve alapján a gazdagabb tagországok szolidaritása csökken, így lényegesen kevesebb forrás lesz a kohézióra, Közép- és Kelet-Európa felzárkóztatására, az infrastrukturális beruházásokra. Szlovákia elsőként sértette meg a szolidaritás elvét – egyedül nem járult hozzá Görögország megsegítéséhez –, várható hát a reakció, kérdés: vajon mikor és milyen módon vág majd vissza az EU?

További kockázat a politikai környezet. Az elmardott régiók felzárkóztatása során az erőteljes korrupciót és a pártoskodást, a párthovatartozás szerinti forráski-helyezést ki kellene kiküszöbölni. A régiófejlesztési ügynökségeket (RRA) kéne revitalizálni, a bennük rejlő potenciált, tudáshalmazt, ta-

pasztalatukat kellene hasznosítani. Az EU-források megpályázásának adminisztratív keretét is lényegesen egyszerűsíteni kell, az utófinanszírozást pedig folyamatos finanszírozásnak kellene felváltania.

Ne engedjük, hogy kivásárolják alólunk a földet és az ingatlanokat! A külföldiek földvásárlási moratóriumát kell kérvényezni, és kezdeményezni annak tartós meglétét addig, míg az ingatlanárak nem érik el az EU átlagát. A dél-szlovákiai ingatlanok – szántóföldek, lakóházak, szőlőbirtokok – spekulatív kivásárlását szervezeten kell megelőzni, mert a Szlovákia más térségeiben élők kivásárolják alólunk szülőföldünket, így földönfutókká válunk saját szülőföldünkön. Fokozottan kell feltárni a helyzetet, felvilágosítást tartani a településeinken, forrásokat találni az ingatlanok megvásárlásra, és összefogni, az értelmiség, szakemberek bevonásával megtalálni a megfelelő megoldást. A hasznosítás területén is.

Idegenforgalom, vendég-látás, vidéki turizmus, hévizek, borturizmus, történelmi és idegenforgalmi látnivalók – ezek Somorjától Tiszacsernyőig terjedő térségünk talán legjellemzőbb komparatív előnyei és adottságai. Összehangolt szervezéssel, klaszterek létrehozásával hatékonyabbá tehetők e tevékenységek. Az idegenforgalmi infrastruktúrát kell jó érzékkel fejleszteni, mert itt látványos a lemaradásunk. Készségben, képességekben térségünk polgárai sokkal alkalmasabbak e tevékenységekre, mint az ország egyéb térségeinek lakói – ez igen fontos komparatív előny!

Megmaradásunk fontos tényezője, hogy ne **engedjük**

a regionális közigazgatás leépítését! Ne hagyjuk a helyi államigazgatás leépítését! Térségünkben általános körzeti hivatalok leépítését tervezi a kormány, ezzel nemcsak a munkanélküliség emelkedik, hanem a hivatali ügyintézés is eltávolodik az emberektől, ami tovább rontja életkörülményeiket. Az előző kormány elfogadta, a mai kormány végrehajtja ezeket az elképzeléseket. Az adóhivatalok száma január 1-től lecsökken a mai 102-ről 9-re. Térségünkben egykét járási székhelyen kívül mindenhol megszűnik ez a hatóság, együtt kb. 30 adóhivatal. A vállalkozók ügyintézés végett járhatnak majd a kerületi székhelyre. Újabb példa ez térségünk hátrányba taszítására.

Ne hagyjuk önkormányzataink leépítését! Kezdeményezzük, és keressünk szövetségeket a megyei beosztás átalakítására – a megyehatárok legyenek egyben a természetes régiók határai. Tiltakozunk a helyi önkormányzatok általános pénzügyi, gazdasági ellehetetlenítése ellen; ne hagyjuk, hogy megvalósítsák a kormányprogramba foglalt kommunális reform – a települések összevonásának – forгатókönyvét! Számunkra semmi jó nem származhat egy újabb település-összevonási folyamatból. Kezdeményezzük, hogy megváltoztassák a települések visszajuttatott adóhányad kiszámításánál a települések tengerszint feletti magassága együtthatójának súlyát, helyezzék azt vissza a 2006-ban érvényes szintre. Ezzel az intézkedéssel a 267 m alatti települések évente összesen 1 mld. koronához, minetgy 33 millió -hoz jutnának. Ma már érvényes, hogy a helyi önkormányzatok lehetnek a gazdaságfej-

lesztés kezdeményezői – bizonyítja ezt Galánta, Léva vagy Kenyhec példája. A helyi önkormányzatoknak el kell készíteniük a fejlesztési tervüket, a területrendezést, a községi telkek csoportosítását, újak felvásárlását, kérvényezni kell és meg kell pályázni a közületi hálózatok, ipari parkok vagy idegenforgalmi központok megépítését, a helyi adottságok szerint. Ha kell, tömörülünk kistérségekbe.

Szervezzük meg önmagunkat! – ez permanens kihívás. Régen tevékeny a Cse-madok, létrejött a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége, a Szlovákiai Magyar Szülők Szövetsége, a Magyar Orvosok Társulásának szlovákiai magyar tagozata, nemrég létrejött a Szlovákiai Magyar Közgazdászok Társulása. Folytatni kell a sort területi, térségi alapon az önkormányzatokkal, mezőgazdászokkal, gazdákkal, vállalkozókkal (az utóbbi esetben már volt a múltban több kísérlet, amely kudarcba ful-

ladt). Miután létrejönnek, azokat európai szervezetekbe vagy Kárpát-medencei társulásokba kell bekapcsolni. A szlovákiai magyar vállalkozó kapocs lehet Magyarország vagy akár Csehország irányában is. Önkormányzataink szorosabban együttműködhetnek a helyi és a régióban tevékenykedő vállalkozókkal – esélyt adva nekik a közbeszerzéseknél. A vállalkozók társulása arra is alkalmas lehet, hogy a vállalkozók egymás közötti kapcsolatai erősödjenek, a haszon térségünkben maradhatna, itt képezne új munkahelyeket.

A társadalmi felelősség sem maradhat ki tevékenységünkől. A tehetősebb vállalatok, vállalkozók többet áldozzanak a közösségi célokra, kultúránkra, hagyományaink ápolására; a magyar média, oktatásügy, egészségügy, üzletemberek számára hosszabb távon ez kétirányú kapcsolat, hiszen jövőbeni fogyasztóik bebiztosításáról van szó.

A társadalmi felelősség nem csupán saját érdekem önző kielégítését jelenti, hanem tágabb környezetem érdekeinek figyelembe vételét is.

A tudomány, a kutatás, a fejlesztés és innováció hasznosítása a leszakadt térségekben sem álom. A gazdasági válságból való kilábalás egyik előfeltétele a gazdasági folyamatok erkölcsi megtisztulása, a korrupció megfékezése, ezzel párhuzamosan azok az országok kerülnek ki elsőként, győztesként a válságból, amelyek fokozottabb hangsúlyt és forrásokat fektetnek a tudomány vívmányainak, eredményeinek gyakorlatba, termelésbe való átültetésére. Sajnos, Szlovákia csökkenti e terület forrásait, pedig a versenyhelyzet megváltozott, e területeken kell majd bizonyítani. Azt kell megvizsgálni, hogy egyetemünk – Komáromban, Nyitrán és Kassán – mennyire alkalmasak e kihívások teljesítésére, és térségünk vállalatai képesek-e ráhangolódni a kor követelményeire. Ugyanis Szlovákiában ezen a területen lenne keresnivalónk. A mezőgazdaságban, kertészetben – tekintettel a szélsőséges időjárás okozta új kihívásokra – a kutatás, fejlesztés, innováció lehetőségeinek feltérképezése sürgető.

Végül egy látszólag jelentéktelen javaslatom is van.

Az magyar tantervű alapis-
kolák 8. és 9. évfolyamában és a nem szakosított középiskolák minden évfolyamában heti 1 órában oktassuk a gazdasági, pénzügyi, vállalkozói alapismeretek tantárgyat. A közoktatási törvényben lehetővé tett intézményi tartalmi program ezt lehetővé teszi. Döbbenetes ugyanis, hogy az ifjúság mennyire bizonytalan, felkészületlen az élet e területének ismere-

tében, pedig ma az alapintelligencia, az érvényesülés egyik legfontosabb feltétele, hogy a gazdasági, pénzügyi alapfogalmakkal tisztában legyenek a fiatalok. Jelenleg erre szakszerűen senki sem tanítja őket – hacsak nem a szüleik, vagy rosszabb esetben az utca.

Összegezésül annyit, hogy a felsorolt lehetőségek egy része tőlünk, szakembereink tehetségétől, vezetőink szervezőképességétől függ. A másik része pedig a politika színterén dől majd el, ott pedig érdekérvényesítő képességünk lesz a meghatározó. Ezen kívül az ország lehetőségei és a szlovák pártok hozzáállása lesz a mérvadó.

Az utóbbi 10-15 évben egyetlen egyszer volt a magyar közösség politikai képvisellete megkerülhetetlen, amikor sokat vagy nagyot, meghatározó dolgot kérhetett volna: a 2001-es alkotmánymódosítás idején. Akkor nagy szükség volt a magyar képviselők szavazatára, hogy az alkotmánymódosítás végbe menjen a NATO- és EU-csatlakozás végett. Sajnos, az a pillanat elúszott, sőt a képviselői szerepességét, kishitűségét nem sokkal később „viszonozták” a hírhedt közigazgatási reformmal, a megyehatárok számunkra igen hátrányos kialakításával. Igaz, 2004-ben sikerült kicsikarni a komáromi Selye János Egyetemet, de ez minden, amit fel tudunk mutatni. Ezért is tartom rendkívül fontosnak, hogy önmagunkat megszervezve, a közösségünk iránti társadalmi felelősséggel felvértezve dolgozzunk – megmaradásunkért, fejlődésünkért, céljainkat tudatosítva. Akkor ugyanis nem történhet meg újra, hogy a döntő pillanatokban meghátrálunk.

Zajlik az önkormányzatok pénzügyi, gazdasági ellehetetlenítése is!

Kvarda József:

A kistelepülések helyzete és fennmaradásuk esélyei Szlovákiában

Szlovákia a vidék országa – mondhatnám sommásan, hiszen az ötmillió kétszázezernyi lakos összesen több mint 2900 településen él, amelyek közül mindösszesen 138-nak van városi rangja. Még inkább igaz ez a megállapítás, ha azt is figyelembe vesszük, hogy az ország településeit a lakosság száma alapján kilenc kategóriába sorolják, miközben a legmagasabb, a kilencedik kategóriájú település a 100-ezer lakos feletti, s ebből mindössze kettő van, a főváros Pozsony és az ország keleti részének központja, Kassa. Egyébként mindkét város megyei székhely is, amiből összesen nyolc van Szlovákiában, a többi hat azonban csak a 8. kategóriát alkotja, vagyis lakosainak a száma 50 és 100 ezer között van.

A legkisebb települések alkotják az 1. kategóriát, ide sorolják azokat a falvakat, ahol a lakosság száma nem haladja meg az ötszázat, ilyenből csaknem nyolcszáz van az országban, az önkormányzatiság szempontjából – de helyzetükre is jellemzően – ugyanazokkal az alanyi jogokkal és átruházott jogkörökkel – tehát feladatrendszerral – rendelkeznek, mint az első kategóriájú települések. Ezt azért hangsúlyozom, mert Szlovákiában Magyarországgal ellentétben nincs jogszabály a kistérségi együttműködésről, ennek megfelelően vannak olyan jog- és feladatkörök, amelyek ellátására a kistelepülések nem foghatnak össze, nem egyesíthetik erőiket, ami súlyos gond – de ehhez a kérdéshez még visszatérek.

Előadásom alcímében jeleztem, hogy a nemzetiségi-

leg vegyesen lakott területeknek vannak olyan sajátosságai, amelyeket nem szabadna figyelmen kívül hagyni, többek között azért nem, mert az önkormányzatokra vonatkozó törvények gyakorlatilag semmilyen módon nem veszik figyelembe az alanyi és átruházott jogkörök ellátása során ezt a kérdést, holott a települések nemzetiségi összetétele sok esetben a közepesen nagy településeket is olyan gondok, bajok megoldása elé állítja, ami egyébként a kistelepülésekre jellemző. A szlovákiai magyarság megmaradása, identitása megőrzése szempontjából alapvető kérdés az anyanyelvi oktatás szervezetsége, illetve a helyi kultúra és hagyományok őrzése, ápolása – gondolom, ezt különösebben nem kell magyarázni –, ezért hát erről a területről vennék

példát előbbi megállapításom igazolásául. Tehát: egy egészséges demográfiai szerkezetű, kétezer-kétezer-öt száz lelket számláló – vagyis közepes nagyságúnak mondható – település önkormányzata magabiztosan láthatja el az óvoda és iskolaalapító jogát, hiszen 40-60 óvodással és 180-200 tanulóval számolhat, ami a Szlovákiában érvényes normatív támogatás esetén elégséges az óvodák korcsoportos megosztásának megszervezésére szakképzett pedagógusok alkalmazásával, illetve egy teljes szervezetségű általános iskola működtetéséhez is. Amennyiben azonban egy nemzetiségileg vegyesen lakott településről van szó, ahol – a számolás egyszerűsége miatt – mondjuk fele-fele arányban oszlik meg a szlovákok és a magyarok száma, a két húsz-

harminc fős óvoda, illetve a 90-100 tanuló két kilencéves általános iskola fenntartása olyan teher a településnek, amilyen kistelepülési óvodák és iskolák fenntartása esetében jelentkezik. Hasonlóan alakul a helyzet például a helyi könyvtár építése során is: a példaként említett egynemzetiségű közepes település számára előnyös szolgáltatás a folyamatosan frissülő könyvtár kiépítése és fenntartása, de ha a nemzetiségi megosztás alapján gyakorlatilag két könyvtár építése a feladat, eleve kevesebb pénz költhető mindkettő könyvtárlománnyának a frissítésére, éppenséggel feleslegessé válik a könyvtár fenntartása, mert szolgáltatásai nem felelnek meg a kor követelményeinek – vagyis: ugyanaz a helyzet áll elő, mint a kistelepüléseken, ahol általában nincs helyi

könyvtár, holott tudjuk, fontos helyi intézményről van szó.

Említettem már egy szlovákiai, a lakosság számára épülő települési kategorizációt, s vázoltam, hogy ezen belül nem mellékes bizonyos jog- és hatáskörök ellátása szempontjából a városok és falvak nemzetiségi összetétele. Hadd ismertessek önökkel egy másik besorolást is, amelyet a bársonyos forradalmat követő években gyorsan felépülő önálló szlovákiai magyar politika, illetve a szlovákiai magyar politika kommunális képviselői kezdeményezésére készítettek el a Szlovákiai Városok és Falvak Szövetségének megbízásából – éppen azzal a céllal, hogy a fenn említett gondokra igazságos és törvényes megoldást találjunk a településeken együttélő nemzeti közösségek egyenrangú és egyenjogú fejlődésének biztosítása céljából.

A felmérésbe és a besorolásba az összes szlovákiai települést bevonták, nemzetiségi szempontból pedig három kategóriát állítottak fel: azokat, ahol a „más” nemzetiségűek aránya nem érte el a tíz százalékot, „szlovák”, „magyar”, „roma” stb. megjelölést kapták, azok, ahol a lakosságnak legalább a tíz százaléka más nemzetiségű volt, mint a település domináns nemzeti közössége, kettős meghatározást kapott, azaz „szlovák–magyar” avagy „magyar–szlovák”, attól függően, melyik nemzeti közösség alkotta a többséget, tehát legalább ötven százalék plusz egy főt. Alcsoportokba sorolták azokat a településeket, amelyekben több nemzeti közösség élt egymás mellett, s mindegyik elérte a lakosság legalább tíz százalékát. Az ilyen település a nemzeti közösségek

arányától függően kapta a például „szlovák–magyar–roma” megjelölést, miközben a sorrend a nemzeti közösségek nagyságát jelölte, első helyen a legerősebb nemzetiséggel. Nos, a felmérés és besorolás azt az eredményt hozta, hogy a szlovákiai magyarság összesen 437 településen nevezhető dominánsnak, vagyis alkot többséget a vele együttélő más nemzetiségű polgárokhoz viszonyítva. A 437 településből a „magyar” jelzőt 192 kapta meg, azaz ezeken a településeken a magyarsággal együttélő más nemzeti közösségek nem érték el a 10 százalékot, „magyar–szlovák” jelzőt 227, „magyar–roma” megjelölést pedig 6 település kapott, vagyis ezeken a településeken a magyarság alkotta a többséget. Hármás jelzős besorolást – „magyar–szlovák–roma” – 12 település kapott, ami ugyancsak azt jelenti, hogy ezekben a falvakban is a magyarok alkották a többséget. A magyarság által lakott városok és falvak besorolása esetében a teljességre törekedve mondom el, hogy 83 olyan település van, amely a „szlovák–magyar” megjelölést kapta, három pedig a „szlovák–magyar–roma” jelzőt, vagyis ezeken a településeken a magyarok aránya minimum 10 százalékos volt, de nem haladta meg az ötven százalékot. Csak megjegyzem, hogy jelentős mennyiségű magyar él a lakosság száma szerint meghatározott első kategóriás két városban, Pozsonyban és Kassán, de ezek a települések „szlovák” jelzőt kaptak, minthogy a magyarok aránya Pozsonyban mindössze 4,2 százalék (mintegy húszezer emberről van szó), Kassán pedig 5,9 százalék, ami csaknem 10 ezer személyt jelent.

Amennyiben azt állítottam, hogy Szlovákia a vidék országa, akkor azt kell mondanom, a szlovákiai magyarság a kis- és közepes településeket alkotó nemzeti közösség. Az, mert az imént ismertetett besoroláshoz tartozik tényként, hogy két kezünkön megszámolhatók azok városi rangú települések, ahol a magyarok többségben élnek még, miközben nagyságrendileg ezek a városok a lakosság száma alapján meghatározott hatodik kategóriába tartoznak csupán, azaz 10 és 20 ezer közötti lélekszámú településekről van szó. Ilyen városnak minősül még Somorja, Dunaszerdahely, Nagymagyar, Komárom, Gúta, Párkány, Királyhalmec és Nagykapos. Olyan településeken, mint Galánta, Érsekújvár vagy Rimaszombat már kisebbségben élnek a magyarok, sőt, Losoncon, Léván vagy Szepsiben arányunk már a harminc százalékot sem éri el.

A kistelepülések legnagyobb gondja Szlovákiában is a pénzügyi források szűkössége, nyilván senkit nem lepek meg, ha pedig hozzátesszem, hogy a magyarok által lakott régiókban a feljebb vázolt nemzetiségi megosztottság okán a közepes települések is a kistelepülések gondjaival küszködnek, akkor megint csak nem meglepő, ha azt állítom: a szlovákiai magyarok által lakott régiókban az önkormányzatok nagy többsége folyamatosan borotvaélen táncol, a napjainkban tapasztalható válságos időkben pedig az összeomlás szélén áll. Pedig az első és második Dzurinkák-kormányzás idején – amikor a Magyar Koalíció Pártja kormányon volt, jómagam pedig a parlament közigazgatási bizottságában fejthettem ki aktív munkát — iga-

zából elfogadható önkormányzati törvények születtek, megfelelően széles jogkörökkel felvértezve a mi települési önkormányzatainkat is, s elvben a mai napig elfogadható pénzügyi decentralizációt is sikerült végrehajtani. Ez utóbbinak az a lényege, hogy az állami költségvetésből a személyi jövedelemadókból befolyó bevételeket az önkormányzatok kapják meg, nevezetesen a helyi önkormányzatok, tehát a falvak és a városok a bevétel 70,3 százalékát kapják, a megyei önkormányzatok – szlovákiai terminológiával az önkormányzati kerületek – 23,5 százalékban részesülnek az adókból, az állam pedig az esetleges korrekciós célokra átmenetileg 6,2 százalékot tarthat meg magának. Napjaink gondjait az okozza, hogy a 2006-2010-es évek nemzeti-szocialista kormánya további feladatokat ruházott át az önkormányzatokra további pénzügyi források nélkül, miközben a 2004-ben „átmenetinek” mondott 6,2 százaléki bevételt is beépítette a kormány költségvetésébe, s nem osztotta tovább a településeknek. Ez önmagában költségvetési zavart okozott a kistelepüléseknek, ehhez társult a válság, amely növekvő munkanélküliséggel, a bérek stagnálásával, illetve csökkenésével járt, ami – röviden és nagy számokban – azt jelenti, hogy amíg 2008-ban a települési és a megyei önkormányzatok és az állam 1 milliárd 280 millió 973 ezer euró összegen osztozott, ez az összeg 2009-re 80 millió euróval zsugorodott, 2010-ben pedig további 70 millióval csökkent a tervek szerint, ami azt jelenti, hogy két év alatt az önkormányzatok költségvetése mintegy 150 millió euróval zsugorodott.

A kistelepülések esetében a gondok többszörösek, mert a központi költségvetésből a személyi jövedelemadó-bevételt százalékarányosan osztja a kormány, és pedig négy szempont szerint. A települések lakosságának létszáma adja a bevételek (avagy a támogatás) 23 százalékát, a település nagysága a 32 százalékot, 40 százalék a tanuló ifjúságra érkezik a településre, a fennmaradó 5 százalékot pedig a 62 évnél idősebb polgároknak kapják az önkormányzatok. Minthogy Szlovákiában is az a jellemzője a kistelepüléseknek, ami Magyarországon, hogy általában már nincs óvoda és iskola, ugyanakkor a lakosság elöregedett, a fent vázolt pénzügyi források elosztási formája eleve hátrányos helyzetbe hozza a kistelepülési önkormányzatokat, s mert ezzel párhuzamosan az önkormányzatoknak hozzá kell járulniuk a rászoruló – idősebb – emberek szociális biztonságához, a kistelepülések szinte kilátástalan helyzetben vannak.

Mégsem szabad temetni a kistelepüléseket, ellenkezőleg, meg kell keresni és találni azokat a kapaszkodókat, amelyek nyomán újra élet költözik a településekre. Sajnos, vannak olyan kezdeményezések, amelyek a lakóparkok telepítésében látják a megoldás kulcsát, de Szlovákiában ez a megoldás nem jó, különösen nem a magyarok lakta településeken. Azért nem, mert ezekbe a lakóparkokba általában a közeli városok lakói költöznek be, akik viszont megtartják városi lakásukat és lakhelyüket, vagyis rájuk az állami normatívát, a „fejkvótát” a lakóhely szerinti város kapja, de például a közvilágítást, a járdákat, utak kiépítését és karbantartását már az egyébként

is agyonnyomott önkormányzatnak kell állniuk. A magyarok lakta kistelepüléseken az ilyen lakóparkoknak ráadásul veszélyes közösségromboló hatásuk is van, hiszen a beköltözők nagy többsége szlovák nemzetiségű, akik jelenlétükkel megbontják a helyi társadalmakat, gyöngítik a kisközösségek megtartó erejét, fertőzik az őshonos közösségek kulturális és szellemi életét, nyelvváltásra készítenek a helyieket. De még politikailag is befolyásolják őket, aminek van egy szomorú és látványos eredménye napjainkban: nevezetesen az, hogy a szlovákok „a békés egymás mellett élés jelszavával” szóban Most-Híd szlovák-magyar párt elfogadására ösztönözték lakótársaikat az önálló magyar politizálást követő Magyar Koalíció Pártjával szemben, miközben ők maguk szlovák pártokat választottak. Ezért is alakulhatott ki olyan helyzet, hogy a parlamentbe az önálló magyar politizálást követő MKP nem jutott be, miközben a Most-Híd párt további hét szlovák képviselővel erősítette a szlovák parlamentet, ahol a magyarság képviselői aránya a rendszerváltás óta első alkalommal csökkent tíz százalék alá, hiszen a 150 fős parlamentben mindössze kilenc magyar nemzetiségű képviselő van.

Mi lehet hát az igazi kapaszkodó? Említettem már, hogy Szlovákiában nincs törvény a kistérségi együttműködésről, ami egy nagyon fontos jogszabály lehetne a kistelepülések életképessége szempontjából. Amennyiben törvényes feltételei lennének a kistérségi együttműködésnek, négy-öt kistelepülés jogszerűen hozhatna létre közös hivatalokat a különböző feladatkörök ellátásához, megfelelően kép-

Kvarda József: Kapaszkodót jelentene a kistelepülések életképességének növeléséhez a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájának következetes betartása is.

zett szakemberekkel, közösen működtethetnének olyan önálló jogalanyiságú intézményeket, ahol összpontosíthatnának pénzügyi forrásokat, és lehetőséget nyernének arra is, hogy közvetlen módon pályázhassanak különböző célokra az európai uniós alapoknál – amire Szlovákiában kistelepülésnek önállóan nincs joga. De pályázhatnak állami alapoknál is, például önkormányzati bérlakások építésére a településeken élő fiatalok számára megtartásuk céljából, hogy ne kelljen a már említett lakóparkok építésével keresni a megoldást, ami a szlovákiai magyarok esetében egyenes káros.

Ez a fajta együttműködés nem azonos a Leader-programba bekapcsolódó települési együttműködésnek, ami egyébként egy másik kapaszkodó lehet a kistelepüléseknek. A gond az, hogy Szlovákiában az ilyen pályázatok esetében nemcsak az öt százalékos önrészt kell biztosítaniuk az érdekelt önkormányzatoknak, hanem a beruházás áfáját is állniuk kell, mert hogy azt nem számolhatják el, ami által gyakorlatilag a beruházások 25 százalékát kell előteremteniük. Ezt a

gyakorlatot egyszerűen meg kell szüntetni.

Kapaszkodót jelentene a kistelepülések fenntartásához és életképességének növeléséhez a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájának következetes betartása is. Szlovákia 2007-ben nagy büszkeséggel vállalta fel a charta egészét és kötelezte magát teljes betartására, például arra, hogy „A pénzügyileg gyengébb helyi önkormányzatok védelme szükségessé teszi olyan pénzügyi kiegyenlítési eljárások, illetőleg ezekkel egyenértékű intézkedések intézményesítését, amelyek célja a számításba jövő pénzügyi források egyenlőtlen elosztása, valamint a teljesítendő pénzügyi terhek által okozott hatások korrekciója. Az ilyen eljárások, intézkedések nem csökkenthetik a helyi önkormányzatoknak a saját feladatkörüket illető döntési szabadságát.” Nos, Szlovákiában ennek kell érvényt szerezni, ennek a nemzeti törvényes feltételeit megalkotni, s ilyen célokra felhasználni például azt a 6,2 százaléknyi személyi jövedelemadó-bevételt, amit tartalékként tart meg magának évek óta a kormány.

A charta idézett pontjának betartása alapvető segítséget tud nyújtani a kistelepüléseknek. Ezt azért merem bátran kijelenteni, mert nemcsak községi polgármesteri tapasztalataim vannak, hanem a Nagyszombati Kerületi Önkormányzat alelnöke is vagyok, s mi megyei szinten minden törvényes kötelezettség nélkül hoztunk létre alapot a kistelepülések számára az oktatásügy, az egészségügy, a helyi kultúra fejlesztése, az ifjúsági és sporttevékenység valamint a szociális ügyek terén egyenként 135 ezer eurós támogatással, amivel a kistelepülések igen hatékonyan tudtak és tudnak élni.

Fibi Sándor:

A magyarság megtartása és összetartása csak együtt lehetséges

„Annak idején nekünk nagyon konkrét céljaink voltak. Nem a pénz vezérelt bennünket, hanem a szeretet, tudásunk minél hatékonyabb átadása és az, hogy sajátos eszközeinkkel, hiteles személyiségünkkel összetartsuk a magyarságot. Ezen ma már sok fiatal és kevésbé fiatal csak nevet, csakhogymi, akik hittünk küldetésünkben, fokozatosan elveszítjük közönségünket, a hitünket, meg sok minden mást, mert mindig fontosabb volt és lett minden, mint ez a cél, pedig mi mindannyian ezért vagyunk.” (Szentpétery Ary színművész)

Igen: polgármesterek, önkormányzati képviselők, iskolaigazgatók, pedagógusok, Csemadok-tagok és -aktivisták, szülők, elkötelezett magyar emberek, közös célunk és feladatunk szerepével, tiszteSSéggel, konok

elszántsággal, képességeink és tudásunk legjavát nyújtva megtenni mindent a felvidéki magyarság összetartásáért és megtartásáért. Mert problémáink korántsem újkeletűek, immár több mint 90 éve hűségese társainkká sze-

gődtek. Ezek a gondok az évek múlásával fokozatosan súlyos problémákká változtak. Voltak olyan évek is, amikor megalázzottakká, ki-semmizettekké váltunk, amikor a létezéshez való jogunkat önmegtagadáshoz kötötték, majd státusunk ebben az államban szükséges rossz-szá, megtúrtekké szelídült. Problémáinkat az sem oldotta meg, hogy itt-ott a hatalom közelébe engedték képviselőinket, s ha úgy látták jónak, fűt-fát ígértek, de általában csak forgácsok jutottak el hozzánk.

A régi – még szövetségi – államban az volt a szerencsénk, hogy az ellenségképek sorrendjében mi csak a második helyen voltunk. Korábban született társaimmal

még jól emlékezünk arra, hogy akkor általában minden nem magyar nemzetiségű polgár a cseheket szidta a gazdasági életben, a politikában, a sportban elszenvedett kudarcokért. Sajnos, a csehek a 90-es évek elején továbbálltak egy országgal, így nekünk jutott az a „meg-tisztelő szerep”, hogy az immár önálló, szuverén államban a nemtetszési listán egy-gyel előbbre léptünk. És kormányok jöttek, mentek, cserélték egymást, de ez a kétes, eléggé el nem ítéltető prioritásunk számtalan – nem a mi anyanyelvünkön beszélő – polgártársunk tudatában sajnos azóta sem változott. Talán mindeddig keveset beszéltünk erről a súlyos problémáról, pedig

ez a fajta gondolkodás mára eléggé vészes helyzetbe hozta honi magyarságunkat. Mi ugyanis megelégedtünk azzal, hogy itt-ott a sajtóban megjelent egy-két bíráló megjegyzés azok számlájára, akik politikai vezető szerepüket a nagy álom, a nemzetállam megvalósítására igyekeztek kihasználni. Tudomásul vettük azt a tényt, mely szerint a politikai pluralizmus eszmeisége lehetővé tette, hogy kimondottan magyarellenességgel szellemiségű politikai párt jegyeztesse be magát, sőt elszenvetűdött az is, hogy ez a párt kormánytényezőként tovább deformálja az állampolgárok nagy részének a gondolkodását. A jogi, törvényi megkötések, korlátozások, diszkriminatív tiltások konkrétan észlelhető zavart okoztak – sajnos – a honi magyarság egy részének gondolkodásában is. Ennek következtében észlelhető az asszimiláció felgyorsulása.

Tény, hogy a spontán asszimiláció szinte törvényszerűen jelen van a nemzetiségek sorsában, és távolról sem új keletű a Szlovákiában élő magyarság életében. A sokkal nagyobb veszélyt az „irányított”, asszimiláció jelenti. Ezt a tényt egyértelműen igazolják az eddigi népszámlálási eredmények is. A 2001-es népszámlálásig mintha hálógó ült volna a szemünkön, örültünk annak, hogy fokozatosan (bár csak kis mértékben), de abszolút számokban mégis növekszik a magyarok száma, és csak a beavatottak tudatát bántotta, hogy a lakosság összlétszámához viszonyítva arányszámunk fokozatosan csökken. Pedig ijesztő, sőt elretentő adatokkal már az 1980-as népszámlálás is bőven szolgált. 1983-ra készült el a rengeteg adat teljes feldolgozása, amely sajnos

nem került a nyilvánosság elé. Számunkra a legijeszítőbb az a táblázat volt, amely 5-éves korcsoportokra bontva mutatta ki a nemzetiségek részarányát. E táblázat adatai szerint például a 60 éves korcsoportban a magyarok részaránya megközelítette a 18 %-ot, még a 0-tól 5-éves korúak esetében alig haladta meg az 5 %-ot. Azóta eltelt 30 év, illetve a 2001-es népszámlálásig 20 év. Emlékezzünk vissza az akkori döbbenetre: az „illetékesek” értetlenül álltak a tények fölött: Eltűnt közel 50 000 magyar, részarányunk 12,5 %-ról az ország történetében először 10 % alá csökkent.

Az asszimilációs hatásoknak nagyon súlyos következményeit tapasztalhatjuk mindenekelőtt a magyar nyelvű óvodákat és a magyar tanítási nyelvű alapiskolákat látogató tanulók létszámának rendkívül gyors ütemű csökkenésében, amelynek az intenzitása túlmutat az országosan általában tapasztalható negatív demográfiai mutatókon. A magyar alapiskolák hajdani 60-65 ezres tanulói létszáma napjainkra jóval 40 ezer alá csökkent. Lényegében hasonló volumenű a magyar anyanyelven tanuló középiskolások számának csökkenése is, annak ellenére, hogy a középiskolák száma növekedett (egyházi középiskolák, magángimnáziumok, magán szakközépiskolák létesültek, azonban viszonylag alacsony tanulói létszámmal). Rendkívül veszélyes helyzetbe kerültek a részben osztott falusi kisiskolák, hiszen a tanulók alacsony létszáma miatt az államtól kapott dotáció távolról sem elég az iskola üzemeltetésére. Létezésük is, de mindegyikük az adott község önkormányzatának a

hozzáállásától függ, tehát attól, hajlandó-e a település vezetése saját költségvetéséből fedezni a korántsem kevés többletköltségeket. Félő tehát, hogy nekünk, pedagógusoknak is elfogy a közönségünk, nekünk, magyaroknak pedig a felnövekvő fiatalok generációi.

Érthető, hogy a költő arra kér minden magyart, hogy ne engedjék, ne hagyják veszni, hogy óvják, védjék a templomot és az iskolát, az iskolát, mely nemzetiségi létünk legfontosabb bástyája. Ezért tartjuk nagyon fontosnak, hogy minden érintett összefogásával, átgondolt együttműködésével, kellő határozottsággal és következetességgel, gerinces, bátor kiállással vessünk véget azoknak a torzulásoknak, melyek eredménye a jelenlegi helyzet. Írjuk, terjesszük, mondjuk, hangoztassuk, bizonyítsuk konkrét eredményekkel annak a több évtizede hangoztatott szlogennek a hamisságát, mely szerint ha a szülő sínre akarja tenni gyermeke pályáját, ha biztosítani akarja számára a sikeres jövőt, akkor szlovák iskolába kell őt íratnia. Ez a minden realitást és ésszerűséget nélkülöző hazug tanács megközelítőleg negyven – negyvenöt éve került be a köztudatba azzal a határozott céllal, hogy elbizonytalanítsa a magyar szülőket és megállítsa a magyar iskolahálózat akkori fejlődésének aránylag gyors ütemét. Egyértelmű és kemény támogatást kapott az akkori vállalatok vezetőitől, a pártapparátusok parancsra ugró beosztottaitól és az összevont, közös igazgatású iskolák rendszerint szlovák igazgatóitól. Sajnálattal el kell ismernünk, hogy ez a propaganda hatékonynak bizonyult, és máig jelen van a közgondolkodásban. Leküzdését, kiik-

tatását csak összehangolt, nagyon jól átgondolt átfogó propagandával tudnánk elérni.

A magyar írott és elektronikus médiát, a Fórum Intézetet, politikai képviselőtünket, sikeres vállalkozóinkat természetesen bele kell vonni e feladat megoldásába. Tényeket, meggyőző érveket kell eljuttatnunk a bizonytalanokhoz, az ingadozókhöz, amelyekkel közösen tudjuk bizonyítani, hogy magyar iskoláink minden tekintetben felveszik a versenyt a szlovák iskolákkal. Olyan tudással, ismeretekkel vétezik fel a diákjaikat, melyek révén a társadalmi és gazdasági szférára minden területén sikeres emberekké válhatnak – ha van bennük kellő akarat, kitartás, tudás- és érvényesülés iránti vágy. Minden ingadozónak meg kell tudnia, hogy a politikai elit, amely „bedobta” a köztudatba a szülői döntést úgymondó segítő tanácsot, maga sem hitt soha annak igazában. Annak idején több alkalommal akartunk az iskolaügyi minisztérium nemzetiségi osztályának szervezésében elvégezni olyan országos felméréseket, melyek során azt szeretnénk volna megtudni, hogy milyen pályára álltak, hol tanulnak tovább a szlovák alapiskolákban végzett magyar nemzetiségű tanulók. Nem kaptunk engedélyt rá, tehát ezt a területet tilos volt kutatni, mindannyian tudjuk, hogy miért. Csakhogy a felvilágosulatlanok sajnos továbbra is sötétben maradtak és elhiszik ma is ezt a pedagógiai, szociológiai és pszichológiai szempontból is abszolút ostobaságot.

Sajnos ezeknek a téves nézeteknek az utóbbi években újabb szószólói is akadtak, mégpedig egyes szlovák iskolák pedagógusai és igazgatói. Ők egyértelműen di-

csekednek azzal, hogy az 1. és 2. évfolyamban magyarul kiválóan beszélő tanítónők működnek, akik a szlovákul nem értő és szlovákul nem beszélő kisgyerekeket anyanyelvükön is tanítgatják, édesgetik a szlovák iskolához. Furcsa pedagógiai szemlélet és gyakorlat: szlovák iskolában magyarul... Igaz viszont, hogy néhány év múlva a nagybacska diákoknak már büntetést kell írni, ha anyanyelvükön szólnak meg az iskolában, vagy éppen 1 euró büntetést kell fizetniük, ha megfélemlenek az iskolai rendről, és elszólják magukat anyanyelvükön. Igaz, hogy szlovákká szocializálódnak, bár anyanyelvi szinten csak nagyon-nagyon kevesen fogják használni a szlovák nyelvet, de eredeti anyanyelvüket sem lesznek képesek magas szinten elsajátítani. Tehát se így – se úgy. De saját tapasztalatom alapján mondom: 11-12 éves korban már képes lesz megkérdezni egy felnőttet – adott esetben engem -, hogy miért kell Szlovákiában a magyar gyerekeknek magyarul tanulniuk, miért nem tanul mindenki csak szlovákul. Elképzelhető, hogy ez a gondolat benne fogalmazódott meg? Aligha... Egyszerűen elindult az elszakadás, a más nemzetiségűvé való szocializálódás útján. Az ő gyermekének már természetes lesz a szlovák nemzetiesség. A váltás tehát két generáció kérdése... És bizonyára nem ő lesz az egyedüli teljesen asszimilált polgártársunk.

Meggyőződésem, hogy a szülői szövetség aktivistáinak szemfelfnyitó beszélgetései, a sajtó célirányos, következetes és objektívan tájékoztató interjúi, iskoláink hatékonyabb menedzselése, arculat-javító akciói sokat segíthetnének a szülők felvi-

lágosításában. Természetesen azokra a magyar szülőkre gondolok, akiknek az utóbbi évek – évtizedek nagy-nagy változásai következtében jelentős mértékben gyengült a magyarságtudata. Például ők azok, akik gyermekük számára a lakóhelyükhöz legközelebbi iskolát választják – függetlenül attól, hogy milyen az iskola ta-

ba. Véleményem szerint ez a megállapítás egyaránt vonatkozik az óvodákra, az alapsiskolákra és a középiskolákra is. Az önkormányzat nem tekintheti az iskolát valami fölösleges rossznak. Nem tűrheti el, hogy az iskolában ne az állandó, a folyamatos színvonal-emelés legyen a legfontosabb feladat. Határozott döntéseket kell hoznia

egyéni érdekektől és kollegiális érzésektől elvonkoztatva, mit kell, mit lehet tenni konkrétan az iskola érdekében és megtegyék, amit tenniük kell. E folyamatban megkülönböztetett szerepe, feladata van az iskola igazgatójának, aki intézménye statutáris képviselőjeként személyesen felelős mindeért, ami iskolájával kapcsol-

A gyerekeknek érezniük kell, hogy a pedagógusok szeretik őket

(FOTÓ: DH)

nítási nyelve. (Lásd a dunaszerdahelyi helyzetet.) Őket kell meggyőznünk, hogy a jobb iskolát, a magyar iskolát, a magasabb színvonalat válasszák. Természetesen ez csak akkor lehetséges, ha biztosítani tudjuk, hogy az adott magyar iskola valóban jobb, hogy abban az iskolában hivatásukat szerető, elkötelezett pedagógusok szeretettel, nagy tudással és eredményesen oktatják – nevelik a tanulókat. E rendkívül fontos feladat biztosítása azonban nemcsak az iskola dolga, annak ellenére, hogy hajlamosak vagyunk esetenként minden felelősséget csak a pedagógusokra hárítani. Meggyőződésem, hogy a szülők közösségének segítő-ellenőrző és az önkormányzat támogató-számmonkérő szerepének elhanyagolása nagyon súlyos hi-

annak érdekében, hogy az adott intézményben a lehető legjobb pedagógusok dolgozzanak. A szülők nem maradhatnak az iskola kapuin kívül. Kérjék, követeljék, hogy alkalmuk, módjuk legyen legalább választott képviselőik útján objektív képet kapni mindarról, ami az iskolában történik, legyen lehetőségük arra, hogy tapasztalataikat megbeszélhessék az iskola vezetésével, szülőtársaikkal. Tehát teljes szemléletváltás kell ahhoz, hogy iskolavezetők, pedagógusok, polgármesterek, önkormányzati képviselők, szülők elfogulatlanul, közösen biztosítsák az iskola színvonalának, jó hírének folyamatos emelését.

Az ő feladatuk is, hogy felmérjék saját hatáskörükben és saját lehetőségeik szerint, teljesen elfogulatlanul, tehát

latos. Akkor lesz sikeres, ha kollégáit sikerül meggyőznie arról, hogy az iskola nem pusztán munkahely, hanem a hivatás gyakorlásának színhelye. Tehát nagyon jól felkészült, elhivatott, hivatásukat magas színvonalon művelő pedagógusközösség kialakítása az egyik legfontosabb cél. Ezek a kritériumok már elővetítik, hogy az ilyen iskola következetesen gyermekközpontú, szellemisége mélységesen és következetesen humánus.

A gyerekeknek érezniük kell, hogy a pedagógusok szeretik őket, de tisztában kell lenniük például az iskola belső rendtartásával is, mert csak így biztosítható a pedagógusokkal, diáktársakkal szemben elvárt tudatosan fegyelmezett magatartás, csak így érhető el az a kívánt állapot, hogy a gyer-

mek szeressen iskolába járni, hogy a pozitív tapasztalatokat értékelje a szülő is, és ezáltal fokozatosan növekedjen az iskola jó híre, *imídze*, növekedjen ismertsége és elismertsége. Ez pedig szinte törvényszerűen a tanulók létszámának fokozatos emelkedését eredményezi. Az iskola igazgatójának kiemelten kell ügyelnie arra, hogy egyetlen pedagógus se kövessen el a pedagógiai etikával összeegyeztethetetlen szarvashibát: ne alázza meg a diákot, ne állítsa őt megoldhatatlan feladat elé például azzal, hogy mindenféle külön felkészítés nélkül elküldi őt ilyen vagy olyan tanulmányi versenyre, ami sajnos egyre gyakrabban előfordul. A pedagógus utasításának el nem fogadása miatt, vagy a versenyen „elért” sikertelenség esetén a legenyhébb szankció alkalmazása szinte már teljesen érthetetlen és nagy hiba. Pedagógiai, iskolairányítói szemléletem értelmében az ilyen pedagógus fegyelmi büntetést érdemel, hiszen az iskola, a diák érdekeit, értékrendjét, a pedagógusi hivatás presztízsét, súlyosan sértő és károsító tettet hajtott végre.

Fontos az is, hogy ne nyílt órát, nyílt napot rendezzenek, hanem tegyék teljesen nyitottá iskolájukat, hiszen csak a jó szervezésen, hatékony tájékoztatáson múlik, hogy a szülő bármikor és bármilyen tanítási órán jelen lehessen, és meggyőződhesen az iskolában végzett szakmai munka minőségéről. Ilyen hozzáállásra neveljük az iskolakötelessé váló gyermekek szüleit is, hogy az iskolaválasztás tudatos, megalapozott döntés eredménye legyen, és ne tizedrangú szempont váljon meghatározóvá. A szülők tekintsék joguknak ezt a le-

hetőséget, a civil szervezetek pedig határozottan támogatassák a szülőket jogaik érvényesítésében. Ezek nem fantazmagóriák, hanem nagyon is konkrét, valóságon alapuló tapasztalatok. Részben annak a tendenciának a felismeréséből következő gyakorlati eredményei, melyek szerint a magyarságtudat halványulása azt is eredményezi, hogy fokozatosan elveszítik mozgósító erejüket az olyan szlogenek, hogy „magyar gyereket magyar iskolába”. Helyettük a szülők nagy részének tudatában az adott iskola színvonala, arculata, tapasztalatokra, eredményekre épülő jó híre válik döntő szemponttá. És igenis el lehet érni, hogy 5-6 év alatt jelentősen, akár 40-60 %-kal is növekedjen a teljesen szervezett iskola tanulói létszáma. Példa erre többek között a Vámbéry Ármán Alapiskola Dunaszerdahelyen, ahol a 2005-2011 közötti időszakban 380-ról közel 580-ra gyarapodott a tanulói létszám. Viszont az is bekövetkezhet, mint ahogy be is következik, hogy a tanulók létszáma rohamosan csökken, sőt évente 5-6 magyar kisiskola meg is szűnik az odafigyelés hiánya miatt. A másik oldalon arra is van példa, hogy a nagyobb település teljesen szervezett alapiskolája helyett a szülő a szomszéd település kiskoláját választja, mert azt sokkal jobb, humánusabb, színvonalasabb iskolának ismerte meg. Mi, pedagógusok akkor lehetünk sokkal nyugodtabbak, ha a magyar szülő a 2 vagy 3 aránylag könnyen elérhető magyar iskola közül a legjobbat, a legszínvonalasabbat választja. Amíg a magyar családok nem elhanyagolható (vagyis mintegy 15-20 %-a) a magyar iskola helyett a

szlovák mellett teszi le a voksát, addig van dolgunk, és nem is kevés. Az, hogy a vegyes házasságban élő szülők gyermeküket milyen iskolába íratják, teljesen más, inkább a szociológia tárgykörébe tartozó terület, bár az egyik vagy másik szülő részéről itt is döntő szempont lehet a számításba jöhető iskolák elismertsége és színvonala. Legyen tehát közös célunk iskoláink színvonalának egyre gyorsabb ütemű emelése.

2010 nyarán a pedagógusszövetség vezetése, egész tagsága, a politikai változásokat követő szakemberek és szülők is úgy hitték, hogy talán a négy kemény, sötét év után világosabban süt majd ránk a nap. A szlovák parlament jóváhagyta az új kormány programját, a nemzetiségi ügyek miniszterelnök-helyettesi székébe Rudolf Chmel professzor úr, valódi európai gondolkodású, elhivatott szakember ült. Chmel úrral a pedagógusszövetség képviselői több alkalommal is tárgyaltak a nemzetiségi oktatásügy problémáinak megoldási lehetőségeiről. Számunkra rendkívül szimpatikus volt, hogy azonosult problémáinkkal. Egyeztetjük a megoldások mikéntjét is – a tankönyvellátási problémákat, a pedagógiai dokumentáció vezetésével kapcsolatos kérdéseket, a pedagógusok anyanyelven történő szakmai továbbképzésének biztosítását célzó tervezetet, a Mikolaj-féle oktatási törvény anomáliáit megszüntető törvénymódosító javaslatokat. Úgy véltük, hogy a miniszterelnök-helyettes hatáskörében létrejövő új szekciók, főosztályok megfelelő biztosítékot jelentenek a legégetőbb problémák megoldására. Tárgyaltunk a Most-Híd párt

elnökével is. Ő konkrét javaslatokat, kidolgozott megvalósítási terveket kért tőlünk. Megkapta... Eltelt több mint fél év és, sajnos, újra előtérbe került a régóta ismert, szinte már szállóigévé vált egyszerű mondat: Nincs meg hozzá a kellő politikai akarat. Ugye, ismerős a rövid szöveg...

Úgy tűnik hát, hogy újra magunkra maradtunk, egyre kevésbé várhatunk állami támogatást céljaink valóra váltásához. Egyetlen lehetőség kínálkozik számunkra: Valóban vegyük saját kezünkbe problémáink megoldásának mikéntjét, tegyünk meg minden megtehető saját magunkért, iskoláinkért. Egyértelmű, bátor, szakmailag megalapozott kiállással segítsük iskoláink fejlődését. Döntsünk okosan, értelmesen, nem meghunyászkodva a pedagógiai dokumentáció vezetési módjáról. Attól nem lesz jobb az iskola, ha a pedagógiai tanács jegyzőkönyveit, az iskola oktatási programját, belső rendtartását és a sok-sok új, további dokumentációt mindkét nyelven vezetik.

Tanulmányozzuk át, és ha kell, hivatkozzunk a Velenicei Bizottság idevonatkozó állásfoglalására. Ne tekintsük február tizenötödikével lezártnak a beiratkozást. Építsük be az internetet, a facebook-ot, a helyi kultúrházat, a polgármesteri hivaltal iskolánk folyamatos népszerűsítésébe. Szervezzünk a szülők szövetsége, a Csemadok alapszervezete beszélgetéseket elismert és közismert pedagógusokkal, hívjuk be a szülőket az iskolába, a tanítási órákra, bizonyítsuk nekik, mire képesek pedagógusaink, diákjaink. Segítsünk magunkon; összefogással, közösen, tudatosan és okosan segítsünk iskoláinkon.

Ádám Zita:

Ami a számok mögött van,

vagy az őszinte kérdésekről és csakis a közös gondolkodásról
–szubjektív elemzés objektív tények alapján

Megnyugtatóan a jövőre, a demográfiai mutatók látványosan nem emelkednek az elkövetkezendő években. Ennek erős szociális indoklottsága van. A cigányok esetében megélhetési gyermekvállalásról van szó, ezért az abnormális emelkedés. Ez is rendben van, csak ide markáns szociális programok kellene, melyek révén a gyermekeket vállaló cigánycsaládok felelősségteljesen elkötelezik magukat a gyermek nevelés érdekében. A megoldás a társadalom minden alrendszerének összefogásában van. A téma itt kétféle ágazik: hogyan lesz a magyar iskolákban több gyermek, ezzel összefügg az a kérdés, hogyan lesz a magyar iskola hatékony és minőségi, a másik ágat a cigány családok gyermekük jövője iránt érzett felelősség képezi. Mindkét probléma megérdemelné egy-egy hatékony, kendőzés nélküli, kutatáson alapuló,

bátor elemzést. Mert az iskola nem vállalhatja fel a szoktatás és elemi tisztálkodásra való nevelés napi feladatát, mert mi lesz a fejlett készségekkel iskolába érkező gyermekekkel? Lefelé nivellálódunk? Ettől lesz vonzó és versenyképes a magyar iskola? Meg kell nézni a gömöri, bodrogi magyar iskolákat, és az embernek nem lesz jókedve. A kérdés az, hogy akar-e valaki Európában ezekkel a problémákkal foglalkozni? Itthon folyik-e ilyen irányú kutatás, legalább helyzetfeltárás, elemzés szintjén? Folyhat-e ott kutatás, ahol oktatáskutatók

Lényegtelen, szeretem-e a statisztikát vagy sem, az is lényegtelen, kinek az érdeke, hogy a számok és százalékok megfelelően magasak legyenek, lényegtelen, milyen szépeket írunk arról, hogy magyar gyermek magyar iskolába való, fesztiválszerű beiratkozási körutakat szervezhetünk, a helyzet, az eredmény a demográfiai hullám következtében is több mint elkésérítő. A megoldást nem ezek a módszerek hordozzák magukban. Nem is a családonkénti tízezer forintos egyszeri támogatások. Nem is a magyar állam családi nevelési támogatása.

nincsenek, ahol az európai fejlesztésekre irányuló pénzeket az állami szakmai háttérintézmények lenyúlják? Ebben a jelenlegi kormánygarnitúra is partner. Ha nem lenne, azonnal megálljt parancsolt volna az elfuserált „reformnak”, azonnal versenyhelyzetbe hozta volna a módszertani intézeteket, ... Nem folytatom!

TIZENKÉT ÉV

Bevezetőként ilyen erős kezdés után nézzük meg a számok tükrében 12 évre visszamenőleg a magyar is-

kolák viszonylatában az országos beiskolázási számokat, próbáljuk meg elemezni a helyzetet, már amennyire a kutatás hiánya ezt megengedi.

A Rákóczi Szövetség statisztikája szerint 1998 és 2003 között, ha az iskolaköteles tanulókat nézzük, a csillaggal megjelölt szám jelzi a magyar iskola elsőseinek számát, egyetlen év kivételével – 2002 -, leszálló ágat mutat. Ha a százalékokat is megnézzünk (az összes elsősből számítva), akkor talán még elégedettek is lehetnénk. Csak ne nagyon dőljünk hátra!

1998			1999			2000		
magyar	összes	%	magyar	összes	%	magyar	összes	%
4462	13167	33,8	4293	12600	34,1	4273	12123	35,1
4534*			4376*			4330*		

2001			2002			2003		
magyar	összes	%	magyar	összes	%	magyar	összes	%
4256	11691	36,4	4349	11581	37,5	4179	11434	36,5
4314*			4405*			4237*		

Forrás:Rákóczi Szövetség

2001			2002			2003		
magyar	összes	%	magyar	összes	%	magyar	összes	%
4245	17402	24,4	4351	17119	25,4	4179	16915	24,7
4295+			4408+			4237+		
* 3769			* 3953			* 3752		

2004			2005			2006		
magyar	összes	%	magyar	összes	%	magyar	összes	%
4314	16588	26,0	4232	16457	25,7	3952	15757	25,1
4359+			**4278+			**4004+		
*4270			?			*3600		

Forrás: OIPI, RSz, SzK OM NF

* az 1.évfolyamba beíratott diákok száma. A SzK OM Nemzetiségi Főosztályának adatai (Új Szó, 2006.2.22), a diáklétszámok az évismétlő tanulók nélkül értendők

+ a Rákóczi Szövetség adata, a számok Pozsonnyal és Kassával együtt értendők

** az OIPI adata

Az OIPI (Ústav informácií a prognóz) adatai aztán kijózanítanak.

2009-ben a beiskolázott magyar tanulók száma 3661, 2010-ben: 3552 tanuló volt.

Az OIPI adatai másként festenek. Akkor melyik statisztikának lehet hinni? Igaza van Churchillnek, amikor szállóigévé vált mondatát idézzük: „Csak annak a statisztikának hiszek, amit én hamisítottam.”?

A statisztika üzenete fontos-e számunkra, a számok bővülése, vagy az egyes iskolákba beíratott tanulók számának követése, a gyerekek fejlődésre való fokozott figyelés, a fejlesztés, minden település oktatási stratégiájának megalkotása, a minőségi magyar iskola szakmai feltételeinek megteremtése?

Minden kérdés külön-külön kutatás, tanulmány, elemzés, tervezés.

De miről is kellene a statisztika, a számok kapcsán beszélni?

Arról is, hogy a Csallóközben kisiskolák szűnnek meg: Medve, Gomba, Csákány, Tany, Vágfüzes iskola nélkül maradt. A Zoboralján, Gimesen nem találhatik magyar gyermek az 1-2. évfolyamba, a Nagykürtösi járásban Csábon lassan nem lesz

magyar osztály az összevont iskolában, Kelenyén a kilencvenes évek iskolaalapítási nekibuzdulás után bezárt az egyházi iskola. A Lévai járásban Felsőszemeréd, Garamszentgyörgy, Alsószemeréd, Szalatnya, Ipolyföldemes, a Galánta járásban Vághosszúfalu iskolája kiüresedett. S lehetne folytatni Sőreggel, Rimaszombat, ahol összevonták a Ferenczi iskolát a Tompával, Runyával, Abaújszínával, Péderrel, Abarával! Hallani polgármester és pedagógus torzsalkodásáról, magyar polgármesterről, akinek nyűg az iskola. De ezt hagyjuk, ezt csak a rosszmájúak terjesztik!

Odafigyel valaki, miért tűnnek el a magyar kisiskolák, a kisiskolákból a gyerekek? Ki és mit tesz a kisiskolák megmaradásáért? Vagy mit nem teszünk meg, amit meg kellene tenni? Ne keressünk rá pénzügyi magyarázatot, mert sok esetben ez a magyarázat nem állja meg a helyét.

De mi is van még a számok mögött?

A 2010-es beiskolázási számokban a 3552 tényleges elsős tanuló közül

(2010. szeptember 15-i adat) 364 tanuló ismétli az első osztályt (a magyar iskolába íratott elsősök 10,2 %-a!), illetve 228 iskolaköteles tanuló (6,4%) látogatja a felzárkóztató 0. évfolyamot (ahová a besorolás csak a szülő beleegyezésével történhet, ahová már a 7 éves, magát kifejezni nem tudó, fejletlen képességű gyermeket nem lehet besorolni, ő megy a normál első osztályba! Mintha a szülő meg tudná ítélni, gyermekének valójában nem a felzárkóztató, szintre hozó osztály lenne-e a legmegfelelőbb!). A margóra csak egy szubjektív megjegyzés: a magyar iskolaköteles hat évesek 16,6 %-a nincs készen az iskolai munkára. Szokásrendjük nem alakult ki, szókincsük nagyon szegény, vannak esetek, amikor csak cigányul beszélnek a gyerekek, alapkészségek dolgában 2-3 évvel vannak lemaradva kortársaiktól, nem szokták meg a terhelést, munkabírást; óvodát, közösséget nem látogattak, A háttérben zömével a hátrányos, illetve a halmozottan hátrányos környezetből érkező cigány tanulók vannak, akik sok esetben olyan igényte-

len nyelvi, elemi értelmi és szociális képességekkel érkeznek az iskolába, sorsuk egész életre eleve eldőlt. Ők azok, akik semmilyen szakma elsajátítására nem lesznek képesek. Pedig – Albert Schweitzernek hihetünk –, esetükben a kézműves szakmák jelentenék a felemelkedés útján való első lépést. Ezek a gyermekek nem látogatták az óvodát, vagy csak 5. életévükben néha-néha elvetődtek arra felé. Ki figyelt oda? (Ahogyan ki figyelt oda a iskolai klubok fölöttébb szükséges voltáról értekezni, győzködni az önkormányzatokat, hogy ez a jövőbe való beruházás, unokáinknak térül meg. Sokszor az az érzésem, senki nem hisz a jövőben!) A magas százalék jelzés mindannyiunk, a mélyszegénységben élő családok, önkormányzatok, szociális munkások, gyermekorvosok, pedagógusok, történelmi egyházak, ... Európa felé: nehogy késő legyen az együttgondolkodás! A rasszizmus, a kirekesztés ellenében szölok! Ilyen esetben butaság az emberi jogokkal előhozakodni. Az integráció nem megoldás, mert akik azt kitalálták, nem tanítottak olyan osztályban, ahol a tanítási óra 70 %-át szokatás, fegyelmegtetés köti le. Pedig művelődni kell, művelődni kötelesség – ez az alapállás Márai szerint. Ennek biztosítása több összetevős, de a szülő felelőssége a gyermek nevelésében megkérdőjelezhetetlen!

1996 előtt évfolyamonként 4 500 – 5 000 tanuló látogatta a magyar iskolákat. Kutatási tények bizonyították, hogy a magyar szülők nagyon magas százaléka a szlovák iskolát választja gyermekének, bármennyit fesztiválizunk, írjuk a mélymagyar szövegeket. Ők azok, akik ezeket nem ol-

vassák, ők azok, akik ezekről a kulturális társas összefüggésekről hiányoznak, ők azok, akiket csak a magyar iskola nagyszerű eredményeivel lehet(ne). Nem is gondolnánk, a tömbmagyarság viszi el a magas százalékot! Talán nem kellene elbizni magunkat a Csallóközben sem, hogy elegendő vagyunk, hogy tele vannak az iskoláink. Erre én nem vennék mérget!

Keresem a fogyás okait a demográfia hullám mögött

2000 – 2003 táján racionalizálási indokkal összevonták a magyar óvodákat a szlovák óvodákkal, ez néhány városra volt jellemző. Ezzel az intézkedéssel csökkentették az intézményvezetők számát, felszámolták a magyar óvodákat. Arra is van példa, ahol magyar óvoda jött létre, ott a helyi közösség sértődékenysége folytán hullik darabjaira a magyar iskola. Arról nem is beszélve, hány magyar (magyar szakos!) pedagógus nem hitt saját iskolájában, szlovák iskolába adta gyermekét. Alibi megszámolhatatlan. Hogyne fogytunk volna! Mindeközben arról is szölgünk, minőségi nevelés-oktatás folyik-e a magyar iskolákban. Kilenc év után mérni lehet-e a nevelés hozzáadott értékét? Hogy

Iskolai beiratkozások, Bodrogszerdahely, 2011

a nívó (a példamutatás, a kommunikáció, az odafigyelés) nem tendál-e lefelé? A lécs úgy van-e beállítva, hogy nyújtózkodjon a gyermek, vagy úgy, hogy átbújjon alatta? Erről is beszélni kellene, kellett volna már nagyon-nagyon régen!

2000 táján vált érezhetővé a demográfiai hullám hatása a magyar nevelő-oktató intézményekben, ami 15 év alatt évfolyamonként 1000 tanulóit veszteséget jelentett; ez az alapiskola teljes vertikumában (1-9. évfolyam) 9000 – 10 000 tanulót jelent hiányként, és még csak el sem számoltam magam, lehettem volna bátrabb is!

Górcső alatt a 2009 – 2010-es beiskolázás februári és szeptemberi számai

Gömör és Kelet-Szlovákia iskoláiban számottevő a cigány tanulók számának emelkedése az 1. évfolyamban. Ez öröndetes is lehetne, ha nem lenne mögötte egyszerre több megoldatlan (feltáratlan) probléma: egyrészt a tanulók készség- és akarathiánya, legtöbbször a legelemibb (egészségügyi, kulturális, szociális) szokások kialakulatlansága, másrészt a pedagógusok fejlesztő pedagógiai ismereteinek hiánya (ugyan, hol tanulták volna! A képzés során a fókuszban csak az ideális tanuló áll.). Az iskola nem készült fel és nem tudja átválalni (ne is tegye, nem az ő dolga!) a gyermekek elemi szokásainak kialakítását. Az a szülői ház feladata és kötelessége. Talán a gyermeknevelési pótlék erről is kellene szóljon, a neveltségről! Az alapkészségek fejlesztésének ideje a 4-8. életév. A későbbi életszakaszban az alapkészségek kialakulásának ideje lezárul, nincs mód a fejlődésre. Ezen tanulók legtöbbször kifejezésbeli hiányosságai vannak, akik

az iskola tanítási nyelvét nem ismerik, akik a legelemibb kifejezéseket nem értik, akiknek komoly kommunikációs nehézségeik vannak. Ez a kiindulási állapot behozhatatlan hendikep-helyzetbe hozza ezt a réteget egész életre, ami azt jelenti, hogy a munkaerőpiacon az esélytelenek kategóriájában a legkiszolgáltatottabb helyzetben lesznek szaktudás (szövegértés!) híján. Az esetek nagy részében a szülők nem együttműködőek a gyermek óvodai-oktatásában, nem értik meg, hogy gyermekük esélyei az iskoláztatásukba fektetett energiával növekszik. Ezek a hátrányok a 2. iskolai évben a bukások magas számában válnak nyilvánossá. Hogyan magyarázható szakmai szempontból, hogy az iskolaérett gyermekek néhány iskolában közel 50 %-a osztályt ismételt, vagy iskolaéretlen (Szepsi, Szútor, Radnót, Rimaszecs, Rimaszombat Dúzsza utca, Kaposkelecsény, Mokcsamogyorós). Elgondolkodtató, hogy például Rimaszecszen a jelenlegi 41 első közűl 20 évismétlő. Szútorban mind a 14 első bukott,

Iskolai beiratkozások, Hetény és Bodrogszerdahely, 2011

hogy Radnóton a 32 elsőből 16 évismétlő, hogy a szépi 65 iskolaköteles gyermek közül csak 19 iskolai érettség, 48 gyermeket 0. évfolyamba kellett visszautalni, hogy Rozsnyón a 31 első mellett 17 a 0. évfolyamos?...
Ennek okai lehetnek:

- Az óvodába nem járt, szociálisan és halmozottan hátrányos gyermekek beiskolázása a pszichológiai kivizsgálás alapján történik. Ha a szülők nem egyeznek bele a pszichológiai vizsgálatba, ragaszkodnak a gyermek beiskolázásához, az iskola a jogszabályt nem írhatja felül. Ki itt a szakember? A szülő, a pszichológus, a pedagógus?

- Az óvodában eltöltött egy év nem elegendő az alapvető szokások kialakításához, a beszédkészség fejlesztéséhez, a szókinccs gazdagításához főleg akkor, ha azt az otthoni környezet egyáltalán nem erősíti azt, sőt rombolja, ha a gyermek otthon nem lát példát az óvodában gyakorolt szokások megerősítésére.

- Az iskola nem fordít elegendő figyelmet a differenciálásra, nem sorolja külön

csoportba ezeket a tanulókat pénz híján. Így nem alakul ki az iskolai terheléshez, munkához szükséges alapkészségek, nem fejlődnek az akarati tulajdonságok, a figyelem nem lesz tartós, nem gyakorlódnak be a készségek, a szokások nem válnak rutinná, megerősítésükre nincs időkeret.

- Az önkormányzat mint fenntartó nem figyel oda, hogy feltárja a fejlesztés hiányát, javaslatot tegyen annak orvoslására az iskolai munka külső és belső mérésének megvalósításával.

Meg lehet nyerni a szülőt a magyar iskolának pénzzel? Érdemes végigfeszítválni az országot „beiratkozási programmal”? Nem a szakmának kellene foglalkozni inkább a magyar iskola vonzózó tételével? Én ellenzem a szülők „megvásárlását”, undorítóan tartom, mindenki tudja, mi lesz a pénz útja, nem ez a megoldás. Pénzt adunk azért, hogy valaki elemi kötelességét teljesítse? Mi ebben az ösztönző? Vagy ez már nem is erről szól?

Szembe kell nézni és el kell gondolkodni a problémákon, számba kell venni a megoldási módokat, javasla-

tokat, jó tapasztalatokat a megoldás érdekében, a hátrányos tanulók és a tehetségesek fejlesztése érdekében. A magyar közösség minden tagjának, a társadalmi alrendszer minden összetevőjének és szereplőjének ez a közös feladata. Akkor tudunk a leginkább segíteni, ha az adok-kapok viszonyt komolyan gondoljuk, ha a fejlődés legkorábbi szakaszában érdekeltté tesszük a szülőt a fejlesztésben és fejlődésben, ha megtanulja a szülő, mi szolgálja gyermeke érdekeit és mindent megtesz gyermeke jövőjéért. Itt, Európában!

Megoldási javaslatok, mások hogyan csinálják: váljunk tanuló társadalommá:

- Hároméves kortól kötelező óvodai beiskolázásra lenne szükség önkormányzati döntés alapján, hiszen eredeti kompetenciában működik az óvoda. Ezt lehetne díjazni, de mellé tenni az elvárásokat is.

- Korai fejlesztés az önkormányzat segítségével: a karon ülő gyermekkel az anyuka az óvodában délelőttönként tanulja meg, hogyan kell gyermekét nevelni, szoktatni, beszélni tanulni. Az

önkormányzat a családdal történő kölcsönös szerződés alapján eredményt tudna elérni. Ez lehetne az önkormányzat szociális közösségi programja az adás és elvárás kölcsönössége alapján.

- A DIFER-mérést és fejlesztést a 4-8 éves korosztály részére az óvodákban és az iskola 1-2. évfolyamában el kellene végezni, a fejlesztést végrehajtani a pedagógusok részéről.

- A pedagógusok részére fejlesztő pedagógia pedagógus-továbbképzés szervezése lenne fontos, ahol a pedagógus megtanulja a részkapességek fejlesztését.

- Az óvodában, iskolában fontos lenne a készségfejlesztő eszközök beszerzése; a délutáni órákban elkerülhetetlen a részkapességek egyéni fejlesztése, szakmai foglalkozások beiktatása, napközis foglalkozás kötelező jelleggel, ahol pedagógusi felügyelettel történik a tanulási szokások, a szokásrendszer kialakítása.

Az iskolai tanulás sikerességét biztosító készségfejlesztés kellő időben az óvodában kell megtörténni, szakemberek segítségével felismerni és szakszerű, fejlesztésben részesíteni a tanulási zavarra bejósolható, és a speciális szükségletű gyerekeket. Kultúrafüggetlen mérési vizsgálati eljárásokkal biztosítani, hogy csak a speciális szükségletű gyerekek kerüljenek eltérő tantervű intézménybe.

Ezeket a feladatokat csak közös összefogással lehet megvalósítani, ha változtatni akarunk a helyzeten. Ha komolyan gondoljuk Európa és benne a saját jövőnkét. Az is választás, ha nem választunk semmit. De mindennek vannak és lesznek következményei.

Van a logika fölött más is. A szeretet. - Komáromi Pedagógiai Napok

(Fotó: szmps.hu)

Rimaszombat, 2011. január 11.

Egy felmérés margójára:

A szlovákiai magyarság 61 százalékának fontos a magyarság helyzete

A Fórum Kisebbségkutató Intézet Reprezentatív szociológiai felmérést készített a szlovákiai magyarok körében a nemzeti és politikai identitásról. A kutatásvezető PhDr. Mészárosné Lampl Zsuzsanna PhD. szociológus volt. Az adatfelvétel 2010. márciusának második felében készült.

A Fórum Kisebbségkutató Intézet 2010 márciusában kérdőíves felmérést készített a szlovákiai magyar felnőtt korú lakosság körében. A nem, kor, iskolai végzettség és településtípus szerint reprezentatív mintát 1 022 válaszadó alkotta.

A felmérés főbb témakörei a következők voltak: a magyar nemzetiség felvállalása, médiafogyasztási szokások, a politika iránti érdeklődés, a jelenlegi politikával kapcsolatos vélemények, szlovák-magyar viszony, választási hajlandóság, választási preferenciák.

A szlovákiai magyarok helyzetével kapcsolatos témák a válaszadók 61 százalékát foglalkoztatják. A kérdést általánosan felvetve, csaknem 90 százalékuk tartja fontosnak a nemzetiségét és azt, hogy magyar maradjon, s 67 százalékuk vallja, hogy magyarságához minden körülmények között hí-nek kell maradnia. A személyre szólóbb kérdésre, hogy milyen helyzetben vállalja fel a magyarságát, a válaszadók 52 százaléka mondta, hogy mindig, még akkor is, ha hátránya száma-

zik belőle. 9 százalékuk akkor vállalja fel magyarságát, amikor nem érzi fenyegetve magát, 7 százalékuk pedig akkor, amikor neki megfelel. Minden ötödik válaszadót nem foglalkoztat ez a kérdés.

A napjainkban tapasztalható szlovák-magyar feszültség a megkérdezettek 45 százaléka szerint Szlovákiában nem befolyásolja a nemzeti identitás felvállalását. A többség szerint viszont befolyásolja, mégpedig 41 százalékuk szerint gyengíti, 14 százalékuk szerint erősíti a nemzeti identitást. Milyen hatással vannak a válaszadóra a magyarelles események? Többségük ugyanolyan biztonságban érzi magát, mint

eddig (70 %), 15 százalékuk ezután szlovák környezetben inkább szlovákuul fog beszélni, 6 százalékuk pedig kerülni fogja a szlovákokkal való közvetlen kapcsolatot. Az elköltözés lehetőségének fontolgatását – nemzetiségileg kompaktabb vidékre, vagy Magyarországra – egy százalékuk említette.

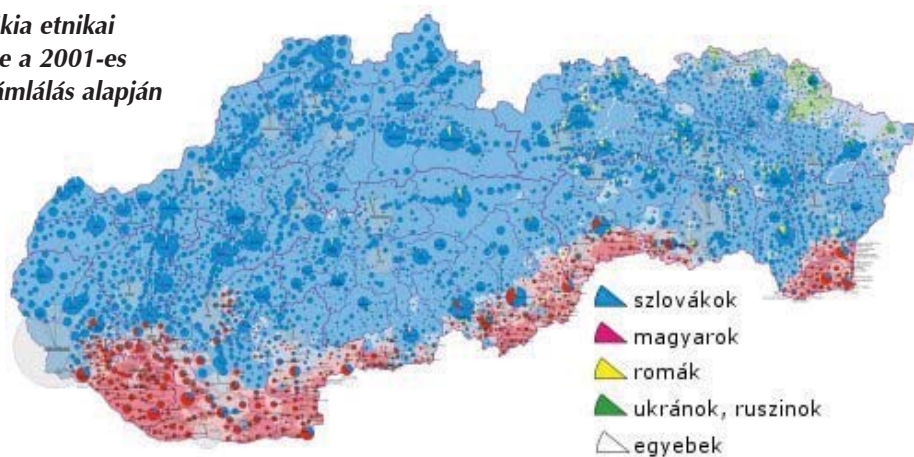
Az élet különböző területei közül a megkérdezettek leginkább a családi életükkel, lakáskörülményeikkel, lakhelyükön a szlovák-magyar együttéléssel és az ottani emberi kapcsolatokkal, egészségi állapotukkal és munkájukkal elégedettek. S mivel a legelégedetlenebbek? Elsősorban a jelenlegi kormánnyal, majd a politikusokkal általában, ezt követően az ország gazdasági helyzetével, Szlovákia és Magyarország viszonyával, valamint az életszínvonallal. Véleményük szerint az új kormánynak elsősorban a munkanélküliséget (72 %), a gazdaság és az egészségügy (18 és 27 %), valamint a

szlovákiai magyarok helyzetét (25 %) kell megoldania.

A felmérés időpontjában a megkérdezettek háromnegyede elment volna választani (ebből 49 % biztosan szavazott volna), egy negyedük pedig inkább afelé hajlott, hogy nem vesz részt a választásokon, bár az utóbbiak 10 százaléka még bizonytalan volt a részvételt illetően. Az összes megkérdezett választási preferenciái a következőképpen alakultak volna: 51 százalékuk az MKP-ra, 28 százalékuk más pártokra szavazott volna, a többiek pedig vagy nem tudták, hogy kit választanának, vagy pedig nem szavaztak volna. Amennyiben nem a teljes népességet, hanem csak a stabil választókat nézzük – azokat, akik eddig minden választáson részt vettek, s most is biztosan részt vennének –, 62 százalékuk választotta volna az MKP-t, 28 százalékuk pedig a Hídra szavazott volna.

Fórum Intézet, Felvidék Ma

Szlovákia etnikai térképe a 2001-es népszámlálás alapján

Népszámlálás 2011: Újabb tízezrek tűnhetnek el

A szlovákiai magyarok számának további csökkenése várható

Az Európai Unió többi tagországához hasonlóan Szlovákiában is az idén, májusban tartják a népszámlálást. A legutóbbi, 2001-es átfogó felmérést követően az egyik legtöbbet tárgyalt téma a magyarság számának drasztikus csökkenése volt. A szlovák és a magyar szakembereket egyaránt meglepte a tény, hogy az 1991–2001 közti évtizedben a szlovákiai magyarok száma több mint 47 ezerrel csökkent, holott a statisztikusok időközben, úgynevezett népmozgalmi adatai legfeljebb kétezer fős csökkenést jósoltak, természetes fogyásként.

Mindenki Számít
Népszámlálás 2011

A népszámlálási adatokat azóta több szempontból is megvizsgálták, elemezték. Fény derült-e arra, mi okozta a meglepő eredményt, mivel magyarázható, hogy ilyen nagymértékű „magyarság-fogyást” mutatott ki a népszámlálás? — kérdeztük Gyurgyík László demográfustól, a Selye János Egyetem tanárától.

– Valóban, a népszámlálási adatokat több szempontból és új módszerekkel is megvizsgáltuk, amelyekről most nem akarok külön értekezni, mert nem ez a fontos. Arra a megállapításra jutottam, hogy a magyarság természetes szaporulata már a nyolcvanas években megállt, sőt csökkenni kezdett, vagyis már akkor több magyar halt meg, mint amennyi született, csak ez 1991-ben még nem mutatkozott meg. Azért nem, mert a rendszerváltást követően egy pozitív jövőkép alakult ki a szlovákiai magyarság körében, így 1991-ben olyanok is felváltották magyarságukat, akik korábban nem, vagy azt megelőzően lemondtak róla, így a természetes fogyás ellenére számunk mintegy hétezerrel nőtt. 2001-re viszont ez a pozitív jövőkép szertefoszlott, a népmozgalmi adatok pontatlannak minősültek, jelentkeztek más mérési problémák, ezért én „kumulált fogyásként” értel-

mezem a legutóbbi népszámlálás eredményét, de az egyértelmű, hogy a legnagyobb mértékben az asszimiláció, azaz a nemzetváltás az oka.

Mit jelent ez lebontva a negyvenhétezeres számot?

– Az új módszerekkel elvégzett kutatás rámutatott a népmozgalmi adatok pontatlanságára, amit tudományosan inkonzisztenciaként emlegetünk. Kiderült, hogy a tíz év alatt nem kétezerrel, hanem tizenkétezerrel több magyar halt meg, mint amennyi született. Kimutatható – ugyancsak tudományos meghatározással – a mérési probléma, ami nálunk két esetben is megjelent. 2001-ben a lakosság egy százaléka semmilyen nemzetiséget nem vallott be, ez több mint ötvenezer fő, lakosságarányosan a magyarok körében ez ötezer embert jelenthet. A másik ilyen mérési probléma a migráció kérdése. A rend-

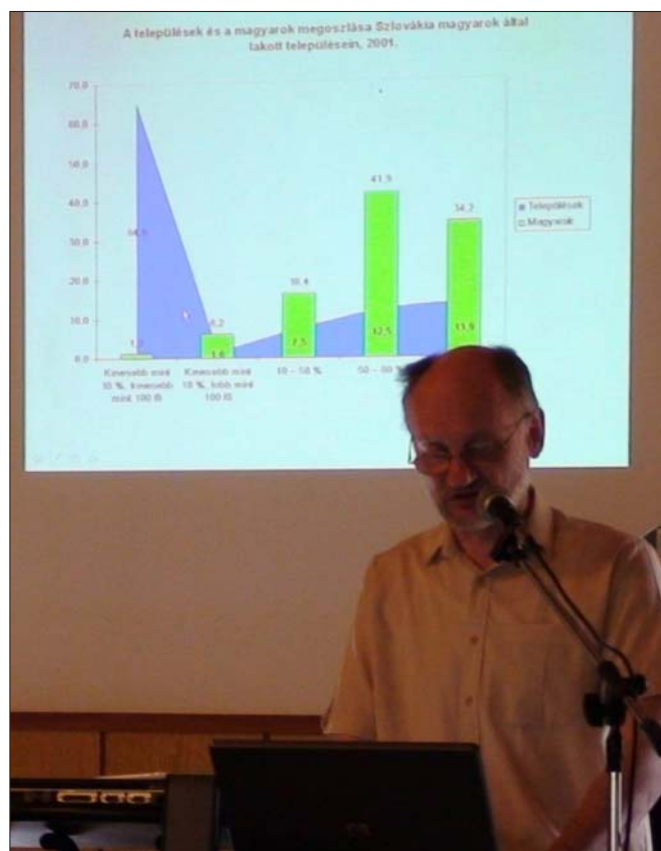
szerváltás előtt ez nem jelentett gondot, hiszen igazából az országot illegálisan elhagyókra vonatkozott csak, a kilencvenes években viszont szabaddá vált a mozgás, sok ezren vállaltak munkát külföldön vagy ott tanultak, s nem lehet tudni, miként viszonyultak a népszámláláshoz. Az ilyen migrációt a kibocsátó ország, tehát Szlovákia nem igazán tudja kimutatni, de tudjuk, a magyarok esetében is fennáll ez a mérési probléma, ami további néhány ezres fogyást eredményezhetett. Így adódik össze, hogy a legnagyobb fogyást az asszimiláció okozta.

A statisztika tudománya az asszimilációt egyszeri bevallásnak, aktusnak, tekinti, holott egy folyamatról van szó, amelynek állomásai vannak. Demográfiai értelemben mit jelent az, hogy a szlovákiai magyarok körében erőteljes asszimilációs folyamatot figyelhetünk meg?

– A nemzetváltás valóban hosszabb, általában többgenerációs folyamat, és gyakorlatilag négy alapvető összetevőjét különböztetjük meg, amelyek azonban kölcsönösen hatnak egymásra. Az első a kulturális kötődés, ami alapvetően a nyelvismeretet, az anyanyelvhasználatot jelenti, és mindent, ami ezzel jár. A struktúra a második, ami a kapcsolatok alakulását jelenti, ami a szlovákiai magyarok esetében gyermekkorban az iskolaválasztással kezdődik, hiszen ha a szülő magyar iskolába adja gyerekét, nemcsak a nyelvi,

azaz kulturális kötődést erősíti, hanem a személyes, baráti kapcsolatait is magyar közegben tartja. Szlovák iskola esetében pedig nemcsak a nyelvi kötődés szakad meg vagy gyöngül, hanem a gyermek kapcsolati rendszerével is a szlovák társakhoz, barátokhoz kötődik, s ebből nő ki a harmadik összetevő, a párkapcsolat. A magyar fiatal, akit az iskolán keresztül a baráti és ismeretségi köre a szlovák közeghez köti, nyilvánvalóan ott talál magának könnyebben társat. Ez még nem határozza meg identitását, tehát a legtöbbször nem vezet nemzetváltáshoz, viszont a következő dimenzióban, amit szakmailag egyéni összetevőnek nevezünk, már bekövetkezik: a vegyes házasságokból származó gyermekek 80 százaléka a többségi, azaz szlovák nemzethez tartozónak vallja magát, csak húsz százalék választja a magyart. Ilyen esetben a szlovák gyermek már általában az első összetevő szempontjából – a nyelvismeret és –használat – sem kapcsolódik magyar identitáshoz. A párkapcsolatokra, persze nemcsak az iskola van hatással. A társadalmi, felekezeti és kulturális hagyományok és szokások is, amelyek szlovák-magyar viszonylatban egészen közeli-ek, ez is indokolja, hogy száz magyar fiatalból manapság harminc lép vegyes házasságra, ez a mutató például Romániában csak 15 százalékos.

Mindezek tudatában Ön szerint milyen eredményt hoz a májusi népszámlálás,

Gyurgyík László: a vegyes házasságokból származó gyermekek 80 százaléka a többségi, azaz szlovák nemzethez tartozónak vallja magát

mennyien vallják majd magukat magyaroknak?

– Tudatosítani kell, hogy a népszaporulat országosan is jelentősen csökken: a második világháború után voltak évtizedek, amikor a növekedés félmillió volt, a legutóbb már csak 130 ezerrel gyarapodott a lakosság száma, most 30 ezer várható. Ezen belül a népmozgalmi adatok szerint a magyarok száma 12 ezerrel csökkent, az új módszerrel végzett számításaim szerint ez a szám 20-22 ezerre tehető. Már beszéltünk a mérési problémáról, bizonytalansági tényező most is a migráció. Az asszimiláció kapcsán szó esett már a szlovák-ma-

gyar viszonylatról, de van még egy: a roma-magyar. Dél-Szlovákiában is sok roma él, 1991-től létezik roma nemzetiség is, tehát kérdéses, mit vallanak be. De azt tudjuk, hogy a nemzetiségvállalásuk változó, vagyis különböző alkalmakkor különböző nemzetiségűnek vallják magukat. Mindez alapján a szlovákiai magyarok várható száma tág értékek között becsülhető, az optimistábbak szerint 490 ezren leszünk, a borúlátóbbak legfeljebb 460 ezres számot jósolnak. Én 460-480 ezer közötti főre számítok.

NESZMÉRI SÁNDOR

SZLOVÁKIA NEMZETISÉGI MEGOSZTLÁSA 1970-2001 KÖZÖTT

év	szlovák	magyar	cseh	ukrán és ruszin	lengyel	német	roma
1970	3 878 904 (85,49%)	552 006 (12,17%)	47 402 (1,04%)	42 238 (0,93%)	1 058	4 760	nem számolták
1980	4 317 008 (86,49%)	559 490 (11,21%)	57 197 (1,15%)	39 260 (0,79%)	2 053	2 918	nem számolták
1991	4 519 328 (85,69%)	567 296 (10,76%)	52 884 (1,00%)	30 478 (0,58%)	2 659	5 414	75 802 (1,44%)
2001	4 614 854 (85,79%)	520 528 (9,68%)	44 620 (0,83%)	35 015 (0,80%)	2 600	5 405	89 920 (1,68%)

Gyöngül nemzeti azonosságtudatunk

A legutóbbi népszámlálás arról tett tanúságot, hogy a szlovákiai magyarok száma fogy, konkrétan tíz év alatt negyvenhétezerrel lettünk kevesebben, aminek a demográfusok szerint döntően az asszimiláció az oka. A szociológiai felmérések igazolják-e ezt a megállapítást? — kérdeztük Mészárosné Lampl Zsuzsannától, a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem tanárától.

— A népszámlálási eredményekkel kapcsolatban nem végeztem konkrét felméréseket, a szlovákiai magyarok nemzeti identitását kutatom a múlt század kilencvenes éveinek közepétől, ezért a demográfusok megállapításait konkrétan nem tudom megerősíteni. Az viszont tény, hogy már az első kutatások alapján kimutatható volt, hogy a vizsgált identitástípusok szempontjából a szlovákiai magyarság nem tekinthető egységes csoportnak, fellelhető körökben mind a három típus – tehát az érett identitás, a köztes identitás és a szlovák identitás – és azok keverékei. És az is tény, hogy az elmúlt években megerősödött az a típuscsoport, amely az asszimiláció felé mutat, és annak a csoportnak a rovasára, amely az identitás megőrzését fontosnak tartja.

Mi jellemzi az egyes típusokat, illetve mi mutatja azt, hogy az egyén nemzeti azonosságtudata gyöngül, és

végül eljut oda, hogy feladja identitását?

— Az identitásnak különböző dimenziói, összetevői vannak, leegyszerűsítve talán úgy lehetne a legfontosabbakat felsorolni, hogy az érzések, a vélemények, a jelenre és jövőre adott válaszok, s az ezekből származó döntések és azok igazolásai adnak választ arra, ki milyen csoportba, típusba sorolható. Az érzések alatt — hogy példákat is mondjak — azt kell érteni, hogy miként viszonyul az egyén anyanyelvéhez, nemzeti kultúrájához, s milyen érzelmek kötik a nemzethez. A vélemények esetében például az a kérdés, miként vélekedik magyarságáról, jónak vagy rossznak tartja-e, hogy magyar, s ha igen, miért. Ezzel szorosan összefügg az egyén jelenre és jövőre vonatkozó döntése és a döntésből fakadó cselekedete, például ha nem tartja szerencsének, hogy magyar, s gyermekét szlovák iskolába írta. Cselekedetét pedig igazolja, például azzal, hogy majd jobban fog érvényesülni. Amennyiben ezekből dimenziókból vagy összetevőkből értékeljük az egyes identitástípusokat, akkor azt látjuk, hogy az érett identitásnál ezek az összetevők konzisztensek, vagyis a leginkább kötődnek egymáshoz, nincsenek közöttük ellentmondások, s a nemzethez kötődő erős érzések, a vélemények, a döntések és cselekedetek, valamint azok

indoklása logikusan épülnek egymásra. A köztes identitás esetében ez a logikai vonalvezetés már megszakad: ugyan érzéseiben magyar, használja is anyanyelvét, kötődik a kultúrához és véleményében ezt mind rendjén valónak tartja, de gyermekét már szlovák iskolába írta, tehát a döntése és a cselekedete már nincs összhangban érzésével és véleményével. A szlovák identitástípusra pedig az a jellemző, hogy az egyén már érzéseiben sem kötődik magyarságához, csak tényként fogja azt fel, s ha beszél is magyarul, nem tartja fontosnak, hogy magyarságát bevallja, döntései és cselekedetei pedig olyan irányultságúak, hogy elvezethetnek a nemzeti identitásváltáshoz, tehát az asszimilációhoz.

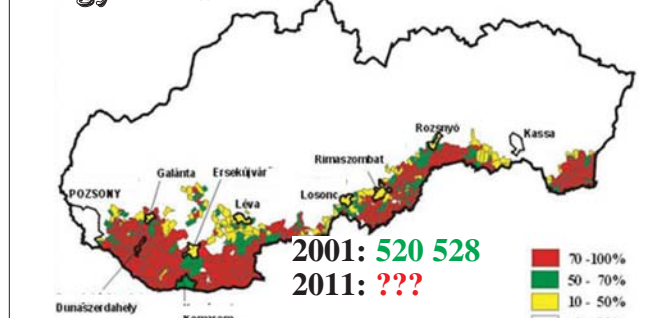
A májusi népszámlálás előtt több civil szervezet és szakmai csoport is céljává tette, hogy felvilágosító munkával arra próbálja majd ösztönözni a magyarokat és más kisebbségeket is, hogy bátran vállalják identitásukat. Az elmondottak alapján mire kell figyelniük, hogy munkájuk sikeres legyen?

— A legfőbb kérdés, amire nyilván választ is kellene keresni, hogy valaki miért nem vállalja nemzetiségét. A nemzeti identitás vállalása ugyanis egyéni döntés,

amelyre nagyon sok tényező hat. És tudni kell azt is, hogy ezek a tényezők nemcsak a nemzeti azonosságtudat kialakulásában, hanem fejlődésében is szerepet játszanak, mert bármennyire furcsán hangzik is, az ember identitástudata változik, nem igaz, hogy az ember húsz-huszonöt éves korára kialakul és stabil marad. Még középkorúak esetében is kimutatható a nemzeti identitásváltás. Igazából tehát azt kell tudni, kire milyen tényezők hatnak, mert csak akkor lehet egyfajta felvilágosító munkát folytatni, amely úgymond sikerrel jár, vagyis az egyén nem vált identitást. Persze, minden egyes emberrel nem lehet beszélni, viszont a felvilágosító munka során, amennyiben nagyobb csoportra kíván bárki is hatni, mindenképpen abból kell kiindulni, amit a legelején már említettem, hogy a szlovákiai magyarság a nemzeti identitás szempontjából nem egy homogén csoport. Legalább azt figyelembe kell venni, hogy vannak többen élő magyarok, és vannak szórványterületen élők, mert az jelentősen befolyásolja például, hogy mennyire tartják fontosnak a nemzetiséget, a nemzeti identitás felvállalását.

NESZMÉRI SÁNDOR

Magyarok Szlovákiában

Karaffa János:

A szlovákiai magyar katolikusok küzdelme saját püspökért és püspökségért

A szlovákiai magyar egyházak helyzete - s köztük elsősorban a katolikus egyházé - az első világháború befejeződése után különösen nehéznek bizonyult. A történelmi Felvidékre (illetve a mai Szlovákia területére) bevonuló cseh légiós csapatok potenciális ellenséggént kezelték ezt az egyházat. Andrej Hlinka, a szlovák katolikusok szellemi vezetője részben ezt a helyzetet ellensúlyozandó, szlovák nyelvű felhívásban kérte a történelmi Felvidék Csehszlovákiához került lelkeszeit, hogy nyilatkozatban csatlakozzanak az új államalakulathoz. A szlovák papság ezután önhatalmúlag, püspöki előjárói engedély nélkül számos gyűlést tartott, amelyen lényegében kinyilvánították az egyház adminisztratív szakadását. Az új cseh kormányzat a helyzetet jó taktikai érzéssel azonnal felhasználta a helyi, többnyire magyar érzelmű püspökök elleni támadásra, akiket egyszerűen kiutasítottak az országból. Az egyházmegyék vezetésével megbízott fő-

pásztorok így – a kassai kivételével – kénytelenek voltak elhagyni egyházmegyéjüket. Ezzel együtt az államhatalom számos olyan papot, akit saját szempontjai alapján megbízhatatlannak és az új rendbe való beilleszkedésre alkalmatlannak tartott, nemegyszer látványosan meghurcolt. Ezzel a katolikus egyház tekintélyét is megpróbálta aláásni. Leggyakoribb érvei a lakosságnak a papok elleni izgatására azok voltak, hogy a magyar papok „nemzetellenese” (azaz csehszlovákellenese), „élősködők”, „az arisztokraták tényérnyalói”, „magyarérművek”, s ezért minél előbb meg kell szabadulni tőlük. A propaganda sok helyütt hatásosnak bizonyult, és valóban számos pap kényszerült működési területének elhagyására. Az egyházellenességgel párosuló nemzeti ügybuzgalom nem egy esetben templomok, szobrok, képek rongálásával és megsemmisítésével is párosult. Ez utóbbinak azonban hamar gátat szabott a lakosság vallási buzgóssága. A ma-

A szlovákiai magyar egyházak helyzete - s köztük elsősorban a katolikus egyházé - az első világháború befejeződése után különösen nehéznek bizonyult. A történelmi Felvidékre (illetve a mai Szlovákia területére) bevonuló cseh légiós csapatok potenciális ellenséggént kezelték ezt az egyházat. Andrej Hlinka, a szlovák katolikusok szellemi vezetője részben ezt a helyzetet ellensúlyozandó, szlovák nyelvű felhívásban kérte a történelmi Felvidék Csehszlovákiához került lelkeszeit, hogy nyilatkozatban csatlakozzanak az új államalakulathoz. A szlovák papság ezután önhatalmúlag, püspöki előjárói engedély nélkül számos gyűlést tartott, amelyen lényegében kinyilvánították az egyház adminisztratív szakadását.

gyar, de helyenként szlovák hívek is papjuk mellé álltak, amikor irredenta tevékenységgel vádolta meg őket az új cseh állami hatóság.

Ez az összetartás csak fokozódott akkor, amikor a cseh hatóságok a szlovák autonomista törekvések mellett kiálló szlovák papságot is üldözni kezdték. Az államhatalom, az egyházi hatóság kompetenciáját figyelmen kívül hagyva mozdította el helyükről a papokat. A megbízhatatlannak nyilvánított egyházi személyek pozícióira az állam olyan új előjárókat nevezett ki, akik – Szűllő Géza szavai szerint – inkább „nemzetiségi agitátorok”, mintsem lelki emberek voltak. Kinevezésükkel viszont deklarálni lehetett a világi hatóság hatalmát. Az egyházi személyek zaklatásának a szlovák származású esztergomi érsek, hercegprímás, Csernoch János sem tudott véget vetni, mert saját egyházmegyéje felletti jurisdictióját egyszerűen felfüggesztették. A Vatikán szintén nem tudott közbeavatkozni, mert ebben az

időben még semmilyen diplomáciai kapcsolata nem épült ki az új államalakulattal.

Az új hatalom, a 20 %-os nyelvrendeletre hivatkozva - jogtalanul, hisz nem az egyházi életre vonatkozott - ott, ahol a magyar ajkú állampolgárok száma nem érte el ezt az arányt, elrendelte a szlovák nyelvű istentiszteletek bevezetését, a plébániai ügyintézés hivatalos nyelven való lebonyolítását, a magyar hitoktatás beszüntetését stb. Ugyanakkor a szlovák többségű területeken a magyar szentbeszédet megtiltották ott is, ahol a magyarság aránya elérte vagy épp meghaladta a lakosság 20 %-át. Dél-Szlovákia kolonizációjával, azaz a kompakt magyar területek cseh és szlovák telepek által való felszabdolásával, az új települések lakói vallási életének „gondozása” egyúttal a nemzeti expanzió eszközének számított.

Ezzel egy időben megkezdődött a magyar tannyelvű egyházi iskolák kisajátítá-

sa is. A tanári kar ellenálló tagjait egyszerűen kiutasították az országból. A magyar katolikus tömegek sokáig bizonytalanul és szervezetlenül álltak szemben az eseményekkel. A kisebbségi magyar társadalom saját egyházi életének újrászervezése helyett, a magyarság civil érdekvédelmi szerveződéseinek kialakítására törekedett. A pártpolitikai élet megszervezése mellett a kezdeti években az anyanyelv és a kultúra (beleértve az iskolák fenntartását is) megővására rendezkedett be. Az egyházi ügyek kezdetben a nagypolitika ügyének számítottak. Ezt bizonyítja az is, hogy számos diplomáciai és egyházjogi bonyodalommal járt az egyházmegyei határoknak a politikai határokhöz való igazítása. Miután a csehszlovák kormány egyértelműen nyilvánította, hogy nem tűri az esztergomi érsek joghatóságának érvényesítését egyházmegyéjének Szlovákiában fekvő területén, a hercegprímás fokozatosan elszigetelődött kormányzóságának e részétől. Egyházmegyéjének 1 600 000 hívőjéből a többség, azaz 915 006 fő került az új állam keretei közé. A magyar püspökök eltávolításával egyidejűleg a kormány új egyházmegyei beosztást, és a területek független, apostoli kormányzóság alá vont irányítását követelte a Vatikántól. Mindez az egyházjogi rendezésnek – számos anyagi vonatkozású kérdésének –, az egyházi javadalmak, alapítványok, intézmények ügyeinek függőben maradását is előidézte.

Az esztergomi érsekségen kívül még az egri és kalocsai érsekség joghatósága terjedt ki a Felvidék (Szlovenszko) területére, de ez utóbbiak még kevésbé tudtak érvényt szerezni jogaiknak, mint az

esztergomi érsek. A csehszlovák kormányzat felfogása ugyanis az volt, hogy az egyházi főkegyúri jog meghatározása – az új határok megvonása után – a Csehszlovák Köztársaság szuverén jogköréhez tartozik, míg az Apostoli Szentzség álláspontja – a kánonjog alapján – az volt, hogy a főkegyúri jog személyhez kötött, és nem függ a politikai határoktól. Amennyiben megszűnik a személyhez kötött jogviszony, akkor ez a jog a Szentzségre száll vissza, azaz ő nevezheti ki az egyes püspökségek élére a megyéspüspököt vagy az apostoli kormányzót. A Vatikán hajlott a megegyezés felé, mert tisztában volt vele, hogy az új csehszlovák kormányzat kész akár a teljes egyházi vagyont is konfiskálni.

Miután a Szentzségnek sikerült megőriznie a püspökök kinevezési jogát, a megegyezés első lépéseként, 1922. május 29-én, az anyagi kérdések rendezése nélkül, sor került a nagyszombati apostoli kormányzóság létrehozására, melynek adminisztrátorául a vatikáni küldöttség Pavol Jantausch nyitraiudányi szlovák plébánost nevezte ki.

*

A felvidéki magyar papság jogainak hathatósabb védelme érdekében már 1924 nyarán Komáromban Katolikus Nagybizottságot hozott létre. Ez a bizottság leginkább a nagyszombati egyházmegye területén működött, és a szlovákiai magyar katolikusok érdekeinek szószólójává vált. A bizottság ténykedésének legfontosabb eredménye a Katolikus Magyar Kiszeminárium és a Katolikus Magyar Internátus létrehozása volt Komáromban. A papság szinte évenként kérvényekben gyűjtötte össze a magyar katolikuság

panaszait, észrevételeit és javaslatait. Mindezeket jól összefoglalja az az 1928 júniusában Rómába juttatott emlékirat, amely az alábbiakat igényelte:

1. A nagyszombati apostoli adminisztratúra déli részén, ahol a magyarság összefüggő sávban lakik, Pozsonytól Léva és Ipolyságon át kelet felé eső területen új püspökség létesítését, addig pedig ugyanezen területen érvényes joghatállyal, apostoli Vikárius vagy Adminisztrátor kinevezését kérjük.

2. Az aránylagos képviselő ügyének megoldását az egyházhatósági hivatalokban és a papnevelő intézetekben, valamint az előléptetéseknél, kitüntetésekénél, kanonoki kinevezéseknél és egyéb hivatalokban;

3. magyar papnevelő intézet felállítását, magyar előjárókkal. Amíg ez nem történik meg, kérték a magyar papok, a hittudományi oktatásban tanítási nyelvként vezessék be a magyar nyelvet;

4. a magyar plébániák élére „magyar nemzetiségű és érzésű” papok állítását, s azt, hogy „az istentiszteletek nyelvhasználatát tekintetben egyedül a hívek akarata szolgáljon irányadónak”.

A hasonló tartalmú memorandumokat Szűllő Géza, a Szlovenszko Magyar Keresztényszocialista Párt titkára személyesen vitte Rómába, kellő politikai súlyt is adva ezzel a követeléseknek.

A Vatikánnak a csehszlovák állammal való 1925-ös megegyezése után a szlovákiai magyar papság a dél-szlovákiai katolikus hívők részére magyar jellegű püspökség felállítását kérelmezte. Ezt a követelését azért is jogosnak érezte, mert a cseh országrészben a szudétánemet katolikusoknak volt saját német nyelvű egyházmegye-

gyékük és püspökük, s a prágai érsek mellett német segédpüspök is működhetett. Amikor a magyarok ennek ellenére nem találtak meghallgatásra, magyar vikariátus felállítását szorgalmazták, ám a megvalósulásig ez a javaslat sem jutott el.

*

XI. Pius pápa 1937. szeptember 2-án kiadott *Ad ecclesiastici regiminis incrementum* apostoli bullájában az államhatároknak megfelelően módosította az egyházmegyei határait. Ezen levél értelmében a szlovákiai egyházmegyéket közvetlenül a Szentzség alá rendelték. A bullát Xaver Ritter nuncius hirdette ki 1937. október 12-én.

1938. november 2-án az első bécsi döntés értelmében Dél-Szlovákia visszatért Magyarországhoz. Az 1938-as visszacsatolás egy időre megoldotta a felvidéki magyar katolikus közösség említett gondjait. A változások három egyházmegyét érintettek. A Nagyszombati Apostoli Adminisztratúra Magyarországhoz került részeit beolvasztották az Esztergomi érsekségbe. A Rozsnyói Egyházmegyének 1925-től Bubnics Mihály volt az adminisztrátora címzetes püspökként. A csehszlovák hatóságok folyamatos fenyegetésben tartották, hogy egyházmegyéjét megszüntetik. Az első bécsi döntés után a magyar hatóságok megpróbálták helyére mást találni. A Szentzség viszont arra hivatkozott, hogy Bubnics következetesen védte az egyházmegyét a csehszlovák hatóságokkal szemben. Így a magyar hatóságok hozzájárulásával 1939. július 19-én XII. Piusz pápa kinevezte rozsnyói püspökké. Ezzel együtt a magyar felsőház tagja is lett. 1945. február 12-én halt meg Rozsnyón.

Egészen más helyzet volt Kassán. Fischer-Colbrie Ágoston 1925-ben bekövetkezett halála után Csárszky József lett a püspök. 1938. november 11-én még üdvözölte a bevonuló Horthyt Kassán, de hamarosan távozott Szlovákiába. A Szent-szék 1939. július 19-én a *Dioecesium fines immature* enciklikájával kinevezte a Kassai Egyházmegye megyéspüspökévé Madarász Istvánt. Ugyanezen enciklikával kinevezik Csárszky Józsefet a Szatmári, Kassai és Rozsnyói Egyházmegyék Szlovákiában maradt részei adminisztrátorának eperjesi székhellyel. 1945-ben Madarász Istvánt kiutasítják Csehszlovákiából és 1948. augusztus 8-án Hejcéen hal meg. 1942. március 26-án helyreállították a Szatmári Egyházmegyét, amelynek területe, Kárpátalja azonban kiesett Madarász István joghatósága alól.

A fasiszta Szlovák Állam területén az egyetlen jelentősebb változás az volt, hogy a Szlovák Állam igyekezett önálló szlovák egyháztartományt létrehozni. Ezt a német vétő megakadályozta. 1943-ban azonban a hosszú munkálkodás eredményeképp XII. Pius pápa ad personam érsekké nevezte ki Karol Kmetko nyitrai megyéspüspököt. Azaz Nyitra nem lett érseki székhely. A Szlovák Állam létezése alatt a püspökök többsége nyíltan támogatta a fasiszta rendszert. Karol Kmetko például a Hlinka-féle szélsőjobboldali néppárt alapító tagja volt. Ján Vojtaššák szepesi püspök, akinek a szlovák egyházi vezetők és hívek boldoggá avatását kezdeményezték, a Szlovák Állam idejében az Államtanács elnöke volt, több kijelentésében nyíltan zsidóellenes magatartást tanúsított, 1945-ben a

Tiso per tanújaként hallgatták ki, melyben Tiso javára vallott. Csak Csárszky József eperjesi adminisztrátor és Marián Blaha besztecerbányai püspök nem kötelezték el magukat egyértelműen az államhatalom mellett.

Az 1945-ös megszállást követő időszakban, a jogfosztottság, majd a bolsevik diktatúra éveiben is voltak bátor papok, akik az üldöztetést vállalva kiálltak a felvidéki katolikus magyarság jogai mellett. Szervezett, hivatalos formában az elnyomó gépezet működése miatt ebben az időben lehetetlen volt a kérések és előterjesztések megfogalmazása. A demokratikus változások lehetővé tették, hogy a Szlovákiában élő magyar katolikusok előterjesszék jogos igényeiket az egyházi főhatóság felé. Megindult a Komáromi Imanapok sorozata, emellett regionális szintű imadélutánokat is szerveztek magyar papi, szerzetesi hivatásokért és magyar főpásztorért.

1993-ban 53 ezer szlovákiai magyar katolikus hívő aláírásával kérte magyar nemzetiségű püspök kinevezését, s ezt a kérésüket képviselőik 1995-ben személyesen is eljuttatták a Szentatyához.

2001-ben, a 12. Komáromi Imanapon Sokol érsek jelenlétében memorandum került felolvasásra, amely a felvidéki magyar katolikusok gondjaira kívánt rávilágítani, s megoldási javaslatokat vázolt fel. A memorandumban többek között az alábbiak szerepeltek:

A Szlovák Püspöki Karnak legyen magyar anyanyelvű tagja, aki bírja a szlovákiai magyar katolikus hívek és papok bizalmát, s aki olyan jogkörökkel rendelkezik, hogy képes lesz a szlovákiai magyar katolikus közösség gondjait megoldani és a Szlovák Püspöki Kar irá-

nyításával koordinálni tudja a szlovákiai magyar lelkipásztorokat.

b) A Kassai Főegyházmegyében és a Rozsnyói Egyházmegyében élő katolikus magyar hívek lelki gondozásának legyen magyar püspöki helynök felelőse.

c) A Szent-szék az új egyházmegyék létrehozatalakor ne aprózza fel a Szlovákiában egy tömbben élő katolikus magyarságot.

d) A Szlovák Püspöki Kar a hatékonyabb lelkipásztorkodás érdekében az egyes szakbizottságok mellett hozzon létre magyar szekciókat is.

e) A teológiai képzés során a magyar anyanyelvű kispapok megfelelő szervezeti formák segítségével anyanyelvükön is kaphassanak képzést.

A memorandum megfogalmazása után eltelt időszakban a vázolt pontokban érdemi előrelépés nem történt. Felcsillanni látszott a remény, amikor új segédpüspököket nevezett ki a Szentaty a pozsony-nagyszombati főegyházmegye részére. Magyar nemzetiségű püspököt nem neveztek ki számunkra, de még a kinevezett, magyarul is beszélő szlovák nemzetiségű új segédpüspök, Orosch János – minden igyekezete ellenére sem kapott olyan jogkört, amelyek révén felvállalhatta volna a magyar katolikusok képviseletét. A 18. Komáromi Imanapon tehát továbbra is magyar papokért és magyar főpásztorért imádkoztak a felvidéki magyar katolikusok, majd több mint 3500 aláírást gyűjtöttek össze alig 3 hét alatt (hosszabb időtartam esetén ennek többszörösét is összegyűjtöttük volna) a Szentatyát üdvözlő Nyilatkozathoz, amelyben kérik megfelelő jogkörökkel felruházott magyar főpásztor kinevezését is.

A 2001-es népszámlálás alkalmával a szlovákiai magyarok 65 százaléka, mintegy 372 ezer fő vallotta magát katolikus vallásúnak. Nagy részük – mintegy kétharmaduk – a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegyében élt.

A régóta esedékes új egyházmegyei felosztásban az eddig 4 egyházmegye területén élő magyar katolikusok immár 6 egyházmegyében vannak jelen. A felosztásnál az állami közigazgatáshoz hasonlóan észak-déli irányban húzták meg a határokat. Az eddig nagyrészt egységes tömbben elhelyezkedő magyar esperesi kerületek és plébániák most különböző egyházmegyékhez tartoznak.

A pozsonyi érsekségbe került a somorjai és szenci esperesi kerület, míg a besztecerbányai püspökséghez, ahol eddig nem voltak magyar hívek, csak az ipolysági és nagykürtösi esperesség néhány magyar ajkú plébániája tartozik. A nagyszombati egyházmegyében jelentős marad a magyar katolikusok száma, hiszen itt maradt a dunaszerdahelyi, galántai, vágsellyei, komáromi és ógyallai esperesség, de ott is a szlovák esperesi kerületek lesznek többségben. A nyitrai püspökséghez eddig csak néhány zoboraljai magyar egyházközség tartozott, most oda csatolták az érsekújvári, párkányi és zselizi esperesség nagyrészt magyar plébániáit, ám 12 szlovák esperesség mellett, így még a 20 %-ot sem éri el a magyar hívek száma.

A katolikus egyház legfőbb képviselői 2008. február 14-én hirdették ki a római katolikus egyházmegyék átszervezését, valamint két új egyházmegye megalakítását. A levél szerint az átszervezési terv kidolgozásánál a Szlovák Püspökkari Konfe-

rencia nem volt tekintettel arra, hogy megoldásukkal megbomlik az egy tömbben élő magyar nemzetiségű hívek természetes egysége.

„Aggódunk amiatt, hogy az egyházmegyei átszervezés felgyorsíthatja a magyar nemzeti kisebbség észrevétlen asszimilációját. Nyilván célzatosan választották ilyen módon az észak-déli, nem pedig nyugat-keleti felosztást. Ennek következtében a magyar nemzetiségű hívek természetes egységét hat egyházmegyébe osztották fel. Ezt a számunkra nagyon kedvezőtlen felosztást (...) tudomásul vettük, ám azzal nem vagyunk elégedettek” – áll a dokumentumban.

A nyílt levelet a Szlovák Püspökkari Konferenciához juttatta el a Pázmaneum Polgári Társulás, a Jópásztor Alapítvány és a Mécs László Társulás. A petíciós ívet magyar hívek mellett szlovák nemzetiségű katolikusok is ellátták kézjegyükkel, és természetesen számos lelkipásztor is csatlakozott a közös fellépéshez.

2008. szeptember 19-én délután 3 órakor a Szlovák Püspökkari Konferencia elnöke, Mons. František Tondra püspök Pozsonyban fogadta a Nyílt levelet kezdeményező szervezetek (Jópásztor Alapítvány, Mécs László Társulás, Pázmaneum Társulás) képviselőit és átvette tőlük azokat az aláírási ívet, amelyek a magyar katolikusok szolgálatával megbízott magyar főpásztor kinevezését kérő Nyílt levélhez csatlakozók aláírásait tartalmazzák. A kéressel egyetértő magyar nemzetiségű hívek és lelkipásztoraik nevében a Szlovák Püspök-

kari Konferenciához eljuttatott nyílt levelet 25 szlovákiai magyar civil szervezet támogatta, amelyek részt vállaltak az aláírások gyűjtésében. A márciusban indított petíciót két hónap alatt mintegy huszonezren írták alá.

A Szlovák Püspöki Kar elnöke a találkozón megígérte, hogy az októberi püspöki kar ülésén foglalkoznak a témával és párbeszédet kezdeményeznek majd a szlovákiai magyar katolikus hívek helyzetéről. Farkas Zolt, a Jópásztor Alapítvány elnöke elmondta, hogy az egyház-

felvidéki magyar szervezet által aláírt Nyílt levelet kezdeményező szervezetek címe:

„A Nyílt levél tisztelt aláírói!

A Szlovák Püspökkari Konferencia Központi Titkárságán folytatott megbeszélést követően, amelyre a 25 000 magyar hívő aláírásának átadása alkalmából került sor, a 2008. szeptember 18-án keltezett levelük tartalmát ismertetem a Szlovák Püspökkari Konferencia 61. együttes ülésén. A püspökök természetesnek tartják, hogy

megyei felosztás után egyes egyházmegyekben már bizonyos pozitív lépéseket is tettek a magyar hívek irányában és bizakodni lehet abban, hogy máshol is megfelelő módon fogják megoldani a felvidéki magyar katolikusok pasztorációjának kérdését. A Nyílt levelet kezdeményező szervezetek képviselői mindemellett hangsúlyozták, hogy továbbra is aktuálisnak tartják a magyar főpásztor kinevezését.

František Tondra, a Szlovák Püspökkari Konferencia elnöke a 2009. március 12-én keltezett levelében a következő választ küldte a 25 000 felvidéki magyar katolikus pap és hívő, valamint 25

biztosítani kell a nemzeti kisebbségek minőségi szinten végzett lelkipásztori gondozását, beleértve a katolikus magyar kisebbségét is. A püspökök megállapították, hogy ennek a lelkipásztori gondozásnak a konkrét megoldása az adott egyházkörmányzati területért felelős megyéspüspök teljes joghatósága alá tartozik.

Katolikus üdvözléssel:

Mons. František Tondra, a Szlovák Püspökkari Konferencia elnöke

Több mint két évvel a felvidéki magyar katolikusok kéréseinek megfogalmazása után elmondható, hogy nem azon keveseknek lett igazuk, akik - érdekből vagy számí-

tásból – elhamarkodottnak nyilvánították a Nyílt levél megfogalmazását és – megtevéstve vagy nagyon is tudatosan – félremagyarázták annak szándékát. A felvidéki magyar katolikusok jogos kéréseinek kinyilvánítása nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a Besztercebányai és a Nyitrai Egyházmegye is magyar anyanyelvű lelkipásztor látja el a helynöki feladatokat a magyar papok és hívek körében. A Nagyszombati Főegyházmegye püspöki szinten is megoldott a magyar hívek lelkipásztori ellátása, hiszen itt Orosch János püspököt bízták meg a helynöki feladatokkal, aki már egyébként is régóta felvállalja a magyarok pasztorációját. A felvidéki magyar katolikusok bíznak abban, hogy nem sokára a Pozsonyi Főegyházmegye is sor kerül magyar helynök kinevezésére.

A Pázmaneum Társulás és a Jópásztor Alapítvány a magyar katolikusok többségének óhaját szem előtt tartva továbbra is szorgalmazza, hogy a kinevezett püspöki helynökök munkáját olyan, a magyar katolikusok pasztorációjával megbízott főpásztor koordinálja, akinek tevékenysége nem korlátozódik csupán valamelyik egyházmegyre, hanem összefogja a felvidéki magyar katolikus papokat és híveket, ezáltal is elősegítve a lelki élet fellendülését a különböző egyházmegyek magyarok által is lakott területein.

(Az előadás elhangzott 2010. október 2-án, Révkomáromban, az „Egyház és közösség” c. konferencián; szerkesztett változat.)

Felhasznált irodalom:

* MOLNÁR IMRE: A magyar anyanyelvű egyházak helyzete Csehszlovákiában (részletek), Forrás: Tóth László szerk.: A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918-1998 I. (Ister, Budapest 1998)

** V.ö.: Molnár Imre: A magyar anyanyelvű egyházak helyzete Csehszlovákiában, 214-215.o.

2010. november 5-én hat éves szünet után ült össze a MÁÉRT

Duray Miklós:

A Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma és az államhatáron átívelő magyar nemzetpolitika

A magyar nemzetpolitika évtizedek óta függ a pártpolitikáktól. A rendszerváltozás előtti évtizedekben nemcsak a kommunista hatalmi rendszer magyarországi képviselőitől és a „testvérpártoktól”, előtte rövid ideig a II. világháborúban győztes szövetséges hatalmaktól, hanem – és főleg – a moszkvai hatalmi központtól függött. Ez a kettős – vagy többes – függés azt eredményezte, hogy nem létezett, nem létezhetett nemzetpolitika, vagy csak nagyon áttételesen valósulhatott meg. Ez utóbbira példa az 1946 februárjában megkötött csehszlovák – magyar lakosságcsere-egyezmény, aminek egyetlen erénye az volt, hogy a magyarok kitelepítése Csehszlovákiából rendezetten és ellenőrzötten zajlott – ennyi volt benne a magyar nem-

zetpolitikai elem, mivelhogy akkor ennél többre nem tellett, nem telhetett. Később, 1957-től a nemzetpolitika helyett a mű nemzet, a szocialista nemzet kialakítása volt a feladat és a cél, ami nemcsak a moszkvai irányító központ elképzelése szerint történt, hanem egybeesett az ötvenhat utáni kádári konszolidációs politikával is, aminek legádázabb ellensége a forradalom szervező szelleme – a nemzet, a magyar nemzet – volt. Ebben a vonatkozásban Kádár János alig különbözött Rákosi Mátyástól, aki a „magyar népet” egy fasiszta gyűlevésznek tekintette. A politikai rendszerhez és az adott államhoz való kizárólagos odaadást megkövetelő szocialista nemzetelv azonban inkább volt például a csehszlovák vagy a román „nacionál-

bolszvikoknak” is, mert ennek a centralizált, sajátos államnemzeti elképzelésnek az örve alatt építhették sajátos nemzetállamukat és nyírhatták az ott élő magyarokat. Ebben a szellemi és eszmei légkörben lett létre hívva az 1956-os forradalom utáni munkás-paraszt kormány pártja, a Magyar Szocialista Munkás Párt (MSZMP), aminek néhány nemzeti elkötelezettségű tisztségviselője és a pártgépezet egy-egy nemzeti érzésű tagja csak titokban vagy körmönfontan nyilváníthatta ki nemzeti érzelmét, a nemzet iránti elkötelezettségét.

A rendszerváltozás kezdetén, 1989-ben és 1990-ben egy merőben új helyzet állt elő, aminek fő jellemzője az volt, hogy egy időre a nemzet ügye kikerült a pártpolitika befolyása alól.

Mondhatjuk, hogy a magyarországi rendszerváltozás az 1988-1989-ben kialakult pártpolitikai bizonytalanság miatt, nemzetpolitikai fordulattal kezdődhetett.

Az 1989 októberében, a Magyar Országgyűlés által elfogadott alkotmánymódosítás az akkor föllépő összes politikai erő hangos vagy hallgatólagos egyetértésével emelte be az ország határain kívül élő nemzetrészek iránti felelősségérzet révén az 1949-ben kulisszaként létrehozott szovjet típusú alkotmány szövegébe a nemzetért való felelősségérzetet. Ugyancsak nem volt pártpolitikai indíttatása Antall József nyolc hónappal később tett kijelentésének, miszerint lélekben tizenötmillió magyar miniszterelnöke kíván lenni.

Ezzel azonban véget ért a

nemzetpolitika pártok fölöttisége. Többek között azért is, mert ismét megjelentek a külső elvárások, ezúttal nem Moszkvából, hanem a szomszéd államok újrafogalmazott állampolitikája részéről, az új európai hatalmi központból, Brüsszelből (rövid ideig Párizsból is, a Balladur-terv idején) és az átmenetileg egypólusúvá lett világ központjából, Washingtonból. Ezek az elvárások azonban az egyes pártok hatalmi törekvéseinek, ideológiájának vagy tapasztaltságának vetületében közvetve, esetenként közvetlenül megjelentek az egyes pártpolitikákban. Sőt, már hamarabb, mintegy két évvel a kommunista politikai-hatalmi rendszer bukása előtt (1986-87 tájékán) érzékelhető volt, hogy a Moszkvát felváltani készülő hatalmi központok sem rokonszenveznek az államhatáron átívelő magyar nemzetpolitikával. Ennek a hatását leginkább a magyarországi, ún. demokratikus ellenzék köreiben lehetett észlelni, amelyből 1988 októberében a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) jött létre.

A „demokratikus ellenzéknek” a nemzetpolitikával a leghatározottabb szakítást képviselő tagjai 1988-ig fokozatosan, de egyértelműen kinyilvánították, hogy szemléletváltás történt. Ezeknek a köröknek ugyanis a határon túli magyarok másként gondolkodóihoz tanúsított korábbi rokonszenve átalakult. A Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarok másként gondolkodói, akik a politikai hatalommal nemcsak annak ideológiája vagy módszerei miatt kerültek összeütközésbe, hanem magyar mivoltuk miatt és a magyar közösség jogainak a megsértése miatt is, azonnal elvesztették ezek-

nek a magyarországi köröknek a támogatását, mielőst kiderült, hogy a rendszerváltozással a korábbi meggyőződésüket önálló, magyar politikai keretek között akarják kinyilvánítani. A „körön belül” csak azok maradhattak, akik az adott országok többségi nemzeteinek politikai szerkezetébe való „népfrontos” jellegű beilleszkedés hívei lettek vagy maradtak, vagy azok, akik magyarokként inkább a többségi nemzet rendszert változtató pártjaiban kerestek maguknak helyet és nyilvánítottak hűséget az adott ország állampolitikája iránt.

A rendszerváltozás kezdetén létrejött magyarországi pártoknak – kettő kivételével – nem voltak gyökerei a változás előtti politikai rendszerben, ezért lassabban fejtették meg a sugallt elvárásokba rejtjelezett üzeneteket. Emiatt ezek az üzenetek csak késlekedve befolyásolták politikai magatartásukat. Talán a Magyar Demokrata Fórum (MDF) lógott ki némileg ebből a keretből, az MSZMP nemzeti gondolkodású köreivel és a „népi baloldallal” való kapcsolata miatt, és azért is, mert a pártot ellepték a korábbi rendszer titkos ügynökei, besúgóí, jelentői. A két igazi kivétel az MSZMP-ből hatalomátmeneti okból kivált Magyar Szocialista Párt (MSZP) és a hatalom megszerzésére készülő SZDSZ volt, aminek kemény magjában elsősorban olyanok foglaltak helyet, akik családirag vagy saját korábbi elkötelezettségük, meggyőződésük által kötődtek a bukott politikai rendszerhez. Ehhez a csoporthoz tartozott a Fiatal Demokraták Szövetsége (FIDESZ) is mindaddig, amíg az SZDSZ befolyása alatt állt – Orbán Viktor kivételével, aki az 1989. június 16-án – Nagy Im-

re – újrateremtési beszédével jelezte, hogy őt más fából faragták, őt nem lehet üzenetekkel irányítani.

Volt tehát egy választóvonal a rendszerváltoztató pártok között, aminek az egyik oldalán elsősorban az a két párt állt, amely magatartásában vagy gondolkodásmódjában a kádári múlt folytatója volt, illetve egy új bolsevista szellemet hordozott, a másik oldalon pedig a többi új párt volt található. Ez a választóvonal jelent meg később a magyarországi pártok nemzetpolitikához való viszonyulásában is. És ugyanez a választóvonal volt észlelhető a Magyarországgal szomszédos országokban megalakult magyar pártok esetében is, ami abban is megnyilvánult, hogy melyik magyarországi párthoz tartották magukat közelállónak. Ha a határon túli valamelyik magyar közösségben nem akadt az MSZP-hez vagy az SZDSZ-hez közelálló szervezet, létrehívtak ilyet, vagy megkeresték a velük rokonszenvező személyeket.

A rendszerváltozás első négy évében valószínűleg emiatt nem alakult ki a magyarországi parlamenti pártok között semmilyen egyetértés a nemzetpolitikával kapcsolatban. Az MDF és a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) saját pártrendezésben művelte a nemzetpolitikát, a kisgazdák pedig keverték a saját katyvaszukat. A kormány elsősorban a saját hivatalának még a Németh-kormány idejének végén erre a célra kialakított titkársága, majd a Határon Túli Magyarok Hivatala és részben a külügyminisztérium révén volt tevékeny a nemzetpolitikában. A magyar kormány először 1992 augusztusában, a magyarok III. Világkongresszusa előtt

foglalt állást arról, hogy miben támogatja a határon túli magyar törekvéseket. E szerint támogat minden olyan Kárpát-medencei magyar törekvést, ami összhangban áll az európai integrációval. Ekkor került megfogalmazásra a hárompilléres magyar külpolitika is: határon túli magyarok – szomszédságpolitika – európai integráció. Ennek ellenére nem történtek egyeztetések az érintett magyar közösségek vezetőivel azokban az esetekben (ukrán-magyar alapszerződés, csehszlovák-magyar kulturális és oktatási csereszerződés stb.), amikor a magyar kormány vagy minisztérium és a szomszéd ország megfelelő szervei között készítették elő olyan szerződéseket, amelyek az adott országban élő magyar közösséget érintették. A határon túli magyar politikai szervezetek közötti intézményes kapcsolat azonban csak az MDF – pontosabban: Olajos Csaba – jóvoltából működött. Ekkor alakult meg a Közép-európai Népcsoportok Fóruma is, ami az MDF-kormány 1994-es bukása után rövidesen megszűnt, mint ahogy megszűntek a határon túli magyar politikai szervezetek rendszeres, tematikus találkozó is.

A Horn-kormány idején a korábbi rendszeres találkozókat alkalmoszerű, konferencia jellegű találkozók váltották fel, amelyekre – tisztességes szándékuk mellett – már nem a kölcsönös eszmecsere és programalkotás volt a jellemző, hanem inkább az apáskodó hangulat. Az alapszerződések előkészítése során viszont rendszeres szakmai találkozókra került sor az érintett magyar közösség politikai vezetői és a magyar kormány képviselői között. Ezeknek a szerződéseknek a használhatatlan-

sága nem ettől, hanem a Horn-kormány álláspontjától függött, miszerint hajlandó aláírni alapszerződésként akár egy üres papírlapot is, ha az elősegíti Magyarország európai integrációját. Ebben a négyéves időszakban egyetlen, de nagyon fontos tematikus, a kölcsönösségre épülő találkozója volt a magyarországi parlamenti pártoknak és a határon túli magyar szervezetek képviselőinek – ez volt az első magyar-magyar csúcstalálkozó 1996. július elején. Az ott elfogadott zárónyilatkozat alapozta meg az első Orbán-kormány nemzetpolitikáját is.

A rendszerváltozás kezdetétől eltelt nyolc évben a magyar-magyar kapcsolatok esetlegessége, a szervezetlen nemzetpolitika és a nemzetstratégia hiánya pótolhatatlan károkat okozott a Kárpát-medencei magyar jövőépítésben. Ebben az időszakban hullott darabjaira Jugoszlávia, esett szét Csehszlovákia, szűnt meg a Szovjetunió. Ezzel párhuzamosan és ezt követően zajlott a közép-európai, a baltikumi és a balkáni térség volt kommunista országainak felkészítése az európai és az észak-atlanti együttműködési szervezetekbe való beépülésre. Az 1990-es évek középső harmadában (1993-1997 között) készítették elő az amerikai külügyminisztérium (NATO) és részben Brüsszel (EK, EU) megrendelésére a romániai, majd a szlovákiai magyar politikai reprezentációt a román, illetve a szlovák politikai szervezetbe való integrálódásra. Ez leginkább azt a célt követte, hogy a kínáló kormányzati részvételből származó lehetőségek és/majd a kormányban való részvételük által fékezhetők és ellenőrizhetők legyenek, nehogy

„kellemetlenséget” okozó igényekkel lépjenek fel. A szintén az európai és észak-atlanti integrálódásra készülődő Magyarország is egy nagy kérdés elé állt: hogyan hozza összhangba integrációs törekvéseit a határon túli magyarok iránti alkotmányos felelősséggel? A válasz erre az volt, hogy a magyar kormány (magyarországi kormánnyá válva) a három pillére támaszkodó külpolitikájában már 1993-ban megfordította a fontossági sorrendet. Amellett tehát, hogy nem létezett határon átvélt nemzetpolitikai kormánystratégia, a magyar kormánypolitikában is a se reghajtó mezőnybe került a határon túli magyarok ügye. Ezen a helyzeten nem változtattak a magán személyek és civil szervezetek kezdeményezésére szervezett paradigmák és nemzetstratégiai konferenciák és az 1996-os első magyar-magyar csúcs sem. Ennek az utóbbinak a negatív nemzetközi visszhangja még inkább megriasztotta az akkori magyarországi kormányt. Az elmarasztaló visszhangon azonban nem lehet csodálkozni, hiszen a magyar-magyar csúcs zárónyilatkozatában megfogalmazott elképzelések – a szülőföldön boldogulás, szülőföldön maradás, az autonómia és a csúcstalálkozó intézményesítése – nemcsak a határon túli magyarokkal kapcsolatos washingtoni és brüsszeli szándékokat ellenpontozták, hanem a két szomszéd ország, Szlovákia és Románia elképzeléseit is. A magyar-magyar csúcs nemzetközi elmarasztalását meg lehetett volna előzni vagy mérsékelni lehetett volna, ha a csúcs résztvevői között nem húzódott volna a már említett választóvonal. A magyarországi kormánypártok azért egyez-

tek bele a csúcserkeztetlet összehívásába, mert feszültségelevezetőnek tartották. A többi résztvevő pedig stratégiai jelentőséget tulajdonított a találkozóknak. A határon túli magyar szervezetek és a FIDESZ összefogásának köszönhető, hogy az első magyar-magyar csúcs a zárónyilatkozat révén történelmi jelentőségűvé vált. A magyarországi kormánypártok részéről a nyilatkozatot nem írták alá vezető politikusok.

A rendszerváltozás kezdetétől számítva 1998-ban következett be a második nemzetpolitikai fordulat. Az első Orbán-kormány határon átvélt nemzetpolitikája az első magyar-magyar csúcstalálkozó zárónyilatkozatában megfogalmazott tételre épült. A zárónyilatkozat teljes körű politikai legitimitással bírt, hiszen azt elfogadta az összes résztvevő szervezet, beleértve a magyarországi parlamenti pártokat is. Ezért volt annyira visszataszító, de mindenképpen meglepő az ellenzékbe szorult korábbi két kormánypárt ellenkezése, majd vére menő ellenkampánya az Orbán-kormány idején megvalósult nemzetpolitikai intézményekkel, elsősorban a státustörvénnyel szemben. Noha az a legvalószínűbb, hogy 1996-ban még arról voltak meggyőződve, hogy a zárónyilatkozatban lefektetett elképzelések soha sem valósulnak meg.

Az 1996-os magyar-magyar csúcstalálkozó négy paradigmájából az első Orbán-kormány hármát átültetett a gyakorlatba. A Magyar Állandó Értekezlet létrehozása nem csupán a magyar-magyar csúcs rendszeresítését jelentette, hanem az állandó párbeszéd és egyeztetés fórumának megteremtésével jótette az előtte való nyolc év vétkes mulasztását –

ugyanakkor nem pótolhatta ennek akkori hiányát. Külön jelentőséget a MÁÉRT-nak az kölcsönzött, hogy abban az időben jött létre, amikor elkezdődtek az Európai Unióhoz való csatlakozási tárgyalások. A státustörvény pedig mindeddig legátfogóbban fogalmazta meg a nemzet egységének és a magyar alkotmányban megfogalmazott felelősségnek az elemeit és eszköztárát. A Magyar Igazolvány a nemzeti összetartozás új jelképe lett és megteremtette a nemzeti kataszter létesítésének alapját. Az igazolvány kérvényezésére létrehozott tájékoztatói irodahálózattal pedig egy addig nem létezett szolgáltatási rendszer jött létre – egyfajta „alternatív közigazgatás” lehetősége. Az oktatási-nevelési támogatás a nemzeti szellemű művelődést erősítette, a Magyar Igazolványhoz kapcsolódó pedagógus igazolvány és diákigazolvány pedig megnyitotta a határon túli magyarok számára is a Magyarországon elérhető lehetőségeket, azaz vékonyította a magyarországi és az elszakított magyarok közötti válaszfalat. Megszületett az elképzelés az intézményrendszer bővítésére: a határon átvélt Széchenyi Terv kidolgozására és a MÁÉRT-nak megfelelő parlamenti testület megalakítására. Sőt, csírájában körvonalazódott egy sajátos törvény által létrehozandó magyar világkongresszus vagy összmagyar köztestület kialakítása is. Mindez azonban a 2002-es kormányváltás miatt már nem valósulhatott meg.

Az első Orbán-kormány bukása a nemzetpolitika folytonosságának elbukását is jelentette. Elsősorban azért, mert Magyarország új kormányát azok a politikai pártok – MSZP és SZDSZ –

alakították meg, amelyek ezt a nemzetpolitikát elutasították. Ennek a két pártnak – a politikai származása miatt is – más volt a viszonyulása a nemzethez, mint a velük szemben álló pártoknak. A nemzetpolitika átrendezésére kapóra jött, hogy – elsősorban – a szlovák kormány kezdeményezésére a Velencei Bizottság némileg elmarasztaló döntést hozott a státustörvényről. A törvényt tehát módosítani kellett, de erre az Orbán-kormánynak már nem maradt ideje. A Medgyessy-kormány azonban túlteljesítette a Velencei Bizottság ajánlásait. Kivette a törvényből a nemzet egységére utaló meghatározást, korlátozta a Magyar Igazolványok nemzetegyesítő feladat körét, korlátozta az oktatási-nevelési támogatásban részesíthetők körét. A végrehajtásban pedig további akadályokat gördített a státustörvény hatékonyságának útjába, elsősorban az információs irodahálózatnak az átalakításával, illetve elszavazásával – hol milyen beavatkozást látott szükségesnek. A MÁÉRT 2002-ben és 2003-ban csak a státustörvénnyel foglalkozott. Napirendjén a magyarországi kormány és a kormánypártok részéről a státustörvényt tartalmilag csonkító javaslatok és a szomszéd országokkal való tárgyalások szerepeltek. A MÁÉRT többi résztvevője pedig azzal foglalkozott, hogyan védelmezze a státustörvény eredeti eszméjét. Az ebben az időben legfontosabb esemény, az Európai Unióhoz való csatlakozási tárgyalások és ezzel összefüggően a határon túli magyaroknak a csatlakozáshoz kapcsolható érdekvédelme nem került érdemben napirendre.

Ebben a zűrzavaros helyzetben 2003-ban a zavart-

keltőknek szinte kapóra – ha nem megrendelésre – jött a Magyarok Világszövetségének az ún. kettős állampolgárságról tartandó népszavazási kezdeményezése. Az MVSZ-ben a magyar állampolgárság könnyített megadása az elszakított magyarok számára évek óta napirenden volt, és 1999-ben már ez jelentette az egyik fő törésvonalat a szervezetben. Patrubány Miklós hívei és a többiek között. Az ellentét oka az volt, hogy a volt Jugoszlávia utódállamainak kivételével Magyarország többi szomszéd országában tiltották a kettős állampolgárságot vagy valamilyen korlátozással büntették a kettős állampolgárokat, ezért a kettős állampolgárság nem lehetett nemzetpolitikai cél. Egy év múlva Patrubány lett az MVSZ elnöke, és 2003 tavaszán útjára indították a népszavazási kezdeményezést. Miután minden törvényes akadály elhárult a népszavazás megtartása elől, a Magyar Országgyűlés 2004. szeptember 13-ai ülésén december 5-ére kiírta a népszavazást. A népszavazási kezdeményezés idejére a kettős állampolgársághoz való viszonyulás a szomszéd országokban a fél évtizeddel korábbihoz képest megváltozott – már csak Ukrajna nem ismerte el a kettős állampolgárságot, noha hallgatólagosan elfogadta. A kettős állampolgársághoz való viszonyulás nemzetpolitikai szempontjai ezért megváltoztak – támogathatóvá vált a kettős állampolgárság.

Ebben az időben azonban Magyarországon a kormányzati berkekben két meghatározó belpolitikai esemény is történt. Új elnököt választott az MSZP – az Európai Unió Bizottságának egyik biztosi székébe kinevezett Kovács

Lászlót Hiller István váltotta fel –, valamint az MSZP-SZDSZ kormánykoalíció leváltotta a kormány éléről Medgyessy Pétert, akit az 1980-as évek ifjú kommunistája, Gyurcsány Ferenc követett a miniszterelnöki székben. A miniszterelnökváltással a nagyobbik kormánypártban a nemzeteszmétől elrugaszkodott, a hagyományos értékeknek hátat fordító – bolsevik/újbolsevik és neoliberális – szemlélet került előtérbe. A két koalíciós párt elnöke, Hiller és Kuncze – 2004. október eleji találkozójukon – meg egyeztek abban, hogy mindkét párt ellenkampányt indít a népszavazással szemben. Az új miniszterelnök és a kormány ugyancsak hadat üzent az állampolgárságról tartandó népszavazásnak. Ezáltal végsőként kiéleződött a viszony a kormány, valamint a kormánypártok és az ellenzék között, illetve a magyarországi kormány és a határon túli magyarok között. Ennek azonban a tartalmi okokon túl főleg magatartási oka volt. A magyarországi kormányzati körök a népszavazási kampány idején úgy viszonyultak az elszakított magyarokhoz, mint az ellenséghez.

A népszavazás kérdése ugyan nem volt beilleszthető a nemzetpolitikát addig meghatározó, az 1996-os magyar-magyar csúcs zárónyilatkozatának alapelvei közé, általa mégis (vagy éppen ezért) fel lehetett forgatni az egész nemzetpolitikát – mintha valaki így tervezte volna. A nemzetben belül ilyen szembenállásra Trianon óta nem volt példa. A 2004. november 11-ére összehívott MÁÉRT emiatt feneklett meg. Az MSZP-SZDSZ koalíció fennállásának végéig, tehát 2010 nyaráig a nemzetpolitikának ez

az 1996-ban elvileg elfogadott, de 2002 óta betegeskedő fóruma nem is működött.

A 2002-es kormányváltás után várható volt a korábbi négy év nemzetpolitikájának átalakítása, leépítése. Ezzel egyidejűleg előre lehetett látni, hogy ez feszültséget teremthet az MSZP-SZDSZ koalícióban, illetve mindkét koalíciós pártban is. Az MSZP-ben korábban évekig Tabajdi Csabának okozott lelki betegséget pártjának nemzetellenessége. De amint átirányult Tabajdi tájékozódása az európai politika felé, nem feledve korábbi elkötelezettségét, a helyét a pártban ezen a „nemzetfigyelő” posztján Szili Katalin foglalta el. Az SZDSZ-ben addig ugyan nem volt kiemelkedő embere a nemzetpolitikának, de a 2002-es kormányváltás utáni kormánykoalíció nemzetellenessége és az előbbi kormányzati időszakban kialakított együttműködési szerkezetek leépítésének szándéka ott is ellenzőkké ütközött. Ha nem is hangosan, Kovács Kálmán informatikai miniszter, a református egyház egyik anyaegyházának presbitere lett ennek a képviselője azáltal, hogy saját hatáskörben kezdeményezte egy Kárpát-medencei magyar informatikai rendszer létrehozását.

A 2002-ben Magyarországon hivatalba lépett kormány a korábbi nemzeti együttműködési szerkezet szétverésének szándékával, legelőször a státustörvényt vette célba, majd a MÁÉRT-et. Miután Gyurcsány először került a miniszterelnöki székbe, megtámadta a határon túli magyar közélet és művelődési rendszer támogatására létrehozott közalapítványi rendszert is. A legfájdalmasabb az Illyés Közalapítvány felszámolása

volt. Ez a beavatkozás megbénította az addig viszonylag jól működő, a státustörvényben előírt, a támogatások nyilvántartására létrehozott, a HTMH által működtetett informatikai rendszert. Miután a 2006-ban megtartott parlamenti képviselőválasztás után ismét Gyurcsány alakított kormányt, felszámolta az 1992-ben létrehozott Határon Túli Magyarok Hivatalát, és az ügyet a kormányhivatalban a cancelláriminiszter és egy államtitkár felügyelete alá rendelte. Ebből az állásból megkísérelték szétverni a 2003-ban létrehozott e-magyar informatikai hálózatot is, főleg azután, hogy megszűnt Kovács Kálmán kormányzati tisztsége. A rombolásnak ebben az időszakában a kormányzat csupán a Szülőföld Alapot hozta létre és működtette, ami magányos és gyatra virágszállként jelent meg a sok rom tetején. Az alapítványi rendszer átalakításának és az addigi nyilvántartás megszüntetésének láthatóan egyetlen oka volt. A kiosztandó pályázati támogatásokat jobban lehetett becsatornázni a politika függőségi rendszerébe a nyilvános pályázatokon kívüli támogatásokat pedig ki lehetett vonni az ellenőrzés alól. Így például ellenőrizhetetlenné vált, hogy a Miniszterelnöki Hivatalban működő, a határon túli magyarokkal foglalkozó államtitkárság éveken keresztül miképpen használta fel a külön költségvetési tételként megjelenő közel két és fél milliárd forint összeget, ami a határon túli magyar stratégiai ügyek rendkívüli támogatására volt elkülönítve.

Az MSZP elnöki székében és a kormány élén 2004-ben zajló változások – mint amolyan átmeneti állapot – alkalmas helyzetet teremtet-

tek arra, hogy a kormánynak a határon átvélő nemzetpolitika iránti renyhesége – vagy inkább kelletlensége – ellensúlyozására létre jöjjön a magyar-magyar egyeztetés parlamenti intézménye. Kezdeményezője Szili Katalin, akkori házelnök volt, szervezője pedig a parlament külügyi hivatala. Nyilvánvaló, hogy nemcsak a két kormánypártnak a más, fontosabb ügyek miatti figyelmetlensége miatt jöhetett létre a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma, hanem azért is, mert – úgy vélték – ezzel kifoghatják a más vizeket hajózó Szili Katalin vitorláiból a szelet, és csillapítják a határon túli magyaroknak a MÁÉRT elszorvasztása és a státustörvény kiüresítése miatti elégedetlenségét. Egyébként is, a parlamenti keretek közül nem lehet beleszólni a kormányzati ügyekbe, ha erre nem kapható a parlamenti többség, ezért nem zavarhatja a kormány vizeit sem. A kormány ez által mentesülhet a határon átvélő nemzetpolitika elmaradása miatti szemrehányásoktól, és sikerül végleg parkoló pályára irányítani a határon túli magyarok ügyét. A 2004. december 5-ei állampolgársági népszavazás körüli botrányos kormánypolitika, a határon túli magyarok nyílt megalázása a magyarországi kormánypártok és a kormány részéről azonban nyilvánvalóvá tette a kormányerők számára, hogy engedniük is kell – békülékenységet kell színlelniük. Ezzel került sínre a KMKF.

A KMKF tagjaivá váltak a Magyar Országgyűlés pártjaiban kívül mindazon határon túli magyar szervezetek, amelyeknek volt közlegitimációt élvező képviselője, azaz parlamenti, tartományi

vagy helyi önkormányzati képviselője. Így a megszűnt MÁÉRT volt tagszervezetei a KMKF tagjai lettek. Egyszer sem volt ugyan kimondva, főleg nem leírva, de a KMKF tulajdonképpen azt a feladatot töltötte be, amit a státustörvény elfogadása után, tehát 2002-től a MÁÉRT-nek kellett volna végeznie. Ráadásul 2004 és 2010 között a KMKF volt az egyetlen magyar-magyar egyeztetési fórum, ahol a határon túli magyar szervezetek véleményét nyilváníthattak és közös álláspontot alakíthattak ki. A magyarországi kormánypolitikát azonban nem lehetett innen befolyásolni, és a kormány az itt elhangzott véleményeket rutinszerűen elengedte a füle mellett. A KMKF azonban nemcsak politikai értelemben igyekezett pótolni a MÁÉRT-et, hanem szakmailag is. A legkomolyabb munkát a gazdasági albizottság végezte, elsősorban a Kárpát-medencei közlekedési stratégia kidolgozásával, valamint a szórvány munkacsoport, amelyik elkészítette a szórványkezelés stratégiai programját.

A KMKF bekerült a Magyar Országgyűlés testületei közé, ami a nemzetpolitika jelentőségének helyreállításával további előrelépésre, illetve a parlamenti szerkezetben a határon túli magyarok szerepének hangsúlyosabbá tételére nyithat lehetőséget. Ez a felvetés azonban a jövőre vonatkozik. Sokkal fontosabb a KMKF szerepének a valósághű értékelése a 2004-2010 közötti időszakban.

A KMKF megalakulásának évében gyakorlatilag megszűnt a magyarországi kormánypolitikában a nemzetpolitikának, és nemcsak a határon átvélő nemzetpolitikának a szerepe. Sőt, ennél még rosszabb történt: a kor-

mánypolitika – és ez által a kormánypártok is – szembe fordultak a nemzettel. Ennek egyik első jele már 2001-ben megmutatkozott, az MSZP-nek a státustörvény ellen irányuló fellépésében. A leginkább kirívó példája ennek a kormánynak és a koalíciós pártoknak az állampolgárságról tartandó népszavazás elleni fellépése volt. Majd 2006-ban az '56-os forradalom ötvenedik évfordulóján a forradalmat ünneplő tömeg szétveretése a rohamrendőrséggel. A MÁÉRT-nak a 2004 novemberében bekövetkezett (átmeneti) megszűnése (szüneteltetése) azt is jelentette, hogy a Kárpát-medencei magyar politikai pártok kapcsolatai visszaeshetnek az 1990-es évek elejének körülményei közé. Egyetlen kapcsolati keretet a Szabadkán, 2005 januárjában létrehozott Határon Túli Magyar Szervezetek Fóruma jelentette volna, ha nem jön létre a KMKF. Tehát a KMKF legnagyobb jelentősége, hogy a nemzetpolitika pangásának idején nem engedte teljesen szétziláltni, széthullani a magyar-magyar kapcsolatrendszert.

A Kárpát-medencei magyar politika szerkezetében ennek ellenére mutatkoznak a szétesés jelei, ami azzal magyarázható, hogy a legfontosabb időszakokban – 1993-1998 és 2002-2007 között – nem létezett egyeztetett magyar politika a térségünkben, illetve a közös teendők mögött nem állt kormányzati támogatás. Ennek az állapotnak a megváltoztatása egy újabb nemzetpolitikai fordulat nélkül és az 1996-os első magyar-magyar csúcs négy paradigmájának az újragondolása nélkül elképzelhetetlen.

Pozsony, 2011. január 31.

A tiltakozástól a beletörődésig

2009-ben a Fico-kormány idején elfogadott államnyelvtörvény ellen még masszív és egységes tiltakozás bontakozott ki a szlovákiai magyar kisebbség soraiban. A tiltakozás nemzetközi fórumokra is eljutott, beavatkozott és közvetíteni próbált a kisebbségi jogok megnyirbálását jelentő, a szlovák dominanciát borsos pénzbüntetésekkel is biztosítani kívánó jogszabály ellen. A hatálybalépés napján, szeptember elsején 12 000 szlovákiai magyar tartott tiltakozó nagygyűlést Dunaszerdahelyen.

Ez és a nemzetközi nyomás vezetett oda, hogy a jogszabályhoz terjedelmes magyarázkodó minisztériumi kiegészítés készült, melynek egyes pontjai több helyen is ellentmondtak a jogszabálynak, s lényegében csak időhúzást jelentettek a parlamenti választásokra készülő hatalomnak, amely minősített véleményért a Velencei Bizottsághoz fordult.

A Velencei Bizottság állásfoglalását azonban már a választásokon hatalomra került új jobb-közép kormány kapta meg, amely a 2006-os törvényi állapot visszaállítását, a pénzbüntetések eltörlését ígérte, végül azonban csak

kisebb kozmetikai változásokat hajtott végre benne.

Az államnyelv-törvénykezés második körében tömegtüntetés már nem volt, „csupán” 33 ezer aláírás egy állampolgári petíción, de sikertelenül. A Radičová-kormány finomított jogszabályát, amely a más nyelvek használatával szemben jóval szigorúbb a 2006-os törvényénél ezúttal a parlament magyar nemzetiségű képviselői is szentesítették igyükkel.

2011. március elsején lépett hatályba a módosított államnyelvtörvény. Legfontosabb változása, hogy azokat, akik a jogszabály ellen

vétenek, már nem 100-5000, hanem „csak” 50-2500 euróra büntethetik. Ahogy a kormánykoalíció hangoztatja: magánember ilyen büntetést nem kaphat. Ám a puding próbája az evés, mert a jogszabályból csak az olvasható ki, hogy az általános, közérdekű tartalmat nyilvánosságra hozó közleményeket államnyelven is kötelező kiírni, illetve hogy a személyek vagy vagyonuk biztonságát, épségét, egészségét és életét veszélyeztető figyelmeztetéseket is kötelező szlovákul ki függeszteni. Ez a magánemberre is vonatkozik – büntetés terhe alatt.

A jogszabály decemberi jóváhagyását követően jogi elemzések (SZMK) mondták ki, hogy ez a törvénycikk magánemberekre, természetes személyekre is vonatkozik. S ahogyan annak idején elég volt egyetlen túlérzékeny szlovák ember a zoboralji nyelvszigeten a Csemadok kálazi amatőr színjátszóinak meghurcolásához, most is elég lehet egy rossz szomszéd, hogy feljelentést kapjon a hatóság,

mert valaki nem írta ki a kapujára, hogy „Pozor, zlý pes”, azaz „Vigyázat, a kutyám harapós”...

Persze van ennek az életveszélyt hordozó feliratozásnak egy tükörmása is. Azokon a településeken, ahol a nem szlovák lakosság részaránya meghaladja a 20 százalékot, a kisebbség nyelvén is ki kellene írni a figyelmeztetéseket. A közművek fenntartónak például, hogy a villamos, a gázvezeték életveszélyt jelenthet, nem szabad hozzányúlni, nyílt lánggal manipulálni a közelében, meg Dél-Szlovákia szerte a benzinkutakon is ki kéne függeszteni magyarul legalább a biztonsági jellegű tiltó közleményeket.

A pénzbírság réme márciustól nem kísérti majd a postai alkalmazottakat és kézbesítőket, ha ügyfeleikkel nem szlovákul beszélnek, az orvosokat és egészségügyi dolgozókat sem, bár ettől még nem lesz páciensi jog, hogy anyanyelvén beszéljen gyógyítójával az ember. Csak lehetőség marad, ha lesz rá fogadókészség a rendelőben vagy a kórházban.

Ahogy – büntetésmentes – lehetőség marad az is, hogy az önkormányzatok – ahol a kisebbségi lakosság számaránya meghaladja a 20 százalékot – a kötelező szlovák mellett magyar/ ruszin/ukrán/német/roma nyelven is tájékoztassanak döntéseikről, kiírják a pályázataikat, elkészítsék az úrlapjaikat, intézzék az ügyesbajos dolgokat, vezessék a település krónikáját, üzemeltessék a falu vagy város honlapját, persze: ha lesz rá pénzük és személyi kapacitásuk. Ezt ugyanis sem az államnyelvtörvény, sem a kisebbségek nyelvhasználatáról szóló törvény nem rendel hozzá az elvben lefektetett joghoz.

Sőt: az önkormányzati képviselőtestület ülése is folyhat más, mint szlovák nyelven, ha ahhoz az összes jelenlévő egyhangúlag hozzájárul. S ezért sem jár büntetés majd a jövőben. A kisebbségi nyelvhasználati törvény rendelkezései szerint ma is felszólalhatnak – 20 százalék feletti helyeken – anyanyelvükön a kisebbségiek, de ahhoz szinkrontolmácsolás kellene. Az pedig olyan drága, hogy

egyetlen önkormányzati kasszáknak sem futja rá. Mert a törvény ehhez sem rendel finanszírozási forrást. Leginkább ezen bukik meg a kisebbségi nyelvhasználat gyakorlati alkalmazása. És ez a törvényhozói filozófia visszaköszön az akárhányszor módosított államnyelvtörvényben is. Ebben a legutóbbiban például még a Fico-kormány lehetővé tette, hogy a kisebbségek anyanyelvén oktató intézmények a tanítás nyelvén is vezethessenek írásos dokumentációt, de úgy adta meg ezt a lehetőséget, hogy mellé kötelezővé tette minden ilyen dokumentum – még a tanóra-vázlat – szlovák nyelvű elkészítését is, pénzt természetesen nem rendelt hozzá. S ezen a téren nincs változás, állítólag majd az oktatásiügyi miniszter később változtat az előíráson, mert ez az ő asztala.

Ami hatalmas változás: már nem írja elő a törvény, hogy első helyen s legalább akkora vagy nagyobb betűvel a szlovák nyelvű felíratnak kell szerepelnie hirdetményeken, plakátokon, emlékműveken és műemlékeken. Sőt, az utóbbiak szöve-

gét sem kell minisztériumi jóváhagyásra felterjeszteni. De az új emlékműveken, emléktáblákon kötelezően szerepelnie kell a szlovák nyelvű szövegnek.

A törvény lelke hát mit sem változott. Hiába terjesztette elő októberben az EBESZ kisebbségi főbiztosa a javaslatait további, a mostani kormánykoalíció szándékait meghaladó módosítások törvénybe foglalására, a Radičová-kormányánál is süket fülekre talált. Ahogy az Európa Tanács mostani értékelése és felszólítása is pusztába kiáltott szó maradt, pedig arra figyelmeztetett: a büntetések meghagyásával Szlovákia az önszántából aláírt kisebbségi keretegyezményt is megsérti, s még a 2006-os status quót sem ál-

lítja vissza.

Ahogy Marek Madarič korábbi kulturális miniszter fogalmazott a héten az államnyelvtörvény újratárgyalási vitájában: kizárólagos belügy Pozsony számára, hogyan védi az ország nemzeti nyelvét, ebbe nincs joga senkinek belebeszélni. Ezzel a jelenlegi kormánykoalíció is mélységesen egyetért, s nem csinál gondot még abból sem, hogy a koalíció programtéziseiben a büntetések eltörlését ígerte. Teheti. Biztos lehet abban, hogy e miatt egyetlen politikai erő sem fog az EBESZ-hez, az ET-hez vagy az EU-hoz fordulni. Különösen most, hogy az államfői vétőt megtörő újbóli szavazáson mind a kilenc magyar nemzetiségű képviselő (Most-Híd – 8, SaS – 1) is igent mondott rá. Most már ráadásul annak tudatában mondtak újra igent, hogy a kisebbségi nyelvhasználati törvény nagy füsttel beharangozott módosításából nem lesz semmi, hisz kiderült: csak a Most-Híd és Rudolf Chmel támogatná. Nem lehet hát arra készülni, hogy belátható időn belül a kisebbségi nyelvhasználati jogoknak kötelező jogi ereje lesz ugyanúgy, mint az államnyelvtörvény rendelkezéseinek. Ez a felbillent egyensúly pedig csak a közel egy évszázados gyakorlat folytatása. Nyelvirtás finom eszközökkel.

ngyr

A Velencei Bizottság jelentése

SZERZŐ: BAUER EDIT, EP-képviselő, MKP

Nem volt nehéz rájönni, hogy a törvény azon megállapítása ellenére, hogy nem vonatkozik a kisebbségi nyelvek használatára, mégis közvetve ezt teszi. Igaz, tudomásul veszi, hogy főleg az újonnan alakult államokban az államnyelv vagy hivatalos nyelv alkotmányos értéként jelenik meg, melynek szerepe a társadalmi összetartozás megerősítése, a szlovák jogi viszonyok ellentmondásosak. Jogában áll az államnak, s ezt többször is hangsúlyozza a vélemény – a közrend érdekében – az államnyelv védelme, de ez nem állhat ellentétben sem a kisebbségi nyelvek védelmével, sem az ország nemzetközi kötelezettségeivel. Szlovákia, annak következtében, hogy ratifikálta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját (Karta), nem tekinthet el az abból adódó kötelezettségektől, hisz ez önmagában is alkotmányosértő.

A vélemény nyilvánvalóvá teszi azt is, hogy a kormány által jóváhagyott anyag, mely a törvény „használati utasítása”, több helyen a törvénytől eltérő megfogalmazásokat tartalmaz. Arról nem is szólva, hogy a kormánynak nem jogköre magyarázni a parlament által hozott törvényt. Így az sem véletlen, hogy a vélemény ismételt arra figyelmeztet, hogy ezeket az eltéréseket a törvényben kell helyreigazítani, hisz a magyarázat nem jogi érvényű.

A Velencei Bizottság megjegyzi, hogy a szlovák alkotmány nem tartalmaz garan-

ciát arra nézve, hogy a nyelvhasználat a polgár szabad választásán múlik, nem tartalmaz utalást arra vonatkozóan, hogy a kisebbségi nyelvek értéket hordoznak, és az is igaz, hogy a hatóságoknak jogában áll az államnyelv ismeretének támogatása és védelme, de inkább az a szokás, hogy az államok a kisebbségi nyelveket védik.

A vélemény kitér a nyelvtörvény által szabályozott területekre is. Az államnyelv a hivatalos érintkezésben: a Velencei Bizottság elsősorban a 20 %-os küszöböt kérdőjelezi meg, mely ellentétes a Karta 10. cikkelyével.

Igaz, az ország mind ez idáig adós a Karta belső jogrendszerbe való beemelésével – emlékszünk, az előző kormány nem tartotta ezt „aktuálisnak”. A meglepő viszont az, hogy úgy tűnik, a mostani kormánynak sem különösebben fontos, hogy nemzetközi kötelezettségeit komolyan vegye. Ez azonban semmit nem változtat azon, hogy az alkotmány szerint a nemzetközi jogi dokumentumok előnyt élveznek az ország belső törvényeivel szemben. Ezen felül azt ajánlja, hogy a törvény tartalmazzon a közalkalmazottak számára lehetőséget a kisebbségi nyelvek elsajátítására, vagy tolmács alkalmazására. A vélemény hivatkozik az ENSZ Emberjogi Bizottságának döntésére egy olyan esetben, amikor, a polgár nem a hivatalos nyelven fordult a hatósághoz, az viszont annak ellenére, hogy bírta a megkereső nyelvét, hivatalos nyelven válaszolt. Ezt az ENSZ Bizottság a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezmény 26. Cikkével ellentétesnek nyilvánította. Az államnyelvről szóló törvény ide vonatkozó részét, mely a hivatalos érintkezés nyelvét a szlovákra korlátozza, összeegyeztetetlennek tartja a nemzetközi joggal, és azt mondja ki, hogy „vissza kell vonni”.

Az egyházi nyelvhasználat

ügyében a Bizottság azon a véleményen van, hogy a korlátozást csak ott szabad alkalmazni, ahol erre a „közrend” érdekében szükség van, semmiképp sem alkalmazható azokra az esetekre, amikor nyilvános tájékoztatásról, nyilvános közlésről van szó. Itt is figyelembe kell venni a nemzetközi kötelezettségeket, melyek a vallásszabadságra, a kisebbségekhez tartozó személyek arra vonatkozó jogára, szabad vallásgyakorlására vonatkoznak.

Az oktatási rendszerben az oktatási dokumentáció esetében a Bizottság amellett, hogy pozitívan értékeli elsősorban a magyar iskolák létét, felhívja a figyelmet arra, hogy túlzott az oktatási dokumentáció kétnyelvűségére vonatkozó szabály. A vélemény szerint a kétnyelvű dokumentációra vonatkozó szabályt ott kellene csak alkalmazni, ahol ennek értelme van. Arra is rámutat, hogy ez külön terhet ró a az oktatási intézményekre, tehát jogos az igény, hogy erre külön forrásokat kapjanak az érintett intézmények. A Bizottság azt is javasolja, hogy a tanfelügyeletet olyanok lássák el, akik értik az oktatás nyelvét.

A nyilvános érintkezés területén a tv-adások nyelvi korlátozását bírálja a Bizottság. Rámutat arra, hogy más

nyelven gyakorlatilag a törvény nem teszi lehetővé a műsorszórást. Érdekes a Bizottság megállapítása, miszerint a kisebbségi nyelvek nem veszélyeztetik a többségi nyelvet, ezért nem indokolt a törvényben a kisebbségi műsorszórás radikális korlátozása. Újragondolásra ajánlja a média nyelvi korlátozását, különös tekintettel a idegen nyelvű műsorszórásra, melyet a törvény nem tesz lehetővé.

Az emlékműveken feltüntetett feliratok ügyében figyelmeztet a Bizottság arra a tényre, hogy a törvény eltér a kormány által elfogadott „elvektől”.

A fegyveres erők, a mentőszolgálat nyelvhasználatát illetően – a Bizottság kifogásolja, hogy nem tisztázott a hivatalos érintkezés és a szolgálati érintkezés fogalma. Úgy szintén nem tisztázott, hogy ez az előírás vonatkozik-e azokra a településekre, melyekben a kisebbség aránya meghaladja a 20 %-ot. A Bizottság úgy véli, hogy legalább ezeken a településeken biztosítani kell, hogy ezek a szolgáltatások képesek legyenek kommunikálni a kisebbségi nyelveken.

Az igazságszolgáltatás területén a Bizottság elégtelennek tartja azt, hogy a bírósági vagy adminisztratív

eljárások során az államnyelv elégtelen ismeretéhez kösse a törvény a kisebbségi nyelvhasználat jogát. Úgy ítéli meg, hogy a jogszabály ezen a ponton ellentétes a Karta által előírt, Szlovákia által ratifikált joggal.

A szlovák nyelv kötelező használata a nyilvános érintkezésben úgyszintén sok problémát vet fel. A fogyasztóvédelem területén az ENSZ Emberjogi Bizottságának döntésére hivatkozva azt állapítja meg, hogy a hatóság nem tilthatja meg valamely nyelv használatát a kereskedelmi kommunikációban. A foglalkoztatás területén nem zárhatja ki a más nyelven írott szerződések érvényességét. Az egészségügyben arra figyelmeztet, hogy a Karta 13. Cikke értelmében Szlovákia kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy az olyan szolgáltatások területén, mint a szociális intézmények, kórházak, nyugdíjas otthonok, azok számára, akik a kisebbségi nyelveket beszélik, ezeken a nyelveken biztosítanak szolgáltatást.

Nem véletlen tehát, hogy a Velencei Bizottság arra hívja fel a szlovák hatóságokat, hogy vizsgálják felül a nyelvtörvény ide vonatkozó rendelkezéseit. A büntetések

helyett inkább az együttműködést, a korlátozások helyett a bizalomépítést ajánlja a Bizottság Szlovákiának. Úgy látja, hogy az államnyelv védelme erősítheti a társadalmi összetartozást, az integrációt, de ennek egyensúlyban kell lennie a kisebbségekhez tartozó személyek nyelvi jogainak védelmével. A Bizottság ismételt felhívja a szlovák hatóságok figyelmét azokra a kötelezettségekre, melyeket Szlovákia kötelező érvényűnek fogadott el maga számára.

Vajon elég lesz-e ez a kemény figyelmeztetés arra, hogy nem maradhat észrevétlen és nem folytatható végtelenül az a Janus-arcú politika, melyet Szlovákia folytat évtizedek óta. A Velencei Bizottság a szlovák hatóságok rendelkezésére áll. Vajon lesz-e, aki hallani akarja és megfogadja ezt a mértékadó véleményt, mely megkerülhetetlen a kisebbségek nyelvi jogainak értelmezésében. A labda a kormány és a parlament területén van.

MKP: A Velencei Bizottság szlovák államnyelv-törvénnyel kapcsolatos véleményének elemzése

Az Európa Tanács Velencei Bizottsága 2010. október 21-én megjelent véleménye a Fico-kormány által 2009. szeptember 1-én hatályba léptetett, módosított államnyelvtörvény szövegét ^[1] vizsgálja. A vélemény az államnyelvtörvény által közvetlenül érintett területeken a kisebbségi nyelvhasználati törvényre ^[2] vonatkozóan is tesz megállapításokat.

Ez az elemzés egyrészt a Velencei Bizottság véleményének kivonatolt összefoglalóját, másrészt az MKP által az egyes pontokhoz tett megjegyzéseket tartalmazza, különös tekintettel a **Radičová-kormány által elkészített államnyelvtörvény-módosítási javaslat** ^[3] hatásaira.

1. Az államnyelvtörvény általános célja

A Bizottság tudomásul veszi, hogy az államnyelvtörvény célja az „államnyelv védelme és támogatása a hivatalos érintkezésekben” és a szlovák állampolgárok azon jogát védi, hogy „korlátozások nélkül kapjanak információkat államnyelven”, illetve, hogy ne érje diszkrimináció mindazokat, akik nem beszélnek az adott kisebbségi nyelvet. A Bizottság ezzel kapcsolatban megállapítja: „az állami szervek teljes mértékben jogosultak támogatni az államnyelv el-sajátítását, használatát, illetve biztosítani ennek védelmét, bár az egyes államokra sokkal inkább az jellemző, hogy a kisebbségi nyelvek használatát szabályozzák és védik”

2. Az államnyelvtörvény kapcsolata a kisebbségi

Berény József MKP-elnök

nyelvek használatáról szóló törvénnyel

Az államnyelvről szóló törvény 1. §, (4) bek.-e a Fico-féle módosítást követően a következőképpen hangzik: „Ha ez a törvény nem rendelkezik másként, a nemzeti kisebbségek nyelvének használatára külön jogszabály vonatkozik.” Ezt a verziót a Radičová-kormány parlamentbe benyújtott törvénymódosítási javaslat érintetlenül hagyja.

A Velencei Bizottság (továbbiakban: a Bizottság) álláspontja szerint sajnálatos, hogy a két törvény közötti viszony „ellentmondásos”. A Bizottság megállapítása szerint csak részben érvényesül a lex speciális elve, vagyis az, hogy a kisebbségi nyelvhasználat terén a speciális törvény (a kisebbségi nyelvhasználatról szóló tv.) előnyt élvez más, általános jogszabályokkal szemben. Ez az elv csak azokban az esetekben érvényesül, amikor az államnyelvtörvény az egyes rendelkezéseknél ezt külön kiemeli. Az összes többi esetben, pl. ha az ál-

lamnyelvtörvény és a kisebbségi nyelvhasználati törvény rendelkezései ütköznek (kollízió), az államnyelvtörvény rendelkezései érvényesülnek. Ez ellentmond a lex speciális jogi elvének, vagyis az államnyelvtörvény a kisebbségi nyelvhasználati törvény rendelkezéseivel szemben szabályozza a kisebbségi nyelvhasználatot. A Bizottság megállapítja: az államnyelvtörvény befolyásolja a jelenlegi kisebbségi nyelvhasználati lehetőségeket, mégpedig egyrészt „ezeknek a jogoknak a korlátozásával, másrészt az államnyelv párhuzamos használatát írja elő, jelentős terhet róva ezzel a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyekre.” A fenti problémával kapcsolatban a Bizottság „átfogó és rendszerszerű” megoldást javasol.

Megjegyzés: a Radičová-kormány által benyújtott törvénymódosítási javaslat nem orvosolja a Bizottság által megfogalmazott problémát, a Fico-féle változathoz képest csupán néhányval több

esetben nevesíti külön a kisebbségi nyelvhasználatról szóló törvény elsőbbségét a kisebbségi nyelvhasználat terén. Nem biztosítja a lex speciális teljeskörű érvényesülését, azaz a rendszerszerű megoldást. **Az MKP 2010. szeptember 27-én megjelent elemzése a Velencei Bizottság fenti álláspontjával szinte szó szerint egybehangzó véleményt fogalmazott meg, azzal, hogy a probléma megoldását az államnyelvtörvény eredeti, 1996-tól és 2009-ig hatályos szövegrésze jelenti, a következők szerint: „Jelen törvény nem szabályozza a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok nyelveinek használatát. E nyelvek használatát külön törvények szabályozzák.”**

3. Az államnyelv a hivatalos érintkezésben

A Bizottság megállapítja, hogy az államnyelvtörvény a hivatali érintkezés során az államnyelv kötelező használatát írja elő, azzal, hogy a törvény egyben arról is rendelkezik, hogy „ez nem érinti a nemzeti kisebbségek nyelveinek külön előírás szerinti használatát hivatalos érintkezésben”. A Bizottság megemlíti, hogy a hivatkozott előírás a kisebbségi nyelvhasználati törvény, amely 20%-os kisebbségi arányszámhoz köti a kisebbségek nyelvének hivatali használatát. A Bizottság üdvözli ennek rögzítését, ugyanakkor nem tartja elégségesnek, hiszen a Szlovákia által is ratifikált Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája nem arra kötelezi az államokat, hogy kifejezett arányszámhoz, te-

rületi korlátokhoz kössék a kisebbségi nyelvek használatát. A Charta minden olyan esetben megköveteli a kisebbségi nyelv hivatali használatának lehetőségét, amikor a kisebbségi nyelv használata az állami hivatal részéről „ésszerű kereteken” belül biztosítható. Épp ezért, a jelenlegi szabályozás „nem kompatibilis a Chartával”. Ezzel kapcsolatban a Bizottság utal arra is, hogy lehetővé kell a közalkalmazottak számára a kisebbségi nyelvek tanulását, vagy tolmácsok alkalmazását az „ésszerűség keretein belül”. Külön felhívja a figyelmet a diszkriminációmentesség biztosítására is, amikor a Charta rendelkezéseire, az ENSZ Kisebbségi Jogi Bizottságának esetjogára hivatkozva megállapítja, hogy az államnyelv kötelező hivatali használata alóli kivételt nem csak a kisebbségi nyelvhasználati törvény szabályozza, hanem különböző nemzetközi szerződések is. A Bizottság szerint a szlovákiai hivatalos érintkezésben épp ezért csak olyan terjedelemben kellene kötelezővé tenni az államnyelv használatát, ami még nincs ellentétben Szlovákia nemzetközi kötelezettségvállalásaival. Így pl. a 20%-os kisebbségi arányszám feltételét nem teljesítő településeken is lehetőséget kell biztosítani a kisebbségi nyelv használatára, ha pl. az adott hivatalnak beszéli az adott kisebbségi nyelvet.

A Bizottság külön bírálja az államnyelvtörvény 3. §, (5) bekezdésének első mondatát^[4] amely a természetes és jogi személyek számára írja elő a közigazgatási szervekkel való hivatalos kommunikációban az államnyelv használatát. Megállapítja, hogy ezt a rendelkezést lehet szűken (a kor-

mányhatározat ezt teszi) és tágan értelmezni. A Bizottság szerint a szűk értelmezés esetén szabályozási duplicitással állunk szemben, tág értelmezés (szó szerinti) esetén pedig nemzetközi kötelezettség megszegéséről van szó. A Bizottság a fentiekre tekintettel javasolja ennek a rendelkezésnek az eltörlését.

Az elemzést Lancz Attila jogász fogalmazta

Megjegyzés: a Bizottság kritikája a fenti esetekben inkább a kisebbségi nyelvhasználati törvényre irányul. Az MKP véleménye szerint a Bizottság kritikája alapján a módosításra váró kisebbségi nyelvhasználati törvényben a nemzetközi kötelezettségvállalásokkal összhangban kell pozitív módon és egyértelműen meghatározni, milyen feltételek mellett lesz lehetőség a kisebbségi nyelv használatára, függetlenül az egyes településeken százaléklában kifejezett kisebbségi jelenléttől.

Az államnyelvtörvény Bizottság által törölni javasolt 3. §, (5) bek. első mondatával kapcsolatos problémát a Radičová-kormány által benyújtott törvénymódosítási javaslat nem orvosolja, a Fico-féle verziót változatlan formában őrzi meg.

4. Az államnyelvtörvény és a vallás

A Bizottság megállapítja, hogy az államnyelvtörvény nem szabályozza az egyházak és vallási közösségek liturgiai nyelvhasználatát, ugyanakkor, az egyházak és vallási közösségek a nyilvánosság számára szánt ügirataikat államnyelven kötelesek vezetni, kiadni, megjelentetni^[5] - 3. §, (3) bek., c) pont. A Bizottság álláspontja szerint, mivel ennél a pontnál nem szerepel a „ha ez a törvény, külön rendelkezés, vagy más törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés nem rendelkezik másként” kitétel, úgy tűnik, az államnyelv használata ezen a területen kizárólagos jelleggel kötelező. A Bizottság szerint ez viszont nemzetközi egyezmények által biztosított jogokat sért, pl. az Emberi Jogok Európai Egyezségokmányát (9. és 14. §) , a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát (27. §) és a Kisebbségvédelmi Keretegyezményét (10. §).

Megjegyzés: A Radičová-kormány által benyújtott törvénymódosítási javaslat nem orvosolja a Velencei Bizottság által megjelölt problémát, a Fico-féle verziót változatlan formában hagyja.

5. Az államnyelv használata az oktatásban

A Bizottság kritikája az oktatásra vonatkozó részben a pedagógiai dokumentáció és az egyéb dokumentáció államnyelvű vezetésének terjedelmére vonatkozik. Az államnyelvtörvény mindkét dokumentáció-csoport esetében azok kötelező kétnyelvű vezetését írja elő a kisebbségi nyelvű oktatási intézmények számára. - 4. §, (3) bek.^[6]

A Bizottság véleménye szerint a kötelezően állam-

nyelven is vezetendő „pedagógiai dokumentáció” és „egyéb dokumentáció” fogalmai az oktatásügyi dokumentációk túl széles körét öleli fel a kormányhatározat felsorolásában. Megállapítja, hogy bár a kisebbségi iskolák számára nyitva áll a kisebbségi nyelven való vezetés lehetősége (kötelezettség), a teljes dokumentáció két nyelven vezetése viszont súlyos terhet ró a kisebbségi iskolákra, különösen a nem kisebbségi iskolákhoz viszonyítva. A diszkriminációmentesség és az arányosság elvének betartása érdekében szükséges, hogy a kötelező államnyelvűség „legitim célt” kövessen. A legitim cél ugyan teljesül azzal, hogy az oktatásügyi állami hivatalok ellenőrzése így könnyebbé válik. A legitim cél azonban nincs jelen azoknál a dokumentáció fajtáknál, amelyek nem feltétlenül szükségesek az ellenőrzési tevékenység megvalósításához. A Bizottság ennek a szabályozásnak az újragondolását javasolja, konkrétan: szűkíteni javasolja a kötelezően államnyelven is vezetett oktatásügyi dokumentációk körét a kisebbségi nyelvű oktatási intézményekben. Ugyanakkor alternatív megoldásként több lehetőséget is megemlít: pl. a kisebbségi nyelvű iskolák számára plusz munkaerőt vagy pénzügyi eszközöket lehetne biztosítani a többletmunka elvégzéséhez, vagy az oktatásügyi ellenőrzést olyan alkalmazottakra lehetne bízni, aki bírják az adott kisebbségi nyelvű iskola tanítási nyelvét.

Megjegyzés: a Radičová-kormány által benyújtott törvénymódosítási javaslat csak részben orvosolja a Bizottság által felvetett problémákat. Azon „egyéb dokumentációk” körét, amelyeket

nem kötelező államnyelven vezetni a Radičová-kormány rendeletben kívánja szabályozni (véltetően enyhítésre kerül sor), de a „pedagógiai dokumentációk” esetében nem kerül sor ilyen enyhítésre és a Bizottság alternatív megoldási javaslatait sem alkalmazza. A Bizottság által javasolt egyik megoldás, hogy az adott kisebbségi nyelvet bíró alkalmazottakra lehetne bízni a kisebbségi nyelvű iskolák ellenőrzését, már jelenleg is létezik. Az teljeskörű államnyelvű dokumentációvezetés kötelezettsége épp ezért még nagyobb ellentmondásnak tűnik.

6. Az államnyelv használata a kisebbségi rádiózásban és televíziózásban

A Bizottság megállapítja, hogy az államnyelvtörvény szerint a rádiós és televíziós műsorszolgáltatást államnyelven kell közvetíteni. Ez alól a szabály alól kivétel az a más nyelvű televíziós műsor, amelyet államnyelven feliratoznak vagy közvetlenül követve az adott televíziós műsort államnyelven újrásugároznak. A rádiózásban kivételt képeznek azok a más nyelvű műsorok, amelyeket közvetlenül követve az adott műsort államnyelven újrásugároznak, vagy az adott műsor a helyi vagy regionális rádiós műsorszolgáltatásban a nemzeti kisebbségek számára készültek. - 5. §, (1) bek.

A Bizottság szerint a két nyelvű műsorszórás lehetővé teszi a többségi nemzethez tartozók számára a kisebbségi nyelven sugárzott műsorok megértését, ami elvileg bővítheti a kisebbségi kultúrákkal kapcsolatos ismereteiket. A műsorszolgáltatásban a kisebbségi nyelv mellett kötelezően megjelenő államnyelv tehát legitim

célt követ. Ugyanakkor ez a kötelezettség járulékos költségeket generál, de ez „nem vezethet a nemzeti kisebbségek műsorszórásának megakadályozásához vagy az attól való eltántorításához”.

A Bizottság üdvözlí az a tény, hogy az államnyelvtörvény – a korábbiakhoz képest előrelépést elérve – a helyi és regionális kisebbségi rádiózásnál nem ró járulékos terhet a műsorszolgáltatókra. Ugyanakkor megállapítja, hogy a kisebbségi televíziózás esetében nem került sor ilyen kivételre, ami „aránytalanul súlyos terhet” ró a kisebbségi műsorszolgáltatókra. A Bizottság szerint ezzel kapcsolatban nem igazolható, hogy „a szlovák nyelvet oly mértékben fenyegeti a kisebbségi nyelv, ami ilyen radikális álláspontot követel a kisebbségi műsorszolgáltatással szemben”. A Bizottság javaslata, hogy ha az állam mégis megszeretné őrizni a teljes kétnyelvűséget, akkor magának az államnak kellene fedeznie a kisebbségi nyelvű műsorok szinkronizálásának és feliratozásának költségeit.

Megjegyzés: A Radičová-kormány által benyújtott törvénymódosítási javaslat nem orvosolja a Velencei Bizottság által megjelölt problémát, a Fico-féle verziót változatlan formában őrzi meg.

7. Az államnyelv használata a bírósági és a közigazgatási eljárásokban

A Bizottság megállapítja, hogy az államnyelvtörvény szerint a bírósági, közigazgatási és egyéb jogérvényesítő fórumok eljárásaiban az államnyelv használata kötelező (7. §). Ez alól törvény szerinti kivételt képeznek a kisebbségekhez tartozó személyek és a szlovák nyelv-

vet nem bíró személyek, a külön törvényekben meghatározott terjedelemben. A Bizottság szerint azonban ezek a külön törvényekben rögzített jogok (tolmácsolás, fordítás) csak akkor vehetők igénybe, ha a büntetőeljárás, polgári jogi vagy közigazgatási eljárás résztvevője nem beszéli az államnyelvet. A Bizottság felhívja a figyelmet, hogy Szlovákia nemzetközi vállalásai (Charta) értelmében a kisebbségi nyelv használatának ettől jóval bővebbnek kellene lennie. Pl. a kisebbségek által lakott területeken a büntetőeljárásokban, polgári jogi és közigazgatási eljárásokban a kisebbségi nyelvet használók számára kérelemre biztosítani kellene a kisebbségi nyelvű eljárást, a kisebbségi nyelven benyújtott kérelmek és bizonyítás lehetőségét (szóban és írásban). A megállapítás szerint „ezek a jogok egyértelműen bővebbek a tolmácsolás lehetőségénél és a szlovák nyelvtudástól függetlenül igénybe vehetők kisebbségi nyelvet használók részéről”. A Bizottság szerint ezért az államnyelvtörvény 7. §-a ellentétben áll Szlovákia nemzetközi kötelezettségvállalásaival.

Megjegyzés: A problémát az államnyelvtörvény szövegében és a módosításra váró kisebbségi nyelvhasználati törvényben lehet megoldani. A Bizottság által bírált 7. §-ban megjelenő problémát a Radičová-kormány által benyújtott törvénymódosítási javaslat nem orvosolja, a Fico-féle verziót változatlan formában őrzi meg.

8. Az államnyelv használata egyéb nyilvános érintkezések során (foglalkoztatás, egyesületek, gazdasági társaságok, szerződések)

A Bizottság megállapítja, hogy az államnyelvtörvény

alapján a munkajogviszonyban, egyéb munkavégzésre irányuló jogviszonyban felmerülő írásos anyagok, továbbá a a pénzügyi és műszaki dokumentáció, a társulások, az egyesületek, a politikai pártok, a politikai mozgalmak és a gazdasági társaságok alapszabálya kapcsán az államnyelv kötelező használatát írja elő, azzal, hogy az államnyelvű szövegváltozat mellett készíthető tartalmilag azonos más nyelvű szövegváltozat is. - 8. §, (2), (3) bek. ^[7]

A Bizottság szerint ezt a szabályt csak azon írásos anyagok, dokumentumok esetében kellene alkalmazni, amelyek a közrend fenntartása érdekében elengedhetetlenek, azaz ellenőrzés, adatszolgáltatás céljaira (is) készülnek. A Bizottság ezzel kapcsolatban felhívja a figyelmet a Charta rendelkezéseire, amelyek többek között kötelezik az államokat arra, hogy ne kérdőjelezzék meg az adott államban létrejött jogi dokumentumok érvényességét csak azért mert azt kisebbségi nyelven készítették el, továbbá e dokumentumok harmadik személyekkel szembeni érvényességét még akkor is biztosítani kell, ha a harmadik fél nem érti az adott kisebbségi nyelvet és ismertették vele az adott dokumentum tartalmát. A Bizottság szerint hatványozottan érvényesíteni kellene a Charta fenti előírásait olyan esetekben, amikor a jogi dokumentumok érdekelt felei legalább 20%-os kisebbségi lakossággal rendelkező településeken lakó kisebbségekhez tartozó személyek.

A Bizottság külön felhívja a figyelmet az államnyelvtörvény azon rendelkezésére, amely szerint a közigazgatási szervek előtt kötelmi szerződések tárgyában folyó

eljárások során csak a szerződések államnyelvű szövegváltozata elfogadott. - 8. §, (5) bek.^[8]. A Bizottság szerint ez a rendelkezés egyértelműen sérti a Charta fent említett előírásait.

Megjegyzés: A Radičová-kormány által benyújtott törvénymódosítási javaslat egyik esetben sem orvosolja a Bizottság által megfogalmazott problémát, a Fico-féle verziót változatlan formában őrzi meg. A Bizottság javaslatai megfelelő szövegkiegészítéssel teljesíthetők a 8. §, (2), (3) bek. eseteiben. A 8. §, (5) bek.-t a Bizottság javaslatával összhangban teljesen el kellene törölni, vagy pedig a törvényi szövegrész részleges átírásával és a kisebbségi nyelvhasználati törvény egyidejű megfelelő „tükörkiegészítésével” oldható meg a probléma.

9. A magánszemélyek nyilvános kommunikációja

A Bizottság megállapítja, hogy az államnyelvtörvény alapján „a nyilvánosság tájékoztatására szánt összes feliratot, reklámot és közleményt, főleg az elárusító helyeken, sportlétesítményekben, éttermekben, utcákon, utak mellett és felett, repülőtereken, autóbusz- és vasútállomásokon és a tömegközlekedési járművekben államnyelven tüntetik fel.” Ha más nyelvű szöveget tartalmaznak, a más nyelvű szövegek csak az államnyelvű szöveg után következnek, és tartalmilag azonosnak kell lenniük az államnyelvű szöveggel. - 8. §, (6) bek.^[9].

A Bizottság véleménye szerint ez esetenként az államnyelv használatának súlyos többletkötelezettségét rója mindazokra, akik egyéni döntésük alapján más nyelvet kívánnak használni a nyilvános kommunikációjuk során. A Bizottság meg-

állapítása szerint a törvény hatályos szövege „dermesztő hatással” lehet a szólás-szabadságra. Ugyanakkor üdvözlendő, hogy az államnyelvtörvényt magyarázó kormányhatározat szerint a fenti szabályozást „megszorítólag kívánják alkalmazni”, azaz a kereskedelmi jellegű kommunikációkat (pl. reklámok) kivonják ez ellenőrzés alól (!). A Bizottság szerint ezt a szándékot azonban az államnyelvtörvény szövegében kellene megjeleníteni.

A Bizottság szintúgy felszólítja a megfelelő szerveket a kötelező kétnyelvűség e területen való megkövetelésének felülvizsgálatára, különösen olyan települések esetében, ahol szinte kizárólag kisebbségekhez tartozó személyek élnek.

Megjegyzés: A Bizottság általában véve kritikus a 8. §, (6) bek. által előírt kötelező államnyelvhasználattal szemben. A kereskedelmi jellegű kommunikációk (vélt) kivételét e szabály alól pozitívként említi. A valószínűs helyzet ezzel szemben az, hogy ez az előírás ugyanúgy vonatkozik a kereskedelmi jellegű kommunikációra is, bár nem a Kulturális Minisztérium jogköre ennek ellenőrzése, hanem a Szlovák Kereskedelmi Felügyeleté. Ezt az is bizonyítja, hogy a módosított államnyelvtörvény alapján idáig összesen két pénzbüntetéssel végződő eljárást reklámhirdetések államnyelvű megjelentetésének hiánya miatt indítottak.

A Radičová-kormány által benyújtott törvénymódosítási javaslat egyik esetben sem orvosolja a Bizottság által megfogalmazott problémákat, a Fico-féle verziót csupán a kisebbségi nyelv és az államnyelv sorrendiségét illetően enyhíti. Fontos körü-

mény, hogy a Bizottság kereskedelmi jellegű kommunikációkra vonatkozó egyértelmű javaslata az államnyelvtörvény szankcióinak teljes kivételével sem teljesíthető, hiszen a Szlovák Kereskedelmi Felügyelet a reklámokról szóló törvény szankcióit alkalmazza, az államnyelvtörvényre csak a törvénysértés megállapításánál hivatkozik.

10. Az államnyelvtörvény szankciói

A Bizottság szerint nyilvánvaló, hogy nem helyes szankcionálni a mindazokat az eseteket, amelyek a szlovák jogszabályok, valamint a Szlovákia által ratifikált nemzetközi szerződések által biztosított kisebbségi nyelvhasználati lehetőségekre alapoznak. Abban egyetért a szlovák hivatalokkal, hogy a szankciók nélküli törvény növeli annak esélyét, hogy a törvény rendelkezéseit figyelmen kívül hagyják majd. Ugyanakkor azt is tudomásul veszi, hogy a szlovák hivatalok szerint törvény célja nem a büntetés, hanem az államnyelv megfelelő alkalmazása. A Bizottság szerint „ez a cél sokkal hatékonyabban érhető el együttműködő, bizalomépítő jellegű intézkedésekkel vagy a törvény céljának elérését biztosító más eszközökkel, mint szankciókkal. A szankciókkal csak a legextrémabb esetekben kellene élni, vagy egyáltalán nem kellene élni velük.”

Megjegyzés: Értelmezésünkben a „legextrémabb esetek” fogalmilag a polgárok életének, egészségének, vagyonának veszélyeztetését fedik le. A Radičová-kormány által benyújtott törvénymódosítási javaslat a szankciókat nem csak ezen a területen, hanem a közgazgatási szervek összes

nyilvános kommunikációjánál is megőrzi, így a Bizottság által megfogalmazott problémát csak szűk körben orvosolja.

11. Az ún. irányelvek mi-benléte

A Bizottság megállapítja, hogy a szlovák kormány kormányhatározat formájában ún. irányelveket fogadott el az államnyelvtörvény rendelkezéseinek egységes értelmezésének céljaira. Megállapítja továbbá, hogy az ún. irányelvek - megnevezésük ellenére - nemcsak alapvető és általános elveket, hanem „definíciókat”, „a törvény hatályát szűkítő szabályokat”, „kiegészítő szabályokat”, stb. is tartalmaznak. A Bizottság véleménye szerint, mivel a törvény autentikus értelmezésére csak maga a törvényhozó képes, ez a kormányhatározat nem tekinthető a törvény rendelkezéseinek autentikus értelmezésének. Épp ezért, a kormányhatározatnak nincs kötelező jogi ereje, legfeljebb a kormánynak alárendelt közalkalmazottak irányában rendelkezik kötelező erővel, a bíróságokkal szemben már nem. A jelenlegi vagy egy későbbi kormány bármikor visszavonhatja a kormányhatározat rendelkezéseit. A fentiek miatt a Bizottság a törvényben fellelhető jelentősebb pontatlanságokat, félreérthető megfogalmazásokat a törvény szövegében javasolja orvosolni.

Összefoglaló megjegyzések

A Velencei Bizottság véleményében megfogalmazott bírálatok jelentőségük és tartalmuk szempontjából három fő területre összpontosulnak. Ezek a következők:

1. Az államnyelvtörvény viszonya a kisebbségi nyelvhasználati törvényhez

2. Szlovákia nemzetközi kötelezettségeit sértő rendelkezések

3. A pénzügyi szankcionálás törvényi lehetőségei és terjedelme

Megállapítható, hogy az 1. pont esetében a Radičová-kormány által benyújtott államnyelvtörvény-módosítási javaslat minimális mértékben felel meg a Velencei Bizottság e területen megfogalmazott elvárásainak.

A Velencei Bizottság 2. pontot érintő elvárásainak az új kormány törvénymódosítási javaslata egyáltalán nem felel meg!

A Radičová-kormány törvénymódosítási javaslata 3. pont szerinti elvárásnak ugyancsak minimális mértékben tesz eleget.

A Velencei Bizottság javaslatai több esetben a kisebbségi nyelvhasználati törvény megfelelő módosításával teljesíthetők.

A Velencei Bizottság véleménye a kereskedelmi jellegű nyilvános közlések esetében ténybeli tévedésben van, amikor arra utal, hogy ezek a közlések kikerültek a kötelező államnyelvű megjelentetés hatálya alól. A törvény és az ún. irányelvek ezt

csak a Kulturális Minisztérium ellenőrzési jogköréből vonják ki és áthelyezik a Szlovák Kereskedelmi Felügyelethez, de alapvetően nem szüntetik meg törvénysértő minősítésüket és szankcionálhatóságukat. Ezen a ponton továbbá a Velencei Bizottság nem vizsgálta a reklámokról szóló törvény rendelkezéseit (bár ez deklaráltan nem is volt célja), amelyek az államnyelvtörvény szankcióinak teljes eltörlése esetén is lehetővé teszik a szankcionálást, mégpedig a reklámokról szóló törvény alapján. Erre két konkrét példa is akadt a legutóbbi hónap során.

Hivatkozások

[1] Az államnyelvről szóló Tt. 270/1995 számú, többször módosított törvény

[2] A kisebbségi nyelvek használatáról szóló Tt. 184/1999 számú törvény

[3] A kormány által 2010. szeptember 24-én jóváhagyva

[4] „Természetes személy és jogi személy az (1) bekezdés szerinti szervvel való hivatalos érintkezésben és az

(1) bekezdés szerinti jogi személlyel való hivatalos érintkezésben az államnyelvet használja, amennyiben ez a törvény, külön előírás, vagy törvény által meghatározott módon kihirdetett nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik”.

[5] c) „államnyelven vezetnek az összes hivatali ügyiratot (anyakönyvek, jegyzőkönyvek, határozatok, statisztikák, nyilvántartások, mérleg, hivatalos feljegyzések, nyilvánosságnak szülő tájékoztatás stb.), valamint az egyházaknak és vallási közösségeknek a nyilvánosságnak szánt ügyiratait.”

[6] „A teljes pedagógiai dokumentációt és a további dokumentációt az iskolákban és az oktatási intézményekben államnyelven vezetik. Azokban az iskolákban és oktatási intézményekben, melyekben a nevelés és az oktatás a nemzeti kisebbségek nyelvén folyik, a pedagógiai dokumentációt két nyelvűen vezetnek, mégpedig államnyelven és az adott nemzeti kisebbség nyelvén. Azokban az iskolákban és oktatási intézményekben, melyekben a nevelés és az

oktatás a nemzeti kisebbségek nyelvén folyik, a további dokumentációt két nyelvűen vezetnek, mégpedig államnyelven és az adott nemzeti kisebbség nyelvén.”

[7] „(2) A munkajogi viszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban az írásbeli jogügyletek államnyelven készülnek, az államnyelvi szövegváltozat mellett készíthető tartalmilag azonos másnyelvű szövegváltozat is.

(3) Államnyelven készül a pénzügyi és műszaki dokumentáció, a társulások, az egyesületek, a politikai pártok, a politikai mozgalmak és a gazdasági társaságok alapszabálya, az államnyelvi szövegváltozat mellett készíthető tartalmilag azonos másnyelvű szövegváltozat is. Az államnyelv használatát a szlovák műszaki szabványokban külön előírás (14) szabályozza.”

[8] „A 3. § (1) bekezdés szerinti szervek és jogi személyek előtt kötetlen viszonyokat szabályozó szerződések tárgyában folyó eljárások során csak az államnyelvű szövegváltozat elfogadott.”

[9] „A nyilvánosság tájékoztatására szánt összes feliratot, reklámot és közleményt, főleg az elárúsító helyeken, sportlétesítményekben, éttermekben, utcákon, utak mellett és felett, repülőtereken, autóbusz- és vasútállomásokon és a tömegközlekedési járművekben államnyelven tüntetik fel. Ha más nyelvű szöveget tartalmaznak, a másnyelvű szövegek csak az államnyelvű szöveg után következnek, és tartalmilag azonosnak kell lenniük az államnyelvű szöveggel. A másnyelvű szöveg egyenlő vagy kisebb betűméretben kerül feltüntetésre, mint az államnyelvű szöveg.”

Mit vizsgálhat az Európai Bíróság a szlovák államnyelvtörvény kapcsán?

Szerző: KOROM ÁGOSTON

Jelen tanulmányomban elsősorban arra helyezem a hangsúlyt, hogy a szlovák nyelvtörvény legutóbbi módosítása ellen milyen közösségi jogi, azaz a luxemburgi székhelyű Európai Bíróság előtt felhozható eszközökkel lehet fellépni. Célszerűbbnek tartottam a luxemburgi gyakorlat elemzését, egyrészt mert ebben az esetben nem szükséges az összes belső jogorvoslati lehetőség kimerítése, másrészt: az állandó ítélezési gyakorlata alapján az Európai Bíróság figyelembe veszi az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát.

Annak ellenére, hogy eljárás és az ítélet érvényesíthetősége szempontjából (gondolok itt a tagállam által közvetlenül indítható kötelezettségszegési eljárás megindíthatóságának lehetőségére, illetve a sértettek lehetőségeinek előzetes döntéshozatali eljárás segítségével történő orvoslására, illetve a tagállam kötelezettségét közösségi jog megsértésével magánszemélyeknek okozott károk megtérítésére, illetve a kötelezettségszegési eljárást követő esetleges tagállamot az ítélet végrehajtására kényszerítő egyéb szankciókra) a közösségi jo-

got tartom a legmegfelelőbb jogi eszköznek a nyelvtörvénnyel szembeni fellépésre, meg kell jegyezni, hogy az Európai Közösség joga jellegénél fogva véleményem szerint csak nagyon korlátozottan és közvetve alkalmas e célra. Kimondottan alapvető emberjogi szempontokat követő ítéletei nincsenek. Dr. Kreczinger István szakértő véleménye szerint az Európai Közösség elsősorban gazdasági közösség, és annak joganyaga is elsősorban gazdasági jog, illetve leegyszerűsítve „a közösségi jog alkalmazási területén, az állampolgárság alapján való diszkrimináció tilalma”.

Ugyan az emberi jogok területén történtek előrelépések, az Európai Unióban a kisebbségek jogainak területén – eltekintve attól, hogy egyes csatlakozási szerződések aláírását megelőzően az Európai Bizottság feltételül szabta a tagjelölt államoknak bizonyos kisebbségekkel való minimumelvárásokat - nem sikerült közös álláspontot kialakítani, különösen nem közös, a kisebbségek védelmével és nyelvhasználatával kapcsolatos irányelvet, vagy rendeletet alkotni.

Véleményem szerint ez azonban nem jelenti azt, hogy az Európai Közösség valamely tagállama bármilyen súlyos kisebbségekkel kapcsolatos jogtiprást szankció nélkül megtehet abban az esetben, ha közösségi jogot nem sérti a cselekmény. Abban az esetben, ha egy

tagállam különösen súlyosan és tartósan megsérti az emberi jogokat és a demokratikus értékeket, akkor a Nizzai Szerződés óta a tanácsnak joga van legvégső esetben az adott tagállam jogait felfüggeszteni. Ez a lehetőség azonban egyáltalán nem jöhet szóba a szlovák államnyelvtörvénnyel kapcsolatban.

Dolgozatomban elsősorban a „klasszikus” közösségi joggal kapcsolatban mutatok be a nyelvtörvényben olyan rendelkezéseket, amelyek a bírói gyakorlat alapján ellentétesek a közösségi joggal, azaz a közösségi jog által biztosított négy szabadságra

vonatkozó rendelkezést sértenek. Ezek a rendelkezések – bár viszonylag nagy eséllyel peresíthetők az Európai Bíróság előtt – nem alkalmasak arra, hogy a nyelvtörvény összes rendelkezését ellentétessé nyilvánítsák a közösségi joggal. Másodszor megvizsgálom a feldolgozott európai bírósági ítéletek fényében a 2000/43/CE irányelv a nyelvtörvényre való alkalmazhatóságát.

A közösségi jog által biztosított „négy szabadsággal” ellentétes rendelkezések

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az állandó bí-

rósági gyakorlatnak megfelelően a közösségi jog nem alkalmazható tisztán belső helyzetre, mint ahogy ezt a Garcia Avello (C-148/02) ügy 26. pontjában is megfogalmazta az Európai Bíróság.

Tehát megállapíthatjuk, hogy a közösségi jog személyekre vonatkozó alkalmazhatóságának mindig kell, hogy legyen bizonyos határokon átívelő vetülete.

Előfordulhat, hogy egy saját állampolgár esetében ugyanazon tagállammal szemben az Európai Bíróság megállapítja a közösségi jog alkalmazhatóságát (D’Hoop ügy C-224/98), de ebben az esetben a közösségi jog alkalmazhatóságát az tette lehetővé, hogy az adott személy azért szenvedett el sérelmet, mert egy ideig élt a Szerződés által biztosított egyik alapjogával, és a középiskolai tanulmányait egy másik tagállam területén végezte el.

Ez alól a „szabály” alól azonban igen szűk körben előfordulhatnak kivételek. Erre jó példa a C-300/01 ügy, amelyben az Európai Bíróság egy tisztán belső jogviszonyban elfogadta a közösségi jog alkalmazhatóságát: E döntését többek között azzal indokolta, hogy így elkerülhetők bizonyos jövőbeli más tagállamok állampolgárait érő hátrányos megkülönböztetések.

A 3.§ (1) alapján, ha a törvény által létesített jogi személyek lehetnek a más tagállamból érkező személyek által alapított gazdasági társaságok, és a kisebbségekre vonatkozó rendelkezések alapján a saját állampolgároknak jogukban áll ilyen irányú hivatalos érintkezésben saját nyelvüket használni, akkor véleményem szerint Bickel Franc ügy értelmében e lehetőség alkalmazását mérlegelni kell.

A 3.§ (3) b illetve a (4) alapján amennyiben a törvény a jogi személy gazdasági társaságokra is vonatkozik, azaz a más tagállamok polgárai által alapított jogi személyek egymás közti kapcsolatukat és tárgyalásait is államnyelven kell lebonyolítaniuk, akkor ez a rendelkezés ellentétes a közösségi jog letelepedés szabadságát biztosító rendelkezéseivel.

A 3.§ (6) alapján minden szlovák állampolgárnak joga van nevét illetéktelenesen a szlovák helyesírás szerint kijavítani. Ha ez a lehetőség nem áll fenn csak ebben az esetben, akkor a Garcia Avello, illetve a C-168/01 ügy értelmében ezen ítéletek bemutatásánál kifejtett indokok miatt véleményem szerint ez a rendelkezés ellentétes a közösségi joggal.

Az 5.§ szerint a Szlovák Köztársaság területén a rádiós és televíziós programszolgáltatás közvetítése államnyelven történik. Véleményem szerint figyelembe véve az Európai Bíróság C-227/07 illetve a C-250/06 ügyekben tett megállapításait, és figyelembe véve azt a tényt, hogy a más nyelvű műsor államnyelven tett feliratozással megjelenhet, ellentétes a közösségi jog a szolgáltatások szabad áramlását biztosító rendelkezéseivel. E kérdés további kutatás tárgyát képezheti.

A törvény 8.§ (1) alapján fogyasztóvédelmi célból szükséges az államnyelv használata bizonyos termékek használat utasításában stb. Az Európai Bíróság C-37/97 ügyben tett megállapításával, mely szerint az ilyen helyzetekben a tagállamok csak azt írhatják elő, hogy az adott nyelv megfelelően a fogyasztók számára a könnyű érthetőség követelményének, ebből követke-

zően ez e rendelkezés ellentétes a közösségi joggal.

A 2000/43/CE irányelv alkalmazhatósága

Véleményem szerint ezen irányelv nyelvi problémákra való alkalmazhatóságának viszonylag korlátozott az esélye.

Az Európai Bíróság a Firma Ferin (C-54/07) ügy 22. 23. és 25. pontjaiban megállapította, hogy az irányelv célja a közösségen belül egy szociális integrációt elősegítő munkaerőpiac létrejöttének előmozdítása.

Az a megállapítás, hogy már a pusztá kijelentéssel is megvalósulhat a diszkrimináció, előnyös lehet a nyelvtörvényre való alkalmazhatósággal kapcsolatban. Alapvető eltérés viszont, hogy az államnyelv védelme nincs közvetlen kapcsolatban az etnikai kisebbségek diszkriminációjával, az Európai Bíróság többek között a Groener (379/87) ügyben megállapította, hogy az államnyelv védelme fontos közérdeket jelenthet.

Más lehetne a helyzet annak hitelt érdemlő bebizonyítása, hogy a nyelvtörvény kifejezetten a magyar etnikum ellen irányul. A C-370/05 ügy főtanácsnoki indítványában csak azért nem került sor az egyes politikások nyilatkozatainak elemzésére, mert a megnyilatkozások a 60-as években történtek.

Figyelembe véve, hogy a jelenlegi szlovák kormány tagjai között előfordulnak a magyar kisebbségre vonatkozó politikailag inkorrekt megnyilatkozások, így lehetségesnek tartom annak bizonyítását, hogy a nyelvtörvény a magyar etnikum ellen irányul.

Másrészt lehetségesnek tartom a nyelvtörvény

szankcióinak arányosság elvének figyelmen kívül hagyásának bizonyítását is.

Esetlegesen a Racke (C-162/96) ügyben a nemzetközi jogról tett Európai Bíróság által tett megállapításokat is használhatónak tartom, nevezetesen a pacta sunt servanda elvét, és azt, hogy a szerződéseket jóhiszeműen kell végrehajtani a nemzetközi jogban a Szlovák–Magyar alapszerződés kisebbségvédelemre vonatkozó rendelkezéseivel kapcsolatban.

A feldolgozott ügyek: Az Anita Groener ügy 379/87

Ebben az ügyben egy holland állampolgárságú személy középiskolai tanárrá való kinevezését utasították el az ír hatóságok azzal az indokkal, hogy a szóban forgó személy nem tett sikeres vizsgát ír nyelvből (GAEL).

Az ügy irataiból kitűnik, hogy az ír jogszabályok abból a szándékból tették kötelezővé többek között a középiskolai tanárok számára, hogy elősegítsék az ír nyelv ismeretét és használatát, amely hozzájárul a nemzeti kultúra és identitástudat fejlődéséhez. Fontosnak tartom itt megjegyezni, hogy az ír nyelv napi használata meg lehetőségen korlátozott.

Az Európai Bíróság a 19. pontban kifejtette, hogy a Római Szerződéssel nem ellentétes egy olyan tagállami politika, amely a hivatalos nyelvet védi, illetve annak használatát segíti elő abban az esetben, ha az adott nemzeti rendelkezés megfelel az arányosság jogelvének.

Az ügyben a munkavállalás szabadságának fényében vizsgálta meg az Európai Bíróság a szóban forgó nemzeti rendelkezést. A 22. és a 23. pontokban az Európai

Bíróság kifejtette, hogy a szóban forgó rendelkezéssel azonos nemzeti rendelkezések nem lehetnek diszkriminatívák, illetve a tagállamok nem írhatják elő, hogy a kért nyelvtudást a területükön lévő intézményekben szerezzék meg.

Az Unión de Televisiones ügy C-222/07

Az ügyben a spanyol hatóságok azon rendelkezésének közösségi joggal való kompatibilitását vizsgálta meg az Európai Bíróság, melyek szerint a televíziós társaságok bevételeinek 5 %-át be kell fizetniük egy alapba, amelyet filmgyártásra fordítanak, továbbá az 5 %-60 %-át olyan filmek gyártására fordítják, melyek az eredeti nyelve a tagállam egyik hivatalos nyelve.

A 19. és a 20. pontban az Európai Bíróság kifejtette, hogy az adott területen az irányelvektől függetlenül a tagállamok hozhatnak rendelkezéseket, abban az esetben, ha az adott nemzeti rendelkezés összhangban van a Római Szerződés alapjogokat biztosító rendelkezéseivel.

A Főtanácsnak szerint az a rendelkezés miszerint az 5 % 60 %-át olyan filmek gyártására kell fordítani, melyben az eredeti nyelv az adott tagállam egy hivatalos nyelve, ellentétes a Szerződés által biztosított alapszabadságokra vonatkozó rendelkezéseivel.

Az Európai Bíróság szerint e rendelkezés valóban alkalmas arra, hogy korlátozza a Szerződés által biztosított alapjogokat, de abban az esetben, ha az adott rendelkezések fontos közérdek előmozdítását segítik elő, illetve megfelelnek az arányosság elvének, úgy a nemzeti ren-

delkezések összhangban maradnak a közösségi joggal.

Az Európai Bíróság a 27. pontban kifejtette, hogy ilyen fontos közérdek lehet a tagállamok egy vagy több hivatalos nyelvének terjesztésére irányuló politika.

Az Európai Bíróság a 36. pontban kifejtette, hogy a Szerződés által biztosított alapjogok valóban sérülnek, hiszen egy más tagállamból érkező vállalat vagy munkavállaló rosszabb helyzetbe kerülhet, ha olyan filmeket forgatnak, amelynek az eredeti nyelve a tagállam valamelyik hivatalos nyelve. Az Európai Bíróság kifejtette, hogy ebben az esetben a Szerződés által biztosított alapjogok korlátozása mégis elfogadható, hiszen fontos közérdeket képez a tagállam hivatalos nyelveit védő és annak használatát elősegítő politika.

Ami a Szerződés 12. cikkelyét illeti, mely tilt minden állampolgárság alapján történő diszkriminációt, az Európai Bíróság a 37. pontban kifejtette, hogy e rendelkezés csak abban az esetekben alkalmazható „autonóm” formában, ha az adott terület a közösségi jog hatálya alá tartozik, és más közösségi jogszabály nem vonatkozik az adott területre.

A Dálnoky-ügy F-120/06

Ebben az ügyben Dálnoky Noémi román állampolgárságú személy nyújtott be keresetet az Európai Bizottsággal kapcsolatos jogvitáját követően:

Dálnoky Noémi többek között a 2006/43/CE irányelvre hivatkozva azt kifogásolta, hogy az Európai Bizottság által szervezett versenyvizsga folyamán a román nyelv magas fokú is-

meretéről számot kellett adnia, és véleménye szerint ez a helyzet magyar anyanyelvűként súlyosan diszkriminálta a román anyanyelvű jelentkezőkkel szemben.

Véleménye szerint, mivel az általa pályázott állásban nem kellett volna a román nyelvvel specifikusan dolgoznia, a helyes jogalkalmazás szerint nem a román nyelv magas szintű ismeretéről kellett volna számot adnia, hanem a Közösségek egy hivatalos nyelvéből.

A Munkaügyi Bíróság jogilag is nyilvánvalóan elfogadhatatlannak minősítette Dálnoky Noémi keresetét.

Névhasználat

A nyelvtörvény 3.§ (6) szerint minden szlovák állampolgárnak joga van család és keresztnévének a szlovák helyesírás szerinti illetéktelen módosításához.

E nemzeti rendelkezés diszkriminatív volta a CARLOS GARCIA AVELLO C-148/02 ügy segítségével bizonyítható be.

Az ügy 29. pontjában az Európai Bíróság kifejtette a Szerződés 12. cikkelyére - mely tilt minden állampolgárság szerinti diszkriminációt - hivatkozhatnak a ketős állampolgárok a tagállamok családnévvel kapcsolatos szabályokkal kapcsolatban.

Az Európai Bíróság kifejti a 22. és a 23. pontokban, hogy az Európai Polgárság alapján a személyek ellenkező közösségi szabály hiányában a közösségi jog alkalmazási területén belül a jogegyenlőséget követelhetnek.

A 25. pontban az Európai Bíróság kifejti, hogy a névadással kapcsolatos rendelkezések a tagállamok kompetenciájában maradnak,

ennek ellenére a tagállamoknak figyelembe kell venniük a közösségi jog rendelkezéseit, nevezetesen a személyek szabad mozgására vonatkozó rendelkezéseket.

Az Európai Bíróság a 28. pontban kifejti, hogy a tagállamok nem hivatkozhatnak arra, hogy egy polgárunk rendelkezik egy másik tagállam állampolgárságával is.

Az Európai Bíróság a 30. és 31. pontokban kifejtette, hogy a Szerződés 12. és 17. pontjainak kombinált alkalmazásából eredően az következik, a diszkrimináció tilalmának figyelembe vételével, hogy az azonos helyzeteket nem lehet különféleképpen elbírálni, valamint a különféle helyzeteket sem lehet azonosan elbírálni.

A Garcia-ügyből az is kitűnik, hogy a családi és utónevek írásmódjával kapcsolatban a tagállamok nem hivatkozhatnak a különösen fontos közérdekre sem.

A 26. pontból az is kitűnik, hogy a közösségi jog nem alkalmazható a tisztán belső helyzetekre.

Bemutatok olyan helyzeteket, amiből kitűnik, hogy a szóban forgó nemzeti rendelkezés ellentétes a közösségi joggal, nevezetesen a Szerződés 12. és 17. cikkének kombinált alkalmazásával: Egy más tagállam állampolgárságával rendelkező házaspár a Szlovák Köztársaság területén jogszerűen tartózkodik, majd ezt követően megszerzi a szlovák állampolgárságot eredeti állampolgársága megtartása mellett. Egy másik személy, akinek eredetileg a szlovák helyesírás szerint volt bejegyezve a neve, egy másik tagállam területén élve megszerezte annak állampolgárságát. Visszatérve a Szlovák Köztársaság területére névváltoztatási kérel-

met nyújt be, és pozitív válasz esetén illeték befizetése mellett a névváltoztatást megteheti.

Ebből következik, hogy a szóban forgó nemzeti rendelkezés ellentétes a közösségi joggal, mert megsérti az Európai Bíróság Garcia Avello ügy 31. pontjában kifejtett jogelvét.

A Firma Feryn-ügy C-54/07

Ebben az ügyben az Európai Bíróság a 2000/43/CE irányelv értelmezésével kapcsolatban fektetett le fontos alapelveket.

Az alapügyben a 2000/43/CE irányelvben megfogalmazott egyenlő bánásmódot elősegítő belga hatóság nyújtott be keresetet a belga bíróság előtt a Feryn cég ellen.

A Hatóság a cég publikus, a sajtóban is megjelent kijelentéseire alapozza keresetét, mely szerint a nyílászárók beépítésével foglalkozó cég ügyfelei többségének kívánsága szerint, akik nem szeretik, ha marokkói felmenőkkel rendelkező munkások belépnek az otthonukba, a cég az álláshirdetéseiben kijelentette, hogy nem alkalmazza ezen etnikai háttérrel rendelkező személyeket.

Fontos ugyanakkor megemlíteni, hogy a cég ténylegesen alkalmaz marokkói felmenőkkel rendelkező személyeket.

Az Európai Bíróság a 22. pontban elismeri, hogy a 2000/43/CE irányelv akkor használja a rassz, vagy az etnikai hovatartozás miatti közvetlen diszkrimináció fogalmát, ha egy személy ezekből az okokból sérelmet szenved.

A 23., 24. és 25. pontokban az Európai Bíróság kifejti, hogy meghatározható sér-

tett hiányában nem zárható ki a 2000/43/CE irányelv szerint a közvetlen diszkrimináció fennállása. Az Európai Bíróság szerint az irányelv célja egy szociális beilleszkedést elősegítő munkaerőpiac létrejöttének elősegítése, ezért e cél megvalósítása nehézségekbe ütközne, ha csak a már sérelmet szenvedett személyek indíthatnak eljárást az irányelv alapján, hiszen egy ilyen a jogvita tárgyát képező kijelentésnek egyértelműen visszatárhoz erejük van arra nézve, hogy a kijelentések célpontjai jelentkezzenek az adott állásra.

A 26. pontban az Európai Bíróság kifejtette, hogy az a kérdés, miszerint fennáll-e a közvetlen diszkrimináció a 43/2000/CE irányelv szerint, nincs kapcsolatban az irányelv 7. cikkelyében biztosított eljárási lehetőséggel, melyekkel azok a személyek élhetnek, akik úgy vélik, hogy sérült az egyenlő bánásmódhoz való joguk.

Az irányelv azonban csak minimális elvárásokat fogalmaz meg az Európai Bíróság szerint, tehát a tagállamoknak jogukban áll a személyeket hatásosabban védelmező rendelkezéseket hatályban tartani.

AColim-ügy C-33/97

Ebben az ügyben az Európai Bíróság a Szerződés 30. cikkelye alapján meghatározza, hogy a tagállamok milyen nyelvi követelményeket támasztanak a más tagállamból származó import termékek leírásával, használati utasításával kapcsolatban.

Az Európai Bíróság megállapította, hogy a tagállamok csak azt írhatják elő, hogy a területükön forgalmazott termékek kapcsán a vásárlók

tájékoztatására szolgáló információk a fogyasztók részére könnyen érthető nyelven legyenek feltüntetve, illetve e rendelkezések megkülönböztetés nélkül minden gyártóra vonatkoznak.

A Christos Konstantinidis-ügy C-168/01

Ezzel az ügygel kapcsolatban egy görög állampolgárságú, de Németországban letelepedett személy névírásának közösségi joggal kapcsolatos problémáit szeretném bemutatni.

Konstantinidis úr német anyakönyvvezető előtt házasságot kötött, és a házassági anyakönyvi-kivonatába úgy konvertálták a német hatóságok a cirill betűket latin betűkké, hogy a név írásmódja nem egyezett a tényleges kiejtéssel.

Konstantinidis úr sérelmezte a kialakult helyzetet. Véleménye szerint a neve kiejtése és írásmódja miatti különbségek hátrányosan érinthetik az ügyfélkörével kapcsolatos helyzetét.

Az Európai Bíróság szerint a letelepedés szabadságának biztosítása a közösségi jog egyik alappillére, és annak ellenére, hogy a Szerződéssel nem ellentétes a cirill betűk latin betűkké konvertálása, abban az esetben, ha a nemzeti jogszabályok szerinti konvertálás rosszabb helyzetbe hozza a más tagállamok polgárait a saját polgárokénál, akkor az a nemzeti jogszabály ellentétes a közösségi joggal.

A Racke GmbH-ügy C-162/96

Ezt az ügyet nemzetközi szokásjog, valamint a pacta

sunt servanda elvének Európai Bíróság általi figyelembe vételének bemutatásáért tartottam fontosnak.

Ez az ügy konkrétan nem hozható összefüggésbe a szlovák nyelvtörvénnyel, ennek ellenére a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között létrejött, alapszerződésben lefektetett kisebbségvédelmi rendelkezések esetleges Európai Bíróság előtti érvényesíthetőségéhez nyújthat segítséget.

Az alapügy tárgyát egy Jugoszlávia és az Európai Közösség között megkötött kereskedelmi egyezmény háborús okokból történt felfüggesztése miatt kialakult jogvita képezte.

Az Európai Bíróság ebben az ügyben az előzetes döntéshozatali eljárás keretében vizsgálta meg a kompetenciáját a nemzetközi jogi alapelvek közösségi jogban való alkalmazhatóságával kapcsolatban.

A 24. pontból kitűnik, hogy a Bécsi Egyezmény, mely nem köti sem a közösségeket, sem minden tagállamot, mintegy kodifikálta azt a nemzetközi jogi alapelvet, mely szerint bizonyos feltételek fennállása esetén a körülmények megváltozása előidézhetheti a szerződések alkalmazhatóságának felfüggesztését.

Az Európai Bizottság véleménye szerint az Európai Bíróságnak nincs kompetenciája a nemzetközi szokásjog értelmezéséhez.

Az Európai Bíróság véleménye szerint azonban az előzetes döntéshozatali eljárás során a bíróság kompetenciája kiterjedhet a nemzetközi jogi normák értelmezésére is.

Az Európai Bíróság a 45. pontban kifejtette, hogy az Európai Közösség kompetenciát a nemzetközi jog

betartásával kell gyakorolni.

A 49. pontban az Európai Bíróság kifejtette, hogy a pacta sunt servanda elve minden jogrendszer egyik legalapvetőbb elvét képezi, és a nemzetközi jogban ez azt jelenti, hogy a szerződéseket jóhiszeműen kell végrehajtani.

Bizottság/Belga Királyság C-211/91

Az ügyben az Európai Bizottság indított kötelezettségszegési eljárást a belga állam ellen.

Az Európai Bizottság többek között azért indított keresetet, mert a törvényhozó a flamand területen megtiltotta a más tagállamok területén lévő televíziós társaságok számára műsoraik flamand területen való sugárzását.

Az Európai Bíróság az 5. és a 6. pontokban megállapította, hogy ez a rendelkezés sérti a Szerződés a szolgáltatások szabad áramlásáról szóló rendelkezéseit, hiszen megakadályozza a más tagállamok területén bejegyzett televíziós társaságokat, hogy szolgáltatásukat flamand területen kínálják.

A belga kormány szerint ez a rendelkezés a sajtóban meglévő pluralizmus megőrzésére irányul, hiszen a reklámbevételek lehetővé teszik a nemzeti társaságok gazdasági életképességét.

Az Európai Bíróság szerint a szóban forgó nemzeti rendelkezés valójában a reklámbevételek megőrzésére irányul, ezért nem elfogadható.

A 11. pontban az Európai Bíróság kifejtette, hogy az állandó bírói gyakorlat szerint abban az esetben, ha olyan nemzeti rendelkezésről van szó, amely nem megkülön-

böztetés nélkül alkalmazandó, a szolgáltatások szabadságának korlátozása csak a közrend, a közbiztonság és a közegészség érdekében alkalmazható.

Otto Bickel ügy C-274/96

Ebben az ügyben az Európai Bíróság egy büntetőeljárás nyelvi kérdéseit vizsgálta meg a közösségi jog vonatkozásában.

Az alapügyben egy osztrák és egy német állampolgárságú személy ellen indult büntetőeljárás az Olasz Köztársaság területén. Az olasz jogszabályok a kérdéses területeken az ott letelepedett németajkú személyek részére lehetővé teszik a büntetőeljárás német nyelven való lefolytatását, az ország más területein élő, illetve a más tagállamok németajkú lakosai azonban nem élhetnek ezzel a lehetőséggel a nemzeti jogszabályok alapján.

Az olasz kormány véleménye szerint a szóban forgó rendelkezés az adott régióban élő németajkú lakosság etnikai és kulturális elismerésére szolgál, következésképpen e rendelkezést nem kell kiterjeszteni a más tagállamok állampolgáira, akik időlegesen tartózkodnak az adott régióban.

Az Európai Bíróság szerint igaz, hogy a bírósági eljárások nyelvi kérdéseinek meghatározása a tagállamok kompetenciája, azonban ezeknek a rendelkezéseknek nem szabad diszkriminációhoz vezetniük olyan területeken, ahol a közösségi jog a garantálja az egyenlő bánásmódot. Illetve ezeknek a rendelkezéseknek nem szabad korlátozniuk a közösségi jog által garantált alapjogokat.

Az Európai Bíróság szerint egy olyan nemzeti rendelkezés, amelyben egy tagállam

meghatározott területen való tartózkodáshoz köti azt a lehetőséget, hogy az érdekelt személy a saját nyelvét használja egy büntetőeljárás nyelveként, az a saját állampolgárokat részesíti előnyben a más tagállamok polgáraival szemben, akik éltek a Szerződés a személyek szabad mozgását biztosító rendelkezésével, ennél fogva ez a rendelkezés ellentétes a közösségi jog diszkriminációt tiltó rendelkezéseivel.

Az Európai Bíróság szerint egy ilyen helybennlakási feltétel csak akkor lehet elfogadható a közösségi jog szerint, ha az adott rendelkezés különösen fontos közérdek előmozdítására irányul.

Az olasz kormány szerint a szóban forgó nemzeti rendelkezés kisebbségvédelemre irányul. Az Európai Bíróság szerint a kisebbségvédelem képezheti a különösen fontos közérdek tárgyát, ebben a helyzetben azonban ez az érvelés nem lehet elfogadható, hiszen a nyelvhasználat más tagállamok állampolgáira való kiterjesztése nem akadályozza a kisebbségvédelmet.

United Pan –Europe Communications SA Belgium ügy C-250/06

Ebben az ügyben a televíziós programok sugárzásával kapcsolatos egyes közösségi jogi problémákat szeretnék bemutatni.

Az 28. pontban az Európai Bíróság kifejtette, hogy az állandó bírói gyakorlat értelmében a televíziós programok sugárzása, ideértve a kábelen történő továbbítást, a Szerződés 49. cikkelyébe, a szolgáltatások szabadságába tartozik.

Az Európai Bíróság a 29. pontban kifejti, hogy a szolgáltatások szabad áramlása

az állandó bírósági gyakorlat szerint nemcsak minden más tagállamból érkező szolgáltatóval szembeni diszkrimináció tilalmát követeli meg, hanem minden olyan nemzeti rendelkezés hatálytalanítását, amely annak ellenére, hogy egyformán vonatkozik minden szolgáltatóra, alkalmas lehet arra, hogy zavarja, illetve kevésbé vonzóvá tegye az adott területet a más államokból jövő szolgáltatók számára.

Az Európai Bíróság a 36. pontban megállapította, hogy a jogvita tárgyát képező nemzeti szabályozás előnyösebb helyzetbe hozta a hazai szolgáltatókat - ennek a kérdésnek a bővebb elemzésébe azonban nem kívánok kiérni -, ennél fogva a szóban forgó rendelkezés alkalmas lehet arra, hogy sérti a Szerződés 49. cikkelyét.

Az Európai Bíróság a 41. pontban kifejtette, hogy az állandó bírói gyakorlat szerint a kulturális politika alkalmas lehet arra, hogy különösen fontos közérdekként indokolja a szolgáltatás szabadságának korlátozását.

A belga kormány szerint a szóban forgó nemzeti rendelkezés a televíziós programok plurális jellegének megőrzésére irányul, biztosítva, hogy a Brüsszeli két nyelvű régió lakosai számára hozzáférhetőek legyenek a helyi hírek és a kulturális programok.

Az Európai Bíróság a 44. pontban kifejtette, hogy a tagállamok hatóságai viszonylag tág mozgástérrel rendelkeznek, a kulturális politika területén a pluralizmus megőrzése érdekében életbe léptetett rendelkezések semmi esetre nem lehetnek aránytalanok a kitűzött célhoz képest, valamint e rendelkezések nem vezethetnek a más tagállamok polgárainak diszkriminációjához.

Kisebbségi nyelvhasználat Szlovákiában egy ET-jelentés tükrében

Az Európa Tanács kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos ajánlásait 2011 végéig vizsgálják meg az érintett minisztériumok, s eddig dolgozzák ki azt is, mit tartanak megvalósíthatónak az ET Miniszteri Bizottságának ajánlásai közül. Többek közt ilyen határozatot hozott 2010 őszén a szlovák kormány, amely jóváhagyta az Európai Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Chartájának szlovákiai végrehajtásáról készült II. jelentést.

Szlovákia kormánya a döntéssel a III. ellenőrző jelentésre készül, melyet 2012 novemberében kell benyújtania az Európa Tanácsnak. A nyelvi charta Szlovákiában 2002. január elsejétől hatályos. Rendelkezései kilenc kisebbségi nyelvre vonatkoznak, a bolgárra, a csehre, a horvát, a magyarra, a németre, a lengyelre, a romára, a ruszinra és az ukránra. Ezek a nyelvek különböző kritériumok alapján három csoportba vannak besorolva: 1) magyar nyelv, 2) ruszin és ukrán nyelv, 3) a többi nyelv.

A második ellenőrző jelentést az SZK Külügyminisztériuma 2008. június 4-én fogadta el és 2008. július 30-án terjesztette az Európa Tanács főtitkára elé. Az ET szakértői bizottsága 2009. február 12 – 13-án vizsgálódott Szlovákiában, egyrészt terepen, azaz a kisebbségi közösségek soraiban vizsgálta nyelvi jogaik érvényesíthetőségét, másrészt Po-

zsonyban a központi államigazgatási szervekkel konzultált. 2009 májusában a kormányzati szervek elé terjesztette jelentését észrevételezés céljából. A 115 oldalas, részletes értékelő jelentés minden szlovák kötelezettségre kiterjed, mind a 9 nyelv vonatkozásában. A jelentés nagyra becsüli a szlovák szervek készséges együttműködését, ám általánosan komoly problémának tartja a nemzeti kisebbségek nyelvhasználati jogai érvényesítésének feltételül megszabott 20 %-os lakossági arányt, mivel ez lehetlenné teszi a kisebbségi nyelv hivatali használatát ott, ahol ugyan jelentős számú kisebbség él, de nem teszi ki ezt a 20 százalékot. Ezt a „területi behatároltságot” a bizottság összegegethetetlennek tartja a charta szellemével, és felszólítja a szlovák hatóságokat, hogy ezt a korlátot küszöböljék ki. A jelentés foglalkozik az egyes kisebbségi nyelvek

közoktatásban, bíróságokon, közigazgatási szerveknél, médiában, kultúrában, gazdasági és társadalmi életben, határokon átnyúló együttműködésben betöltött szerepével. Ezekhez Szlovákia megjegyzéseket fűzhetett 2009 augusztusának végéig. Ezek összegzését követően születtek meg azok az ajánlások, melyeket az ET Miniszteri Tanácsa címezett Szlovákiának 2009. november 18-án, s főleg az alábbiak végrehajtását kéri:

1. bírálják felül azt a feltételt, hogy egy adott településen akkor használható a kisebbség nyelve a hivatali érintkezésben, ha az egy nemzetiséghez tartozók lélekszáma eléri legalább a 20 százalékot;

2. biztosítsák be az összes kisebbség nyelvének oktatását az oktatási rendszer minden szintjén, s erről a lehetőségéről tájékoztassák a szülőköt;

3. javítsák a pedagógusok felkészítésének színvonalát

és hozzanak létre az elfogadott intézkedés megvalósítását figyelő, illetve az elért haladást értékelő szervet;

4. javítsák a közszolgálati televízió és rádió kisebbségi adásainak elérhetőségét minden kisebbség nyelvén, és támogassák a kereskedelmi rádiók és televíziók kisebbségi nyelveken történő adásait a hatályos korlátozó törvényi előírások megszüntetésével;

5. támogassák a kisebbségi nyelvű újságok kiadását;

6. továbbra is fokozzák az erőfeszítéseket annak a gyakorlatnak a felszámolása érdekében, hogy roma gyermekeket indokolatlanul kiskorú iskolába küldjenek, és szorgalmazza a roma gyermekek roma nyelven történő oktatásának általánossá tételét.

Ezeket az ajánlásokat részletesen lebontva meg is magyarázza a jelentés. A községenkénti 20 százalékos küszöböt sokszor kifogá-

solják. A magyarázatból kiderül, hogy a százalékos nyelvhasználati korlát teljes elvetését tartanak helyesnek mindenütt, ahol több azonos nemzetiséghez tartozó egyén él. A nagyobb településeken ugyanis akár több ezres kisebbség is élhet, de nem juthat hozzá nyelvi jogaihoz (Pozsony, Kassa). Szól a jelentés arról is, hogy minden állampolgár, aki anyanyelvén ír levelet valamely hatóságnak, hivatalnak, az anyanyelvén kapjon rá választ is (az emberjogi biztos gyakorlatát idézi jó példaként). A jelentés azt is javasolja, a vegyesen lakott területen tegyék lehetővé a nemzeti kisebbségek nyelvének tanulását a többségi nemzethez tartozók számára is. Ugyancsak megfontolásra javasolja, hogy a helység-névtáblák használatát se kössék százalékarányhoz, és kimondottan szóvá teszi, hogy a jelenlegi gyakorlat – amikor is a nemzeti kisebbség nyelvén feltüntetett helység-név kisebb méretű, mint

az államnyelvű tábla – alacsonyabb-rendűséget sugall. Hiányolja a kisebbségi nyelvű feliratokat az irányjelző táblákról.

Kifogásolja a jelentés, hogy kisebbségek által nagy számban lakott területeken sem kötelező az ő anyanyelvükön írt használati utasítást mellékelni az árucikkekhez, hogy a gazdasági életben, az írásos dokumentumokban szinte kizárólagos az államnyelv használata, még ott is, ahol kizárólag azonos nemzetiségű kisebbséghez tartozó emberek dolgoznak együtt.

Kiemelten fontosnak tartja a jelentés, hogy bármilyen megkötéstől függetlenül minden kisebbségi a közoktatás rendszerén belül juthasson hozzá anyanyelvű tanulásához, tehát a szórványban élő is.

Ezzel a kérdéssel nemzeti-segélyekre lebontva is külön-külön foglalkozik, és a harmadik jelentésben az ET pl. választ vár arra is, hogy a zsidó kultúra támogatásán belül

mennyit fordít Szlovákia a jiddis nyelv oktatására, és az eddigi szlovák érvelés ellenére továbbra is sürgeti a bolgár és lengyel nyelv tanításának megoldását is. Külön fejezetet szentel a jelentés a ruszin kisebbség iskolai oktatásának, ugyanígy a roma kisebbségnek, esetükben a roma nyelvű oktatás bevezetését és kiterjesztését szorgalmazza. Az összes kisebbségre vonatkozóan ajánlasként fogalmazza meg az anyanyelvi képzést minden szinten, a szakképzést és a pedagógusképzést, illetve anyanyelvű pedagógusképzést beleértve. Mivel az utóbbira állami szinten eddig nem nyílt lehetőség, a jelentés ajánlásban fogalmazza meg, hogy az eperjesi és a komáromi, illetve a nyitrai egyetemen, a pedagógusképző karokon létesüljön ilyen központ, valamint a kisebbségek közoktatásával foglalkozó kutató és fejlesztő központ.

Visszafojtottan ugyan, de keményen bírálja a jelentés, hogy a közmédiák nem-

zeti kisebbségek nyelvén sugárzott adásai rendkívül kis műsoridejűek és nagyon rosszak a vételi feltételeik. Kimondottan kifogásolja, hogy a nemzeti kisebbségek csoportjainak nincsenek napilapjaik, sőt még hetilapjaik sem. A romákat külön is említi, amikor a napilap hiányát kifogásolja. A médiával kapcsolatosan az államnyelvtörvényből eredeztetett törvényi korlátozások eltörlését hangsúlyozza.

A szlovák külügyminisztérium szerint általános európai szabályozás arra vonatkozóan nincs, hogy egy-egy országnak hogyan kell bántania az ajánlásokkal, ezért a kormány úgy döntött, a jövő év végéig az emberjogi és kisebbségügyi alelnök, az oktatási, a kulturális, a belügy-, az igazságügyi, a gazdasági, a munka-, szociális és családügyi, a közlekedési és a külügyminiszter megvizsgálja, milyen intézkedések hozhatók meg a javaslatok alapján.

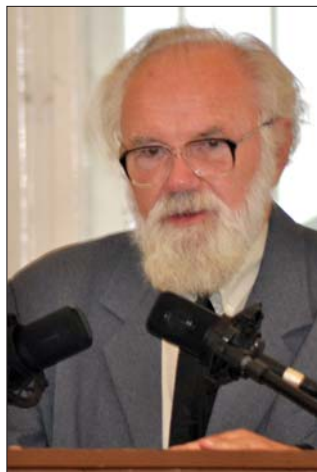
ngyr

A dunaszerdahelyi tüntetés margójára

KONCSOL LÁSZLÓ írása

A mi nyelvünket is a teremtő Úr ültette lelkünkbe, ő bízta ránk, hogy éljünk vele, őrizzük és gyarapítsuk, mert része a Teremtés csodájának és eszköze emberi kiteljesedésünknek. Az örök Istenre kell hát hallgatnunk, nem a semmiből felbukkanó és oda visszahulló demagógokra. Senkinek sincs joga, hogy nyelvemet, a számomra legfontosabb személy, anyám nyelvét, Isten művét, hivatásom eszközét és célját pusztítsa, vagy az ésszerűség határain túl korlátozza. Szlovákia kormánykoalícióját messze ragadták a túlára-

dó nemzetimádat lovai, ki a versenypályáról, veszélyes vadvizek és lápok közé, ahol a ló és hajtója könnyen nyakát szegheti, ahonnan visszaút nehezen van, ahol a közelmúlt európai esetei is mutatják - pusztulásuk réme is fenyeget. A bel- és külviszályok mindig gyűlölködő és uszító szavakkal mondatokkal és társadalmi csoportok jogainak korlátozásával kezdődnek. Szidalmak záporai hullanak a fejünkre évek, a rendszerváltás első hetei óta, s az uszítás tetteket - kormányhatározatokat és törvényt érlel. Er-

re volt jó nekik a szólás szabadsága. Kormánykoalíciónk politikai gondolkodását a diktatúrák logikája irányítja. Nem csoda, hisz hangadói és vezetői azokban a

rendszerben szocializálódtak, azt tapasztalták, tanulták, hallották és részben gyakorolták. Szerintük az állam és a korirány nem szolgál, hanem uralkodik. A polgár nem szabad ember, hanem alattvaló. Az állam a parancsuralmi államelmélet felfogásában erőszakszervezet, amely kénye-kedvére, ötletszerűen is gyúrhatja alattvalói életét. Nem kibontakozásukat segíti, hanem kényszeríti őket. Abszurd törvényeket hoz ellenük.

A demokratikus állam nem elnyomó gépezet, hanem a polgárok megbízottja abból a célból, hogy kiteljesedésüket, egyetlen földi

életük szabad kibontakozását biztosítsa. Az államot a polgár tartja el nem kevés adójával, ő pénzeli, hogy neki szolgáljon. Nem a polgár, hanem az állam a szolga, s ha az állam jól fizetett irányítói rosszul szolgálnak, mint rossz szolgákat el szokás csapni őket. "Občan, to znie hrdo" (A polgár büszke szó) - írta Dominik Tatarka, akitől sok szöveget magyarra fordítottam, hogy könyvünket 1968 után bezúzzák azok, akik nem egészen így gondolták a dolgot. Akkor idegen harckocsik, most kocsmatöltelék hegyibetárok próbálják belénk fojtani a szabad szót és gondolatot.

Az egyházakat saját belső, az isteni kinyilatkoztatásból eredő törvényei irányítják. A kormánykoalíció nem írhatja fölül sem a 11. vatikáni zsinat, sem a protestáns vallásfelekezetek, sem az ortodox egyház, sem a zsidóság hitéletének belső törvényeit, a kánonokat; a nemzetpolitikai agresszió lepattan róluk. Ki mer cinikusan belenyúlni a halottak iránti kegyelet akusaiába, a temetkezés fájó misztériumába? Akik ezt a képtelen törvényt kifőzték és valami vak és süket nemzeti részegségben meg is szavaz-

ták, gondolják már meg, hogy az orvos nem hivatalnok, hanem az én adógarasaimból eltartott személy, akit hippokratészi esküje kötelez arra, hogy gyógytson, bármilyen nyelven sugom a fülébe panaszaimat. A posta is az én koronáimból és euróimból épült föl, s illetékeim fejében engem szolgál, bármilyen nyelven, ha japánul vagy indonézül vetem is oda azt a pár szót dolgozójának. Ő sem úr, hanem szolga, az én szolgám. Ugyanígy minden hivatal: ő van értem, és nem fordítva. Én alkalmazom és tartom el őt, s nem ő engem: én parancsolok neki, nem ő énnekem.

A latin minister szolgát jelent. Az én szolgámat, a polgár ügyeinek szorgalmas, hű intézőjét. Minden állampolgáréit. Ez a képtelen koalíció, amely igyekszik korszerű gazdaságot építeni, míg teljesen értelmetlenül és értelem nélkül, hisz előbb cselekszik, s csak aztán esik gondolkodóba, egy rég elavult, XIX. századi nemzetpolitikát művel, s az ország etnikumait egymás ellen hangolja. Nemcsak az ország magyar polgárait, az Európai Unió elveit, belső

harmóniáját árulja el, hanem a szlovák nemzet lelkén is sebeket ejt. A gyűlölet betegség, amelynek gyógyítása egy tartós majdani másféle kormányzatra vár, és bonyolult feladat lesz; a családokban, óvodákban és iskolákban kell megkezdeni. Feledni azonban, sajnos, nem lehet koalíciónk kinyilatkoztatásait és egyre elvadultabb tetteit; a jövő történelme emlegetni fogja őket. Fölemlítjük a XIX. század második felének magyar kormányzati hibáit és bűneit, irulunk-pirulunk értük, de a szlovák és a cseh bűnököt is emlegetni fogjuk: a Beneš-dekrétumokat, a csehek ki-brudalását Szlovákiából, a zsidók kiszolgáltatását Hitlernek, a németek kitoloncolását, a rovásunkra végrehajtott földreformot, a magyar vagyonok elkobzását, a belső gyarmatosítást, a magyarok kényszermunkáját, a kikényszerített lakosságcsere-t, az iskolák - minden magyar iskola - bezárását, a magyar élő és írott szó tilalmazását öt éven át — és minden egyebet, amely valaha is a szlovákiai magyarok emberi méltóságára és polgári szabadságjogaira tört. A csehszlovák köztársasági elnök, Václav Havel pozsonyi megkergetését, a szlovák köztársasági elnök fiának elrablását, a magyar köztársasági elnök kitiltását Révkomáromból, például.

1984-ben egy nemzetközi írótalálkozó katalán résztvevője elmondta, hogy ha Franco fasiszta diktatúrájában egy barcelonai nyitott ablakon át a spanyol csendőrök katalán szót hallottak kiszűrődni, bedörömböltek, és bekiabáltak, hogy tessék spanyolul beszélni, mert Spanyolországban vagyunk. A dolog ismerős: Na Slovensku po slovensky. Ellenpéldája ennek Finnország: a tíz százaléknyi svéd kisebbség kedvéért minden finn gyermek kötelezően tanulja a svédet, a finn hivatalokban csak svédül is tudó szakembereket alkalmaznak, az országban minden felirat kétnyelvű, bélyeg, pénz, okirat úgyszintén, s a finn hadseregnek svéd vezényleti nyelvű alakulatai is vannak, aki svédül akarja hallani, hogy jobbra vagy balra át, ezekbe a csapattestekbe irányítják, akár svéd, akár finn anyanyelvű az illető. A közel ezeréves békés magyar-szlovák együttélés nevében várjuk, hogy a szlovák politika stratégiai látomásában földerengjen ez a kép, a finn megoldás vágyképe, s törni kezdje a fejét az e célt követő taktikai lépések kidolgozásán. A XIX. század utolsó harmadának hibáiért és bűneiért nem a mátyusföldi Mari nénin és a bodrogközi János bácsin kell elverni a port: sem ők, sem ősök nem vétettek a szlovák-

koknak Még én sem - mi sem, akik itt most együtt vagyunk. 1945-1950-ben pofonokat kaptunk magyar szavainkért. Volt, ahol a tanítótól a nyakleves, a tenyeres vagy a körmös járta. Után, vasúton a pofon, vagy a kopaszra nyírás. Most a nyelvtörvény szerint, bár tegnap a budapesti szlovák nagykövettől úgy hallottuk, hogy a pénzbüntetés dolgában a kormány részleges visszavonulót fűjt, s magán-személyeket nem szankcionál, az államhatalom pénzt akar nyelvem használatáért. Ötezer euro - százötvenezer hatszázharminc szlovák korona. Amikor meghallottam, mindjárt számolni kezdtem: nyugdíjam, nem titok, 299 euró, ez egy évre 3588 euro, vagyis 108 092 korona.

Nem elég egy nyelvrendőri büntetés legombolására, jövő évi nyugdíjamból kell még törlesztenem 42 528 koronát, azaz 1412 eurót. Nem fizetek, nem fizethetek, gondoltam rögtön, mert mertem a postán, az orvosnál, mit tudom én, hol, Istentől kapott és szülőanyámtól tanult nyelvemmel, hivatásom eszközével élni, amely soha senkinek sem ártott, amely emberi kapcsolataink és egy kultúra építésének eszköze, s csak egy félőrrült, elvakult, előbb cselekvő, csak aztán gondolkodó, gyűlölettől átitatott agyú embercsoport nyelvi egyenmősítő buzgalmának áll az útjában. Nem fizetek, gondoltam, a büntetést börtönnel váltom ki. Gazdagodom egy élménnyel, biztosan jó lesz

még valamire a pályámon.

Minden háborúság, bel- és külvizsálya szavakkal kezdődik. Uszítással, szidalmakkal, gyűlöletkeltéssel indul. A többségi Milosevic-tyel, Slotával, ezzel-azzal. Aztán jönnek a törvények, a pofonok, a magyarverések, a tömegverekedések, végül a fegyver és a vér. Szolgáink,

miniszter urak: ezt az utat vizionáljátok? Akkor a véget is látnotok kell, a történelem mutogatja nekünk. Nem minden szabad, ami lehetséges: ezt fontoljátok meg, amikor törvényeket hoztok ennek a szép, Istentől békére, virágzásra teremtett, több etnikumú, kultúrájú, nyelvű országnak.

Varga Sándor:

A szlovákiai magyarság az önfeladás útján?

A 2010 júniusi szlovákiai választásokon a 2006 óta kormányzó populista baloldali és a szélsőséges nacionalista pártok szoros vereséget szenvedtek, és így a jobb-közép pártok, mindössze 5 fős többséggel, hozhattak létre kormánykoalíciót.

Ennek az új formációnak azonban nem tagja a Magyar Koalíció Pártja (MKP), amely még a parlamentbe jutáshoz szükséges 5 százalékos küszöböt sem tudta átlépni. A választások eredményének közzététele óta folynak az elemzések, amelyek az MKP kudarcát próbálják feltárni. Az MKP-n kívüli elemzések általában a pártvezetés hibáival magyarázzák a vereség okát. Elsősorban Csáky Pál elnök és Duray Miklós stratégiai alel-

nök nevét ragozzák különböző téves politikai lépések összefüggésében.

Maga az MKP nemrég lezajlott kongresszusán szintén elemezte a sikertelenség okait és levonva a következményeket, lemondott a teljes elnökség. A párt új elnöke, az egyik eddigi alelnök, Berényi József lett. Csáky Pál és Duray Miklós az új felál-

lású, részben megfiatalított elnökségben nem vállaltak tisztséget.

Az MKP sikertelenségének okait többek között, sokan a pártból 2009-ben eltávozott Bugár Béla és követői által létrehozott szlovák-magyar vegyes párthoz, a Most-Híd-hoz való helytelen viszonyulás következményének vélik betudni. Ezt részben az MKP elemzése is így látja. Sokat foglalkoztunk a kampányban a Most-Híd esélyeinek negatív taglalásával és kevesebbet a saját programunk terjesztésével – mondja az MKP elemzése. Egyes elemzők azt is felrötták az MKP-nak, hogy túlságosan elkötelezte magát a magyarországi FIDESZ-KDNP szövetség mellett, amely a határon-túli magyar kisebbségek jogainak érvényesítése mellett állt

ki és a magyar választások után törvényt is elfogadott a magyar állampolgárság könnyített módon történő megszerzéséről. Az elemzések által felvetett okokat hosszan sorolhatnánk tovább, azonban az az érzésünk, hogy a lényegről az elemzők nem beszélnek.

Mi is történt valójában?

A baloldali-nacionalista Fico-kormány idején, 2006-10 között, vehemens támadások érték a szlovákiai magyarok kisebbségi jogait. A nyelvhasználat és az oktatás terén törvényekkel és jogszabályokkal korlátozták ezeket. A közélet, valamint a sajtó és a média világában pedig állandó nyomásnak és támadásoknak volt kitéve a szlovákiai magyarság, gyakran pedig külön az MKP és annak vezetői. Gondoljunk

csak J. Slota és R. Fico kirohanásaira, a Malina Hedvig-ügyre, a dunaszerdahelyi stadionban történt indokolatlan rendőri támadásra a magyar szurkolók ellen. Nos ebben a nehéz időszakban az MKP azt tette, amit egy tisztességes párt tesz, kiállt a választóinak érdekei mellett. Törvényt nem sértett, szélsőséges megnyilatkozások nem hangzottak el részéről. Ennek ellenére a hazai szlovák sajtó jelentős része minden indok nélkül szélsőséggel vádolta az MKP-t, annak elnökét és alelnökét. Ezt részben egyes magyarországi és nyugat-európai lapok is átvették. Az MKP-val szemben elkezdtek méltatni a Most-Híd szlovák-magyar vegyes pártot. Óriási nyomás alá került tehát az MKP. A szlovákiai magyarok jelentős része pedig elbizonytalanodott. Tartva a szlovák nacionalista erők magyarellenességétől megpróbált a simább megoldások felé tájékozódni. Ezt pedig a Most-Híd kínálta. Kevésbé következetes jogvédelemmel, a „kis lépések politikájával” (Bugár B.) a kisebbségi jogok terén.

Ez a választások eredményén is megmutatkozott. A Most-Híd-ra kis híján kétszer annyian szavaztak mint az MKP-ra. Az arány 109 ezer (4,33 %) a 205 ezerhez (8,12 %) a Most-Híd javára. Még a legkompaktabb magyar körzetekben is a Most-Híd kapott több szavazatot. Komárom körzetében ugyan

csak 3 százalék volt a különbség, de Dunaszerdahely körzetében 18 százalékkal szavaztak többen a Most-Hídra. Egyedül a Párkány körüli kiskörzetben kapott 7 százalékkal több szavazatot az MKP. Ez az eredmény azt jelenti, hogy a szlovákiai magyarok többsége nem igényli a kisebbségi jogok következetes védelmét, és ezzel egyúttal lemond a nemzeti identitásának megtartásához szükséges eszközök jelentős részéről. Tartásában megroppant a felvidéki magyarság. A győzteseknél persze egyelőre bizakodás uralkodik. A Most-Híd tagja lett a kormánykoalíciónak. Bizonyos pozíciókat is betölthetnek a párt képviselői egyes nemzetiségi szempontból jelentősnek számító hivatalokban, de már elkezdődött az alkudozás a szlovák pártok részéről, hogy mit igen és mit nem a kisebbségi jogok terén. Egyelőre kialakulóban van a kormány politikája, nem látni pontosan a körvonalait, de azt már közölték, hogy kisebbségek jogállásáról szóló törvényt nem hajlandók bevinni a kormányprogramba.

Nos, az európai tapasztalat azt mutatja, hogy az őshonos kisebbségek önazonosságának megőrzése csak igen következetes, kisebbségi jogokkal körülbástyázott, öntudatát megőrzött kisebbség esetében lehet csak sikeres. Lásd a dél-tiroli német nyelvű osztrák kisebbség,

vagy a spanyolországi baszkok, vagy a finnországi svédek példáját. Ezen a téren a szigorú következetesség igen fontos. Ezt vallotta a dél-tiroli néppárt nemrég elhunyt legendás vezetője, Silvius Magnano is, aki kijelentette, hogy a kétnyelvűségben annyira következetesnek kell lenni, hogy nemzetiségi területeken még a WC-t is kétnyelvűen kell megjelölni.

Hol van ettől a szlovákiai magyarság? Ha az imént említett feltételek nincsenek meg, és ehhez még kisebbséggel lenni társadalmi közeg is járul, akkor a „kis lépések” politikájának ellenére is halálra van ítélve a kisebbség. A 2010-es választás után nehezen képzelhető el, hogy a szlovákiai magyarok döntő többsége a jövőben újra a kisebbségi jogokért következetesen kiálló pártra szavazna, hívják azt MKP-nak vagy valami másnak. Ezért nem nehéz megjósolni, hogy két-három évtized múlva a szlovákiai magyarság is csak saját nyelv nélküli, emlékekben élő kisebbség lesz. Ezért pedig legkevésbé az MKP-t vagy Csáky Pált, illetve Duray Miklóst kell okolni és nem is a FIDESZ-t és Orbán Viktort, hanem azt a hazai és nemzetközi sajtót és politikusi hozzáállást, amely a magyarságtól megtagadja a legitim jogot önazonosságának megőrzésére. A magyar kisebbség pedig immár nem képes vagy hajlandó a védekezésre. Amin nem is lehet csodálkozni, mivel a vezetői

minduntalan meghátrálásra kényszerültek, amikor az öngazgatás bármely formájának pusztá felemlegetése esetén is azonnal megbélyegezték, valamint szélsőséges nacionalista, irredenta és még ki tudja milyen *ista* jelzőkkel illették őket. Ilyenkor a szlovák politika és civil társadalom szorosan összezárt egy egységes magyarellenos frontba. Talán hihetetlen, de ez többször megismétlődött még az MKP kormánytagsága idején is. Akik ezt közelről látták és saját bőrükön tapasztalták a hatását, azok tudják, hogy végül is nem az MKP vezetőin múltott a kisebbségi jogok hatékonyabb kodifikálásának kérdése.

Utalhatnánk Trianonra, ahol a nagyhatalmak hibás döntései folytán a magyar lakosság tömegeit kényszerítették idegen országok fennhatósága alá. Napjainkban pedig, amikor új rendszerekben (EU), az adott feltételek tiszteletben tartása mellett igyekszik a magyarországi kormányzat megmenteni a még meglévő nemzettársainak az identitását, akkor ismét összezárnak a trianoni erők, és indoktalanul megbélyegzik a magyar kormányzatot és a magyarokat. Tudom, most sokan azt mondják a trianonozás elcsépelet dolog. Lehet, de tény, hogy Trianon szelleme tovább él és tovább sújtja a magyarságot.

(Varga Sándor írásamegjelent a Bécsei Napló 2010/4. számában.)